

วารสาร มจร ทวารวดีปริทรรศน์

Journal of MCU Dvavati Review

ISSN 2985 - 0967 (Print) ISSN 2985 - 0991 (Online)

วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2568 Vol. 4 No. 1 January - June 2025

วารสาร มจร ทวารวดีปริทรรศน์

Journal of MCU Dvavati Review (JMDR)

ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2568

Vol. 4 No. 1 January - June 2025

เลขมาตรฐานสากล:

ISSN 2985-0967 (Print)

ISSN 2985-0991 (Online)

วัตถุประสงค์และขอบเขตของวารสาร:

วารสาร มจร ทวารวดีปริทรรศน์ (Journal of MCU Dvavati Review) มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษา ค้นคว้า และเพื่อเผยแพร่บทความวิจัย บทความวิชาการ บทความวิจารณ์หนังสือ และบทความปริทัศน์ ในสาขาที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้ สาขาศาสนาและเทววิทยา สาขาพระพุทธศาสนา สาขาปรัชญา สาขาศิลปศาสตร์ และสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ทุกบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 3 ท่าน เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

กำหนดการเผยแพร่ ปีละ 2 ฉบับ

ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน

ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม

ประเภทของผลงานที่ตีพิมพ์ในวารสาร:

- 1) บทความวิชาการ (Academic Article)
- 2) บทความวิจัย (Research Article)
- 3) บทความวิจารณ์หนังสือ (Book Review)
- 4) บทความปริทัศน์ (Review article)
- 5) บทความอื่น ๆ ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของวารสาร

การพิจารณาและคัดเลือกบทความ:

บทความแต่ละบทความจะได้รับพิจารณาจากคณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสาร (Peer Review) จำนวนไม่น้อยกว่า 3 ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการ ก่อนตีพิมพ์ โดยการพิจารณาบทความจะมีรูปแบบที่ผู้พิจารณาบทความไม่ทราบชื่อหรือข้อมูลของผู้เขียนบทความ และผู้เขียนบทความไม่ทราบชื่อผู้พิจารณาบทความ (Double - Blind Peer Review)

บทความที่ส่งมาตีพิมพ์ในวารสาร มจร ทวารวดีปริทรรศน์ จะต้องไม่เคยตีพิมพ์ หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาของวารสารอื่น ๆ ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่วารสารกำหนด

ทัศนะและความคิดเห็นที่ปรากฏในบทความวารสาร มจร ทวารวดีปริทรรศน์ ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น และไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการวารสาร

ที่ปรึกษาวารสาร

พระพรหมวัชรธีรอาจารย์, ศ.ดร.
พระเทพพรเมธี, รศ.ดร.
พระธรรมวชิรานุวัตร, ดร.
พระธรรมวชิโรดม, รศ.ดร.
พระเทพวัชรอาจารย์, รศ. ดร.
พระราชวัชรสารบัณฑิต, รศ.ดร.
พระสุวรรณเมธากรณ์, ผศ.
พระโสภณวชิราภรณ์, ดร.
พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร.
พระมหาสมบุญ วุฒติกโร, รศ.ดร.
รองศาสตราจารย์ ดร.สุพล สุธะพรหม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กองบรรณาธิการ

บรรณาธิการ:

พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ, ศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

หัวหน้ากองบรรณาธิการ:

พระเจริญพงษ์ วิชัย, ผศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กองบรรณาธิการ

พระมหาหมขวินทร์ ปุริสุตโตโม, ผศ.ดร.
พระมหาประกาศิต สิริเมธ, ผศ.ดร.
พระปลัดประพจน์ สุภาไธ, ดร.
พระครูนิธิตรรณบัณฑิต, ดร.
ศ.ดร.จ่านงค์ อติวัฒนสิทธิ์
ศ.ดร.กรกช อุตตวิริยะนุภาพ
รศ.ดร.สุวิญ รักสัตย์
รศ.ดร.มานพ นักการเรือน
รศ.ดร.อภิเศก ปันสุวรรณ
รศ.ดร.อำนาจ ยอดทอง
ผศ.ดร.กั้วล คัชฌิมา
ผศ.ดร.สุมาลี ลิ้มประเสริฐ
ผศ.ดร.อุทัย สติมัน
ผศ.ดร.ไกรฤกษ์ ศีลาคม
ผศ.ดร.โยตะ ชัยวรมันกุล
ผศ.ดร.สมชาย ดำเนิน
ผศ.ดร.กฤติยา ถ้ำทอง
Prof. Dr. Chai Ching Tan

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศิลปากร
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศิลปากร
มหาวิทยาลัยมหิดล
มหาวิทยาลัยศิลปากร
มหาวิทยาลัยศิลปากร
มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
สมาคมนักวิจัยแห่งประเทศไทย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Rajamangala University of
Technology Rattanakosin Thailand

Ven. Dr. Budi Utomo

Samaratunga Buddhist College,
Indonesia

Prof. Dr. Shulan Zhao

International Collaborations Office,
Yunnan Academy Social Sciences, China

ผู้ช่วยกองบรรณาธิการ:

พระมหาณรงค์ศักดิ์ สุทนต์, ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ฝ่ายกฎหมาย:

รศ.ดร.กฤษณ์ ปุณยวุฒิปรีดา

นักกฎหมายอิสระ

ฝ่ายออกแบบปกและจัดรูปเล่ม:

วิชญ์ โยรัมย์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สำนักงาน:

วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เลขที่ 51 หมู่ที่ 2 ตำบลไร่ขิง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม 73210

E-mail : charoenphong.wi@mcu.ac.th / โทร : 064-145-2996

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทบรรณาธิการ	(ก)
สารบัญ	(ข)
ผลงานที่เผยแพร่	
บทความวิจัย	
1. ศึกษาพิธีการฝังธรรมสำหรับผู้ใกล้วายเป็นของชาวพุทธล้านนาตามแบบ อนาถปิณฑโกวิทสูตร โดย นรินทร์โชติ รินชมภู	1-12
2. การส่งเสริมและการอนุรักษ์ประเพณีลอยกระทงของวัดหลุมรั้งอำเภอป้อพลอย จังหวัดกาญจนบุรี โดย พระเกรียงศักดิ์ สืบด้วง, พระปลัดประพจน์ อยู่สำราญ, โยตะ ชัยวรมันกุล	13-25
3. การศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับการสะเดาะเคราะห์ ในวัดศีรชะทอง โดย พระสุชิน ปุณณมโม, พระปลัดประพจน์ สุปภาโต, สรวิรัชญ์ วงษ์สอาด	26-41
4. วิเคราะห์การบวชพระของผู้สูงอายุในสังคมไทยปัจจุบัน โดย พระกิตติฐานันดร ชินนุพงศ์, สุรัตน์ พักน้อย, สรวิรัชญ์ วงษ์สอาด	42-50
5. การพัฒนาชุดความรู้และกิจกรรมกายเคลื่อนไหวใจตั้งมั่นตามหลักสติปัฏฐาน 4 ของผู้ปฏิบัติธรรมในเสถียรธรรมสถาน โดย ศุภรัตน์ คุณอริยมณี	51-65
บทความวิชาการ	
6. การบริหารจัดการเมืองในสถานการณ์ Virus corona 2019 โดย มะลิ ทิพย์ประจง	66-71

ศึกษาพิธีการฟังธรรมสำหรับผู้ใกล้วายเป็นของชาวพุทธล้านนา
ตามแบบอนาถปิณฑิกโฆวาทสูตร
STUDY THE RITUAL OF LISTENING TO DHAMMA FOR THOSE WHO ARE NEAR
DEATH OF LĀNNĀ BUDDHISTS ACCORDIN TO THE MODEL
ANĀTHAPIṇḍIKOVĀDASUTTA.

นรินทร์โชติ รินชมภู¹

Narinchot Rinchompu

วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Chiang Rai Buddhist CollegeMahachulalongkornrajavidyalaya University

Email: rinchompu1@gmail.com¹

Received 28 Marce 2024; Revised 6 February 2024; Accepted 26 June 2025.

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาการฟังธรรมของผู้ใกล้วายเป็นของชาวพุทธศาสนา (2) เพื่อศึกษาการฟังธรรมสำหรับผู้ใกล้วายเป็นของชาวพุทธล้านนา (3) เพื่อนำเสนอพิธีการฟังธรรมของผู้ใกล้วายเป็นของชาวพุทธล้านนาตามแบบอนาถปิณฑิกโฆวาทสูตร เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary research) ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากเอกสารเป็นหลัก ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับ ผลการวิจัยพบว่า

พิธีการฟังธรรมของผู้ใกล้วายเป็นของชาวพุทธล้านนาตามแบบอนาถปิณฑิกโฆวาทสูตร มีการผสมผสานหลักธรรมจากอนาถปิณฑิกโฆวาทสูตรและธรรมมหาวิปาก โดยกระบวนการประกอบด้วย การเตรียมตัว นิมนต์พระสงฆ์ จัดเตรียมสถานที่และเครื่องไทยทาน การแสดงธรรม ตามหลักอนาถปิณฑิกโฆวาทสูตรหรือธรรมะที่เกี่ยวข้อง การปฏิบัติของญาติ ร่วมฟังธรรม ดูแลผู้ป่วย สนทนาธรรม และการปฏิบัติของผู้ใกล้วายเป็น ตั้งจิตให้สงบ พิจารณาธรรม ระลึกถึงบุญกุศล ความสำคัญของพิธี คือ ช่วยให้ผู้ใกล้วายเป็นมีจิตใจสงบ เตรียมพร้อมสำหรับการละสังขาร แสดงความกตัญญู และแสดงถึงวัฒนธรรมชาวล้านนา การฟังธรรมของผู้ใกล้วายเป็นของชาวพุทธล้านนา เป็นพิธีกรรมที่ผสมผสานหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าเข้ากับความเชื่อและวิถีชีวิตของชาวล้านนา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อช่วยให้ผู้ที่กำลังจะจากไปมีจิตใจสงบและเตรียมพร้อมสำหรับการละสังขารอย่างมีสติ

คำสำคัญ: ฟังธรรม, ผู้ใกล้วายเป็น, พระพุทธศาสนา, อนาถปิณฑิกโฆวาทสูตร

Abstract

A Study of the Listening to Dhamma Ceremony for the Terminally Ill of Lanna Buddhists Based on the Anāthapiṇḍikovādasutta Objectives: To study the practice of listening to Dhamma for the terminally ill in Buddhism. To study the listening to Dhamma ceremony for the terminally ill of Lanna

Buddhists. To present the listening to Dhamma ceremony for the terminally ill of Lanna Buddhists based on the Anāthapiṇḍikovādasutta. Methodology: This research is a documentary research. The researcher collected data primarily from documents and analyzed the data accordingly. Findings: The listening to Dhamma ceremony for the terminally ill of Lanna Buddhists based on the Anāthapiṇḍikovādasutta combines principles from the Anāthapiṇḍikovādasutta and the Dhammamahāvibhāṅga. The process includes: Preparation (inviting monks, preparing the venue and offerings). Dhamma presentation (based on the Anāthapiṇḍikovādasutta or related Dhamma). Actions of relatives (participating in listening to Dhamma, caring for the patient, engaging in Dhamma discussions). Actions of the terminally ill (calming the mind, contemplating Dhamma, recalling meritorious deeds). The significance of the ceremony is to help the terminally ill attain peace of mind, prepare for passing away, express gratitude, and reflect Lanna culture. The listening to Dhamma for the terminally ill of Lanna Buddhists is a ritual that blends the Buddha's teachings with the beliefs and lifestyle of the Lanna people, aiming to help those who are about to depart maintain a calm mind and prepare for passing away mindfully.

Keywords: Listening to Dharma, A person nearing death, Buddhism, Anāthapiṇḍikovādasutta

บทนำ

อนาถปิณฑโกวาทสูตร เป็นพระสูตรที่ปรากฏ ในพระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุपरูปัณณาสก สฬายตนวรรค เล่มที่ 14 ซึ่งแสดงให้เห็นธรรมเนียม ในการบรรยายธรรมแก่ผู้ป่วยซึ่งกำลังจะเสียชีวิต ที่พระสารีบุตรเถระให้โอวาทแก่นาถปิณฑิกเศรษฐี ที่ป่วยหนักเพื่อให้คลายความยึดมั่นและปล่อยวาง ในธรรม 10 หมวด เหตุเกิดของพระสูตรนี้จัดอยู่ในประเภท ปรัชมาสยะ และพระสารีบุตรแสดงด้วยรูปแบบ บรรยายโวหาร เนื้อหาของพระสูตรกล่าวถึงอนาถปิณฑิกเศรษฐีป่วยหนัก มีความดำริชอบใคร่จะฟังธรรมจึงให้ คนไปกราบทูลพระพุทธเจ้า และกราบเรียนพระสารีบุตรให้ทราบถึงอาการป่วยของตนพร้อมกราบอาราธนา นิมนต์พระสารีบุตรมาแสดงธรรมที่บ้านคฤหบดี พระสารีบุตรเถระรับนิมนต์และมาแสดงธรรมที่บ้านอนาถปิณฑิกเศรษฐีพร้อมด้วยพระอานนท์เถระ และให้โอวาทแก่นาถปิณฑิกเศรษฐีว่าด้วยการไม่ยึดมั่นใน อายุตนะ ภายใน 6 อายุตนะภายนอก 6 วิญญาณ 6 สัมผัส 6 เวทนา 6 ธาตุ 6 ชันธ 5 อรูปฌาน 4 โลกนี้โลกหน้า และ อารมณ์ที่รับรู้ทางอายุตนะ 6 อนาถปิณฑิกเศรษฐีฟังแล้วร้องไห้ น้ำตาไหล เพราะอนาถปิณฑิกเศรษฐีได้รับใช้ ใกล้ชิดพระพุทธเจ้าและพระภิกษุสงฆ์มานานแต่ไม่เคยฟังธรรมบรรยายเช่นนี้มาก่อน อนาถปิณฑิกเศรษฐีจึง ขอร้องให้แสดงแก่ภรรยาผู้หนึ่งผ้าขาวด้วยเมื่อพระเถระกลับไป อนาถปิณฑิกเศรษฐีได้ถึงแก่กรรมและไปเกิด เป็นเทพบุตรในสวรรค์ชั้นดุสิตและเข้าไปปรากฏตัวต่อหน้าพระพักตร์พระพุทธเจ้ากล่าวสรรเสริญพระวิหารเซตวัน พร้อมกล่าวชมอริยมรรคกับพระพุทธองค์ว่า โคตรและทรัพย์ไม่สามารถทำให้ชีวิตบริสุทธิ์ได้ กรรม 1 วิชชา 1 ธรรม 1 ศีล 1 ชีวิต อุดม 1 ทำให้ชีวิตบริสุทธิ์ได้ หมายความว่าหมุ่สัววัยย่อมบริสุทธิ์ด้วยมรรคที่ ประกอบด้วยองค์ 8 มิใช่เพราะด้วยโคตรหรือทรัพย์ ความเห็นความดำริ ชื่อว่า ความรู้ ความพยายาม ความ ระลึก ความตั้งใจมั่น ชื่อว่าธรรม การพูด การงาน การเลี้ยงชีพ ชื่อว่าศีล และชีวิตของผู้ที่ตั้งอยู่ในศีล ชื่อว่า ชีวิตอุดมหรือชีวิตที่สูงที่สุด บุคคลผู้เป็นบัณฑิตพึงเลือกเฟ้นธรรมคือขันธ 5 อย่างแนบเนียนจึงจะหมดจดใน

สัจจะทั้ง 4 ข้อนั้น และกล่าวชมพระสารีบุตรว่าเป็นผู้เลิศด้วยปัญญา ด้วยศีล และด้วยความสงบถึงฝั่งพระนิพพาน ภิกษุผู้ถึงฝั่งพระนิพพานแล้ว จะอย่างยิ่ง ก็เท่าพระสารีบุตรนี้ ปรากฏในพระสูตรที่ 56 (อัมมัสสวนสูตร) ในหมวดที่มี 6 ข้อ (ฉกกนิบาต) แห่งอังคุตตรนิกาย เล่มที่ 22 หน้าที่ 546 ของพระไตรปิฎกฉบับ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ธรรมหรือคัมภีร์ที่ชื่อ “มหาวิบาก” เป็นคัมภีร์ที่นิยมใช้เทศน์ให้ผู้ป่วยหนักฟัง โดยเชื่อกันว่าหากได้ฟังธรรมหรือเทศน์กันจนสิ้นแล้ว ผู้ป่วยที่ยังไม่ถึงคราวตายจะหายเป็นปกติโดยเร็วพลัน แต่ถ้าถึงคาตหมตบุญ หมดอายุขัยจะตายโดยสงบไม่ช้าเช่นกัน ธรรมมหาวิบาก มีลักษณะเป็น “ธรรมโทน” คือมีกัณฑ์เดียว เป็นคัมภีร์โบราณ จารด้วยอักษรธรรมล้านนา เนื้อหาเมื่ออยู่ว่า กาลครั้งหนึ่ง สมัยพระเจ้าปเสนทิโกศลครองเมืองสาวัตถี เมืองนี้มีเศรษฐีคนหนึ่งไม่มีบุตรธิดา จึงอาศัยอยู่แต่ผู้เดียว เศรษฐีผู้นี้มีทรัพย์สินมากมายถึง 80 โกฏิ แต่เขาเป็นคนตระหนี่ถี่เหนียว ไม่ยอมใช้จ่ายทรัพย์ ไม่ยอมซื้ออาหารดี ๆ มีแต่กินปลายข้าวต้ม เสื้อผ้าก็ใช้เสื้อผ้าที่ทอด้วยผ้าปานหยาบ ๆ หากจะเดินทางไปไหนก็จะใช้แต่เกวียนเก่า ๆ ไม่มีการจับจ่ายทำบุญกุศล ด้วยเกรงว่าทรัพย์สินที่มีจะหมดสิ้นไป เป็นอยู่อย่างนี้กระทั่งป่วยตาย(อภิธาน สมใจ, 2541)

เนื้อหาของธรรมมหาวิบากเป็นคำสอนในเรื่องความตระหนี่ความโลภ และปาณาติบาต ซึ่งดูไม่ค่อยเกี่ยวกับการเจ็บป่วยแต่ประการใด การนำธรรมหรือคัมภีร์มาเทศน์ให้ฟัง ก็คงเห็นว่าคนป่วยอยู่ในอาการหนักที่เรียกตามภาษาล้านนาว่า “ลำบาก” คือป่วยหนักใกล้ตายแล้ว แต่ไม่ยอมตายง่าย ๆ จึงคิดว่าคนป่วยน่าจะมีความ “วิบาก” หนา ทำให้เกิดความทุกข์ทรมาน ถ้าเอาธรรมมหาวิบาก ซึ่งพ้องเสียงกับ “วิบาก” มาเทศน์ให้ฟัง น่าจะมีผลทำให้พ้นวิบากกรรม ถ้ามีบุญก็จะหาย หมดบุญก็จะได้ตายเสียให้รู้แล้วรู้รอด น่าแปลกมาก คนป่วยหนักได้ฟังธรรมมหาวิบากมักตายโดยเร็ว รายไหนก็รายนั้น แต่รายที่จะหายไม่เคยมีสักรายเลยทีเดียว(พระใบฎีกาแสงธรรม สุบุญโญ (นามคำ), 2565)

พิธีการฟังธรรมของผู้ใกล้วาระขันธ์เป็นภาพสะท้อนอันลึกซึ้งของความเชื่อทางศาสนาที่ยังรากลึกในสังคมไทย แม้กาลเวลาจะผันผ่าน บริบททางสังคมจะเปลี่ยนแปลงไป ความนิยมในการปฏิบัติเช่นนี้ก็ยังคงปรากฏให้เห็นในปัจจุบัน โดยเป็นทั้งการเตรียมความพร้อมทางจิตวิญญาณสำหรับผู้ที่กำลังจะจากไป และเป็น การสร้างความสบายใจให้กับครอบครัวที่อยู่เบื้องหลัง ความเชื่อในเรื่องภพภูมิและการแสวงหากุศลในวาระสุดท้ายของชีวิตยังคงเป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญให้ผู้คนยังคงให้ความสำคัญกับการฟังธรรม

อย่างไรก็ตาม รูปแบบและวิธีการปฏิบัติอาจมีการปรับเปลี่ยนไปบ้างตามยุคสมัย การเข้าถึงสื่อธรรมะที่ง่ายขึ้น หรือข้อจำกัดทางสถานการณ์ เช่น ในโรงพยาบาล อาจทำให้เกิดความหลากหลายในการปฏิบัติ แต่แก่นสำคัญของการฟังธรรมเพื่อความสงบใจและการระลึกถึงคุณงามความดีนั้นยังคงอยู่

การศึกษาความเชื่อและความนิยมในการถือปฏิบัติเรื่องนี้ในสังคมปัจจุบันจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ไม่เพียงแต่จะช่วยให้เราเข้าใจถึงพลวัตทางสังคมและวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อความเชื่อดั้งเดิมเท่านั้น แต่ยังสามารถให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับความหมายและความสำคัญเชิงจิตวิทยาของการปฏิบัติเหล่านี้ต่อผู้ป่วยและครอบครัว ข้อมูลจากการวิจัยสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาแนวทางการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายแบบองค์รวมที่ให้ความสำคัญกับมิติทางจิตวิญญาณ ซึ่งจะช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตในช่วงเวลาที่เปราะบางที่สุดของชีวิต

นอกจากนี้ การวิจัยยังเป็นการส่งเสริมความเข้าใจระหว่างคนต่างรุ่น และเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาทางศาสนาที่สืบทอดกันมา การทำความเข้าใจถึงคุณค่าและความหมายของพิธีกรรมเหล่านี้จะช่วยให้สังคมตระหนักถึงความสำคัญของการเตรียมตัวสำหรับวาระสุดท้ายของชีวิตอย่างมีสติและด้วยความเชื่อมั่นในหลักธรรมคำสอน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทั้งต่อปัจเจกบุคคลและสังคมโดยรวม

อิทธิพลของการศึกษาอนาลปณิธิโกวาทสูตร เป็นพระสูตรที่ปรากฏ ในพระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ สฬายตนวรรค เล่มที่ 14 ซึ่งแสดงให้เห็นธรรมเนียม ในการบรรยายธรรมแก่ผู้ป่วยซึ่งกำลังจะเสียชีวิต ที่พระสารีบุตรเถระให้โอวาทแก่นาลปณิกเศรษฐี ที่ป่วยหนักเพื่อให้คลายความยึดมั่นและปล่อยวาง ซึ่งมีเนื้อความสอดคล้องกับ การพึงธรรมมหาวิบาก โดยผสมผสานกับการดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่นล้านนา ที่มีความเกรงกลัว ต่อบาปอกุศลต่าง ๆ นอกจากเป็นการเตือนสติผู้ป่วย ให้ระลึกถึงพระพุทธรูป พระธรรมคุณ และพระสงฆ์คุณ และเตือนสติผู้ฟังให้ละชั่วทำดีจะได้ไม่ตกหม้อนรกแล้ว ตามความเชื่อของชาวล้านนา มหาวิบากยังมี คุณอันมาก ในการช่วยให้ผู้ป่วยหายจากวิบาก หรือพ้นจากวิบากด้วยอาการสงบ บอกด้วยคร่ำคร่าไม่ถึงสนใจทำวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ มีการทบทวนวรรณกรรมมาอย่างไร ศึกษาพิธีการพึงธรรมสำหรับผู้ไถ่ภัยชนม์ของชาวพุทธล้านนา ตามแบบอนาลปณิธิโกวาทสูตร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการพึงธรรมของผู้ไถ่ภัยชนม์ในคัมภีร์พระพุทธานุญาตเถรวาท
2. เพื่อศึกษาการพึงธรรมสำหรับผู้ไถ่ภัยชนม์ของชาวพุทธล้านนา
3. เพื่อนำเสนอพิธีการพึงธรรมของผู้ไถ่ภัยชนม์ของชาวพุทธล้านนาตามแบบอนาลปณิธิโกวาทสูตร

การทบทวนวรรณกรรม

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้ผู้วิจัยได้สืบค้นเอกสารและงานวิจัยที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับหัวข้อวิจัย มาอธิบายอ้างอิงเพื่อสนับสนุนในงานวิจัย ดังนี้

เสรี พุกกะมาน ได้ศึกษาเรื่อง “วิเคราะห์แนวความคิดเรื่องอาสังกรรมในพระพุทธานุญาตเถรวาท” งานวิจัยพบว่า กรรมหรือการกระทำที่กล่าวไว้ในพระไตรปิฎก ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการกำหนดชีวิตและส่งผลให้ชีวิตสืบต่อไปไม่สิ้นสุด จนกว่าจะถูกทำลายลงด้วยอาสวกษยญาณ(ญาณที่ทำให้สิ้นอาสวะ) มีความครอบคลุมทั้งกุศลกรรมและอกุศลกรรม ยกเว้นกรรมหรือการกระทำของพระอรหันต์ที่จะไม่ส่งผลให้เกิดใหม่อีกต่อไป เนื่องจากกรรมหรือการกระทำของท่านไม่มีอุปาทานเข้าไปปรุงแต่ง งานวิจัยยังพบอีกว่า อรรถกถา (หนังสืออธิบายพระไตรปิฎก)ที่พระพุทโธเสแต่่ง ได้กล่าวถึงกรรม 12 โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 กล่าวถึงเวลาที่กรรมให้ผล กลุ่มที่ 2 กล่าวถึงหน้าที่ของกรรม และกลุ่มที่ 3 กล่าวถึงลำดับการให้ผลของกรรมทั้งหมดแบ่งโดยยึดกุศลกรรมและอกุศลกรรมที่กล่าวไว้ในพระไตรปิฎกเป็นหลัก อาสังกรรมในงานวิจัยนี้ จัดอยู่ในกลุ่มที่ 3 ของกรรม 12 และผู้วิจัยได้ให้คำจำกัดความไว้ 2 ประการ คือ 1) การกระทำในเวลาใกล้ตาย และ 2) การกระทำที่ทำไว้นานแล้ว แต่ผู้ทำหวนระลึกได้ตอนใกล้ตาย ซึ่งครอบคลุมทั้งฝ่ายกุศลกรรมและอกุศลกรรม จากการวิจัยพบว่า อาสังกรรมเป็นสะพานเชื่อมต่อชีวิตเก่าตอนใกล้ตายกับชีวิตใหม่หลังตาย เนื่องจากทำหน้าที่ให้กำเนิดชีวิตใหม่ทันทีอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ด้วยเหตุนี้ คนเราจึงสามารถเลือกเกิดได้ ซึ่งอยู่บนเงื่อนไขของอาสังกรรมว่าเป็นประเภทใด เป็นกุศลหรืออกุศล (เสรี พุกกะมาน, 2552)

พระมหาประเสริฐ ภูทิจาโร (ยาด่านาน) ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง” ศึกษาวิเคราะห์คติธรรมและคุณค่าของคัมภีร์มหาวิบากฉบับล้านนา” ผลการวิจัยพบว่า คัมภีร์มหาวิบากฉบับล้านนา มีเนื้อหาเกี่ยวกับผลการกระทำของเศรษฐีผู้หนึ่งที่ไม่มียศ ดั่งเรื่องราวที่ปรากฏในทุติยอุตตกสูตร ทั้งมีลักษณะการแต่งเช่นเดียวกับ จูฬกัมมวิภังคสูตร มีจุดประสงค์เพื่อสอนเรื่องกรรม โดยพบฉบับที่เก่าที่สุดเท่าที่สำรวจพบ จารใน พ.ศ. 2395

ฉบับที่ใหม่ที่สุด พ.ศ.2520 โดยพบคัมภีร์ในช่วงพ.ศ. 2400-2500 เป็นปริมาณมาก(พระมหาประเสริฐ ภูทกจาโร (ยาด่านาน), 2562)

เนื้อหาสาระคัมภีร์มหาวิบากแบ่งเป็น 3 ช่วง ได้แก่ 1.นิทานวจนะ เป็นข้อความเบื้องต้นของคัมภีร์ แสดงความนอบน้อมแด่พระพุทธเจ้า 2.เนื้อหาคัมภีร์ อยู่ในช่วงกลาง ประกอบด้วยเรื่องที่พระเจ้าปเสนทิโกศล ทูลถามพระพุทธเจ้า ถึงชีวิตเศรษฐีผู้หนึ่งในเมืองสาวัตถี ที่แม้จะร่ำรวยแต่ยังพึงพอใจในการใช้ชีวิตอย่างอัตคัด และเรื่องผลกระทบที่ทำให้ไปเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน 3.นิคมวจนะในช่วงท้ายคัมภีร์ แสดงนัยสำคัญว่าเนื้อหาของคัมภีร์มหาวิบากนี้ ได้มาจากพระไตรปิฎกมหาวิบากได้สะท้อนคติธรรมเรื่องกรรมและผลของกรรมเป็นหลัก ทั้งยังสะท้อนคุณค่าทางสังคมของชาวล้านนาที่เชื่อว่า มหาวิบากสามารถช่วยให้ผู้ใกล้ตายหรือวิญญาณผู้ตาย พ้นไปจากวิบากกรรมได้ อันก่อให้เกิดประเพณีเกี่ยวกับความตายของชาวล้านนา และสะท้อนคุณค่าทางด้านภาษา คือ ช่วยรักษาการใช้ภาษาไทยล้านนา และการพัฒนาเนื้อหาวรรณกรรมมหาวิบากให้สอดคล้อง กับบริบทสังคมปัจจุบัน

เสถียรพงษ์ วรรณปก ได้กล่าวถึง อนาถบิณฑิกอุบาสก ไว้ในหนังสือ พุทธสาวก พุทธสาวิกา ประมวลประวัติพระเถระพระเถรีอุบาสกอุบาสิกา สมัยพุทธกาล ว่า อนาถบิณฑิก เศรษฐี เป็นผู้เลิศกว่าบุคคลอื่นในด้าน การถวายทาน ท่านอนาถบิณฑิกะ เดิมชื่อว่า สุทัตตะ เป็น ชาวเมืองสาวัตถีโดยกำเนิดเป็นบุตรของสมณะ เศรษฐี ท่านได้แต่งงานกับสุภาพสตรีนามว่า บุญญลักขณามีบุตรด้วยกัน 4 คน เป็นชายหนึ่ง นามว่า กาละ เป็น หญิงอีกสามคน คือ มหาสุภัททาจุลสุภัททา และสมุณา ตามลำดับ พอได้ยินว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ท่านนั้น ปีติโสมนัสได้ แผ่ชวนไปทั่วสรรพางค์กาย พระพุทธองค์ทรงแสดง “อนุปุปพิกกา” แก่เศรษฐี เป็นการวาง พื้นฐานสร้างความเข้าใจเบื้องต้นแก่เศรษฐีก่อน แล้วได้ทรงแสดง “อริยสัจสี่” จนจบ หลังฟัง พระธรรม เทศนา สุทัตตะเศรษฐีได้ “ดวงตาเห็นธรรม” (เสถียรพงษ์ วรรณปก, 2548)

ชัชวาล ทองดีเลิศ แสดงความคิดเห็นว่า การอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมล้านนาให้คง เดิม ดังที่เคย เป็นเมื่อห้าสิบปีมาก่อน หรือร้อยปีก็ตาม จะดีกว่าการยอมให้วัฒนธรรมที่เคยมีมัน คลี่คลายไปตามยุคสมัย หรือไม่ คำตอบทั้งหมดที่ลูกหลานของชาวล้านนา ที่ผู้อาศัยในล้านนานี้เอง ที่จะสานจิตวิญญาณ สานต่อ ลมหายใจ ของวิถีทางแผ่นดินอย่างไร ขณะเดียวกัน ก็ได้นิยามคำว่า ล้านนาว่า กลุ่มวัฒนธรรมที่มีความ หลากหลายของกลุ่มชนเผ่าต่าง ๆ ซึ่งวัฒนธรรมภูมิปัญญาของแต่ละชนเผ่าเหล่านั้นมีหัวใจสำคัญอยู่ที่มิติของการที่ มนุษย์อยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างพึ่งพาอาศัยกัน มีความ เอื้ออาทรต่อกันมาโดยตลอด โดยสะท้อนออกมาทาง ความเชื่อประเพณีพฤติกรรมต่าง ๆ ซึ่งความเชื่อ พวกนี้ให้วิถีชีวิตของชุมชนในล้านนาอยู่กับธรรมชาติใช้ ประโยชน์จากธรรมชาติอย่างยั่งยืน (ชัชวาล ทองดีเลิศ, 2542)

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเป็นวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) รวบรวมข้อมูลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

1) เอกสารข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่ พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี ของมหาจุฬาราช วิทยาลัย ปี พุทธศักราช 2525 และฉบับแปลภาษาไทย ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2539 อรรถกถาฉบับแปลภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2553

2) เอกสารข้อมูลชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ หนังสือ ตำรา บทความวิชาการ ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาพิธีกรรมของการฟังธรรมในล้านนา

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตด้านเนื้อหาสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ทั้ง 2 ข้อ คือข้อ 1 ศึกษาเกี่ยวกับศึกษาการฟังธรรมของผู้ไถ่ขายชนม์ในพระพุทธศาสนา เนื้อหาในส่วนนี้จะปรากฏอยู่ในบทที่ 4.1 ข้อที่ 2 เป็นการศึกษาการฟังธรรมสำหรับผู้ไถ่ขายชนม์ของชาวพุทธล้านนา เนื้อหาจะปรากฏในบทที่ 4.2 และ องค์ความรู้พร้อมคำอธิบายเกี่ยวกับนำเสนอพิธีการฟังธรรมของผู้ไถ่ขายชนม์ของชาวพุทธล้านนาตามแบบอนาถปิณฑิโกวาทสูตร จะอยู่ในส่วนของบทที่ 4.3 บทที่ 5 เป็นส่วนของการสรุป อภิปรายผลของการวิจัยและข้อเสนอแนะ

โดยมีขั้นตอนดังนี้

1) ในเดือนกันยายน-ตุลาคม 2567 ทำการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ตำรา บทความ งานวิจัย ในลักษณะการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ได้แก่ ส่วนที่เป็นคำอธิบายจากเอกสาร หนังสือ ตำรา ที่เป็นแนวคิด ทฤษฎี รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยการทบทวนแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง จำนวน 3 บท และแบบสอบถาม เพื่อส่งสอบโครงร่างวิทยานิพนธ์ จากนั้นทำการแก้ไข และขออนุมัติหัวข้อ

2) ในเดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม 2567 ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับศึกษาโครงสร้างและเนื้อหาอนาถปิณฑิโกวาทสูตร ในพระสูตรที่ 1 สฬายตนวรรค พระสูตรตันตปิฎก มัชฌิมนิคาย อุปริปัณณาสก์ เล่มที่ 14 ศึกษาเกี่ยวกับอนาถปิณฑิโกวาทสูตร วิเคราะห์เกี่ยวกับพิธีการฟังธรรมสำหรับผู้ไถ่ขายชนม์ของชาวพุทธล้านนาตามแบบอนาถปิณฑิโกวาทสูตร

3) ในเดือนธันวาคม 2567 วิเคราะห์เกี่ยวกับพิธีการฟังธรรมสำหรับผู้ไถ่ขายชนม์ของชาวพุทธล้านนาตามแบบอนาถปิณฑิโกวาทสูตร เพื่อนำไปเขียนบทที่ 4 และนำไปสู่การประมวลผลข้อมูล บทที่ 1-5 เข้าสู่กระบวนการสอบป้องกันครั้งที่ 1

4) ในเดือนมกราคม 2568 แก้ไขงานวิจัยจากผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้คำแนะนำ เข้าสู่กระบวนการสอบป้องกันครั้งที่ 2

5) ในเดือนกุมภาพันธ์ 2568 แก้ไขงาน และส่งอนุมัติลงนาม

ผลการวิจัย

การฟังธรรม ในพระพุทธศาสนานั้นผู้ฟังจะได้รับฟังธรรมเทศนาจากพระสงฆ์ ซึ่งเป็นการถ่ายทอดคำสอนของพระพุทธเจ้า เพื่อให้เกิดความเข้าใจในหลักธรรมคำสอน และนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน สะท้อนถึงวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ความเชื่อโยงของศาสนาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ตั้งแต่เกิด จนถึงตาย

1) การฟังธรรมของผู้ไถ่ขายชนม์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

การฟังธรรมของผู้ไถ่ขายชนม์ในพระพุทธศาสนา ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกเล่มที่ 14 พระสูตรตันตปิฎกเล่มที่ 6 [ฉบับมหาจุฬาฯ] มัชฌิมนิคาย อุปริปัณณาสก์ 5. สฬายตนวรรค หมวดว่าด้วยอายตนะ 6 ประการ 1. อนาถปิณฑิโกวาทสูตร ว่าด้วยการให้อาหาก่อนอนาถปิณฑิกคหบดี ความว่า อนาถปิณฑิกเศรษฐีเป็นอุบาสกผู้เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอย่างยิ่ง ท่านเป็นผู้สร้างวัดพระเชตะวันมหาวิหาร และอุปถัมภ์พระสงฆ์เป็นจำนวนมาก เมื่อท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐีป่วยหนักใกล้จะถึงแก่กรรม พระสารีบุตรได้เดินทางมาเยี่ยมและแสดงธรรมให้ท่านฟัง ซึ่งธรรมะที่พระสารีบุตรแสดงให้ท่านฟังนั้นเรียกว่า "อนาถปิณฑิโกวาท" โดยมีเนื้อหาสำคัญ ดังนี้ ความไม่เที่ยงของสังขาร พระสารีบุตรได้แสดงธรรมเกี่ยวกับความไม่เที่ยงของสังขารร่างกายและ

จิตใจ ให้ท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐีได้พิจารณาถึงความจริงของชีวิต การละความยึดมั่นถือมั่น พระสารีบุตรได้สอนให้ท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐีละความยึดมั่นถือมั่นในรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส และธรรมารมณ์ ให้พิจารณาว่าสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นอนิจจัง การพิจารณาชั้น 5 พระสารีบุตรได้สอนให้ท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐีพิจารณาชั้น 5 (รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ) ว่าเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และไม่ใช่อัตตา การระลึกถึงพระรัตนตรัย พระสารีบุตรได้ให้ท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐีระลึกถึงพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ เพื่อเป็นที่พึ่งในวาระสุดท้ายของชีวิต เมื่อท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐีได้ฟังธรรมจากพระสารีบุตร ท่านก็เกิดความปิติและน้ำตาไหล ท่านกล่าวว่าตลอดชีวิตท่านได้ฟังแต่ธรรมะเกี่ยวกับการให้ทาน การรักษาศีล แต่ไม่เคยได้ฟังธรรมะที่ลึกซึ้ง เช่นนี้มาก่อน อนาถปิณฑิกโกวาทเป็นธรรมะที่สำคัญ แสดงให้เห็นถึงความเมตตาของพระสารีบุตรที่มีต่อท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐี และเป็นธรรมะที่เตือนสติให้เราได้พิจารณาถึงความจริงของชีวิต

2. การฟังธรรมสำหรับผู้ใกล้วาระของชาวพุทธล้านนา

ประเพณีสำคัญก่อนตายของชาวพุทธล้านนา แสดงถึงความเชื่อในเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด และความปรารถนาที่จะให้ผู้ที่กำลังจะจากไปได้ฟังธรรมะเพื่อเป็นที่พึ่งทางใจในวาระสุดท้ายของชีวิต คือ การฟังธรรมก่อนตาย เป็นที่พึ่งทางใจ การฟังธรรมช่วยให้ผู้ใกล้วาระของชนม์ได้ระลึกถึงคุณงามความดีที่ได้กระทำความ และเตรียมจิตใจให้สงบเพื่อเผชิญกับความตาย ช่วยให้ละวาง ธรรมะช่วยให้ผู้ใกล้วาระของชนม์ได้เข้าใจถึงความไม่เที่ยงของชีวิต และละวางความยึดมั่นถือมั่นในสิ่งต่างๆ เป็นกุศล การฟังธรรมเป็นกุศลอย่างยิ่งสำหรับผู้ใกล้วาระของชนม์ และเชื่อกันว่าจะส่งผลให้ไปสู่สุคติภูมิ เนื้อหาธรรมะที่นิยมนำมาเทศน์ ธรรมมหาวิปาก เป็นการเทศน์เกี่ยวกับวิปากกรรม เพื่อเตือนสติผู้ป่วยให้ระลึกถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสรณะในบั้นปลายชีวิต มหาเวสสันดรชาดก โดยเฉพาะกัณฑ์ที่แสดงถึงความเสียสละและการให้ทาน เช่น กัณฑ์มัทรี กัณฑ์กุมาร และกัณฑ์นครกัณฑ์ และธรรมะเกี่ยวกับความไม่เที่ยงของชีวิต: เช่น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เพื่อให้ผู้ใกล้วาระของชนม์ได้เข้าใจถึงสัจธรรมของชีวิต โดยมีการนิมนต์พระสงฆ์มาเทศน์ ญาติพี่น้องจะนิมนต์พระสงฆ์มาเทศน์ธรรมะให้ผู้ใกล้วาระของชนม์ฟังที่บ้านหรือที่วัด จะจัดเตรียมสถานที่ให้สงบและเหมาะสมสำหรับการฟังธรรม มีญาติพี่น้องและคนในชุมชนจะมาร่วมฟังธรรม พระสงฆ์ก็จะเตรียมคัมภีร์ฉบับหนึ่งชื่อ “ธรรมมหาวิปาก” มาเทศน์ให้คนลำบากฟัง เนื้อหาของคัมภีร์นั้นกล่าวถึงเศรษฐี 2 คู่เมีย เป็นคนตระหนี่ถี่เหนียว ไม่ยอมกินอาหารที่ดี ไม่ยอมใช้วัตถุที่ดี เมื่อตายไปทรัพย์สมบัติทั้งปวง ได้ตกเป็นของหลวง วิญญาณเศรษฐีได้เป็นเปรตเสวยความทุกข์เวทนา หลังจากนำคัมภีร์นี้มาเทศน์ เชื่อกันว่าภายใน 3 วัน 7 วัน ถ้าคนลำบากไม่หายก็จะตาย ทั้งนี้ เพื่อเป็นกำลังใจและส่งผู้ใกล้วาระของชนม์

3) วิธีการฟังธรรมของชาวพุทธล้านนา มีกระบวนการดังนี้

การเตรียมตัว เมื่อทราบว่าผู้ป่วยมีอาการหนัก ญาติจะนิมนต์พระสงฆ์มาแสดงธรรมที่บ้านจัดเตรียมสถานที่ให้สงบ สะอาด และเหมาะสมสำหรับการฟังธรรมญาติอาจจัดเตรียมเครื่องไทยทาน เช่น ดอกไม้ รูปเทียน อาหาร เพื่อถวายพระสงฆ์

การแสดงธรรม พระสงฆ์จะแสดงธรรมตามหลักอนาถปิณฑิกโกวาทสูตร หรือธรรมะที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาความไม่เที่ยงของชีวิต เนื้อหาธรรมอาจเน้นการระลึกถึงคุณงามความดีที่ผู้ป่วยได้กระทำความ เพื่อให้เกิดความสบายใจ พระสงฆ์อาจสวดบทพุทธมนต์เพื่อความเป็นสิริมงคลและช่วยให้จิตใจสงบ

การปฏิบัติของญาติ ญาติควรอยู่ร่วมฟังธรรมด้วยความสงบและสำรวมช่วยดูแลผู้ป่วยให้มีความสุขสบายในการฟังธรรมหลังการแสดงธรรม ญาติอาจสนทนาธรรมกับพระสงฆ์เพื่อขอคำแนะนำเพิ่มเติม

การปฏิบัติของผู้โกล้วายชนม์ ตั้งจิตให้สงบ ฟังธรรมด้วยความตั้งใจ พิจารณาตามเนื้อหาธรรมที่ได้ยิน เพื่อคลายความยึดมั่นถือมั่นในร่างกายและจิตใจระลึกถึงบุญกุศลที่เคยทำมา

ความสำคัญของพิธีการฟังธรรมของผู้โกล้วายชนม์ เพื่อช่วยให้ผู้โกล้วายชนม์มีจิตใจสงบ ไม่หวาดกลัว ต่อความตาย เป็นการเตรียมพร้อมสำหรับการละสังขารอย่างมีสติ เป็นโอกาสให้ญาติได้แสดงความกตัญญูต่อผู้ป่วย เป็นประเพณีที่แสดงถึงวัฒนธรรมชาวล้านนา และซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า และความปรารถนาดีของญาติที่มีต่อผู้ป่วย

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาพิธีการฟังธรรมสำหรับผู้โกล้วายชนม์ของชาวพุทธล้านนาตามแบบอนาถปิณฑิโกวาทสูตร พบว่า การฟังธรรมของผู้โกล้วายชนม์ในพระพุทธศาสนาปรากฏในอนาถปิณฑิโกวาทสูตร ซึ่งพระสารีบุตร ได้แสดงธรรมแก่นาถปิณฑิกเศรษฐีที่ป่วยหนัก มีเนื้อหาธรรมเน้นการพิจารณาความไม่เที่ยงของสังขาร ชันธ์ 5 การละความยึดมั่นถือมั่น และการระลึกถึงพระรัตนตรัย มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้ป่วยมีจิตใจสงบ เตรียมพร้อมสำหรับการละสังขาร สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องการฟังธรรม อาณิสส 6 ประการ ในอังคุตตรนิกาย ฉกกนิบาต (พระสุตตันตปิฎก เล่ม 22). (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ในการฟังธรรม ในการไคร่ครวญเนื้อความแห่งธรรมอันงามในกาลอันควร (เช่น ก่อนจะสิ้นลมหายใจ) (1) จิตของผู้ที่ยังไม่หลุดพ้นจากสังโยชน์เบื้องต่ำ 5 ในเวลาใกล้ตาย ได้เห็นพระพุทธเจ้า ได้ฟังธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด บริสุทธิ บริบูรณ์จากพระพุทธเจ้า จิตย่อมหลุดพ้นจากสังโยชน์เบื้องต่ำ 5 เพราะได้ฟังธรรมนั้น (2) จิตของผู้ที่ยังไม่หลุดพ้นจากสังโยชน์เบื้องต่ำ 5 ในเวลาใกล้ตาย ไม่ได้เห็นพระพุทธเจ้า แต่ได้เห็นสาวกของพระองค์ ได้ฟังธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด บริสุทธิบริบูรณ์จากสาวกของพระพุทธเจ้า จิตย่อมหลุดพ้นจากสังโยชน์เบื้องต่ำ 5 เพราะได้ฟังธรรมนั้น (3) จิตของผู้ที่ยังไม่หลุดพ้นจากสังโยชน์เบื้องต่ำ 5 ในเวลาใกล้ตาย ไม่ได้เห็นพระพุทธเจ้าและสาวกของพระองค์ แต่ตรัสตรองเพ่งด้วยใจซึ่งธรรมตามที่ได้ฟังมา ได้เรียนมา เมื่อตรัสตรองเพ่งด้วยใจ ซึ่งธรรมตามที่ได้ฟังมาได้เรียนมาอยู่ จิตย่อมหลุดพ้นจากสังโยชน์เบื้องต่ำ 5 (4) จิตของผู้ที่ได้หลุดพ้นจากสังโยชน์ส่วนเบื้องต่ำ 5 แต่จิตยังไม่แน่วไปในนิพพานอันเป็นที่สิ้นไปแห่งอุปธิกิเลส ในเวลาใกล้ตาย ได้เห็นพระพุทธเจ้า ได้ฟังธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด บริสุทธิบริบูรณ์จากพระพุทธเจ้า จิตย่อมแน่วไปในนิพพานอันเป็นที่สิ้นไปแห่งอุปธิกิเลสเพราะได้ฟังธรรมเทศนานั้น (5) จิตของผู้หลุดพ้นแล้วจากสังโยชน์เบื้องต่ำ 5 แต่จิตยังไม่แน่วไปในนิพพานอันเป็นที่สิ้นไปแห่งอุปธิกิเลส ในเวลาใกล้ตาย ไม่ได้เห็นพระพุทธเจ้า แต่ได้เห็นสาวกของพระองค์ ได้ฟังธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด บริสุทธิบริบูรณ์จากสาวกของพระพุทธเจ้า จิตย่อมแน่วไปในนิพพานอันเป็นที่สิ้นไปแห่งอุปธิกิเลสเพราะได้ฟังธรรมเทศนานั้น (6) จิตของผู้หลุดพ้นแล้วจากสังโยชน์เบื้องต่ำ 5 แต่ยังไม่แน่วไปในนิพพาน อันเป็นที่สิ้นไปแห่งอุปธิกิเลส ในเวลาใกล้ตาย ไม่ได้เห็นพระพุทธเจ้าและไม่ได้เห็นสาวกของพระองค์ เลย แต่ตรัสตรองเพ่งด้วยใจซึ่งธรรมตามที่ได้ฟังมา ได้เรียนมา เมื่อตรัสตรองเพ่งด้วยใจซึ่งธรรมตามที่ได้ฟังมา ได้เรียนมาอยู่ จิตย่อมแน่วไปในนิพพานอันเป็นที่สิ้นไปแห่งอุปธิกิเลสอันหาธรรมอื่นยิ่งกว่ามิได้ (มูลนิธิอุทธานธรรม, 2567)

การฟังธรรมสำหรับผู้โกล้วายชนม์ของชาวพุทธล้านนา เป็นประเพณีที่แสดงถึงความเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด และความปรารถนาดีต่อผู้ที่กำลังจะจากไป การฟังธรรมช่วยให้ผู้โกล้วายชนม์ระลึกถึงคุณงาม

ความดี ละวางความยึดมั่นถือมั่น และเป็นกุศลส่งผลให้ไปสู่สุคติภูมิ เนื้อหาธรรมที่นิยมนำมาเทศน์ ได้แก่ ธรรมมหาวิบาก มหาเวสสันดรชาดก และธรรมะเกี่ยวกับความไม่เที่ยงของชีวิต มีการนิมนต์พระสงฆ์มาเทศน์ที่บ้านหรือวัด ญาติพี่น้องและคนในชุมชนมาร่วมฟังธรรม ชาวบ้านนามองความตายเป็นเรื่องธรรมดา และเป็นการสืบต่อแห่งชีวิต สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระมหาประเสริฐ ภัททจาโร (ยาด่านาน)** ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์คตินิยมและคุณค่าของคัมภีร์มหาวิบากฉบับล้านนา” ผลการวิจัยพบว่า คัมภีร์มหาวิบากฉบับล้านนา มีเนื้อหาเกี่ยวกับผลการกระทำของเศรษฐีผู้หนึ่งที่ไม่มียศบุตร ดังเรื่องราวที่ปรากฏในทุติยอภุตตกสูตร ทั้งมีลักษณะการแต่งเช่นเดียวกับจุฬามณีวงศ์สูตร มีจุดประสงค์เพื่อสอนเรื่องกรรม โดยพบฉบับที่เก่าที่สุดเท่าที่สำรวจพบ จารใน พ.ศ. 2395 ฉบับที่ใหม่ที่สุด พ.ศ.2520 โดยพบคัมภีร์ในช่วงพ.ศ. 2400-2500 เป็นปริมาณมาก เนื้อหาสาระคัมภีร์มหาวิบากแบ่งเป็น 3 ช่วง ได้แก่ 1.นิทานวจนะ เป็นข้อความเบื้องต้นของคัมภีร์ แสดงความนอบน้อมแด่พระพุทธเจ้า 2.เนื้อหาคัมภีร์ อยู่ในช่วงกลาง ประกอบด้วยเรื่องที่พระเจ้าปเสนทิโกศลทูลถามพระพุทธเจ้า ถึงชีวิตเศรษฐีผู้หนึ่งในเมืองสาวัตถี ที่แม้จะร่ำรวยแต่ยังพึงพอใจในการใช้ชีวิตอย่างอัตคัด และเรื่องผลกรรมที่ทำให้ไปเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน 3.นิคมวจนะในช่วงท้ายคัมภีร์ แสดงนัยสำคัญว่าเนื้อหาของคัมภีร์มหาวิบากนี้ ได้มาจากพระไตรปิฎกมหาวิบากได้สะท้อนคตินิยมเรื่องกรรมและผลของกรรมเป็นหลัก ทั้งยังสะท้อนคุณค่าทางสังคมของชาวล้านนาที่เชื่อว่า มหาวิบากสามารถช่วยให้ผู้ใกล้ตายหรือวิญญาณผู้ตาย พ้นไปจากวิบากกรรมได้ อันก่อให้เกิดประเพณีเกี่ยวกับความตายของชาวล้านนา และสะท้อนคุณค่าทางด้านภาษา คือ ช่วยรักษาการใช้ภาษาไทยล้านนา และการพัฒนาเนื้อหาวรรณกรรมมหาวิบากให้สอดคล้อง กับบริบทสังคมปัจจุบัน

และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ **นวกฤต เห่งกระโทก** ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏใน วรณกรรม พระพุทธศาสนาล้านนาเรื่องมหาวิบาก” ผลการวิจัยพบว่าวรรณกรรมพระพุทธศาสนาล้านนา เรื่องมหาวิบาก หรือธรรมมหาวิบาก เป็นวรรณกรรมท้องถิ่นทางพระพุทธศาสนาที่เกิดขึ้นจาก ภูมิปัญญาของนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนา มีการแต่งวรรณกรรมที่มุ่งเน้นด้านหลักธรรม ความเชื่อ และความศรัทธา ในพระพุทธศาสนา โดยผสมผสานกับการดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่นล้านนา ที่มีความเกรงกลัวต่อบาปอกุศลต่างๆ เพราะพระพุทธศาสนาได้ซึมซับอยู่ในวิถีชีวิตของสังคมล้านนา มาเป็นระยะเวลาที่ยาวนาน และพระพุทธศาสนายังเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ที่พึ่งทางใจ พุทธศาสนาก็ ก่อกำเนิดความศรัทธา จนสร้างแรงบันดาลใจนำไปสู่การสร้างสรรคผลงานทางด้านวรรณกรรมทาง พุทธศาสนา อาจกล่าวได้ว่าวรรณกรรมเรื่องมหาวิบากนี้ ได้มีส่วนสำคัญในการถ่ายทอดหลักคำสอน และแนวทางประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา มีพระสงฆ์เป็นผู้ถ่ายทอดผ่านทาง วรณกรรม นำไปสู่ความเชื่อที่สร้างสรรค์สังคมให้เรียนรู้เรื่องกรรม ผลของกรรม หรือวิบาก การประพฤติปฏิบัติตนตามกรอบของศีลธรรม การแสดงออกถึงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ โดยผ่าน ทำนองการเทศน์ในรูปแบบธรรมวัด

พิธีการฟังธรรมของผู้ใกล้วายเป็นของชาวพุทธล้านนาตามแนวอนาลปิณฑิโกวาทสูตร มีการผสมผสานหลักธรรมจากอนาลปิณฑิโกวาทสูตรและธรรมมหาวิบาก โดยกระบวนการประกอบด้วย การเตรียมตัว (นิมนต์พระสงฆ์ จัดเตรียมสถานที่และเครื่องไทยทาน) การแสดงธรรม (ตามหลักอนาลปิณฑิโกวาทสูตรหรือธรรมะที่เกี่ยวข้อง) การปฏิบัติของญาติ (ร่วมฟังธรรม ดูแลผู้ป่วย สนทนาธรรม) และการปฏิบัติของผู้ใกล้วายเป็น (ตั้งใจให้สงบ พิจารณาธรรม ระลึกถึงบุญกุศล)ความสำคัญของพิธีคือ ช่วยให้ผู้ใกล้วายเป็นมีจิตใจสงบ เตรียมพร้อมสำหรับการละสังขาร แสดงความกตัญญู และแสดงถึงวัฒนธรรมชาวล้านนา การฟังธรรมของ

ผู้ไถ่ร้ายชนม์ของชาวพุทธล้านนา เป็นพิธีกรรมที่ผสมผสานหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าเข้ากับ ความเชื่อและวิถีชีวิตของชาวล้านนา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อช่วยให้ผู้ที่กำลังจะจากไปมีจิตใจสงบและเตรียมพร้อม สำหรับการละสังขารอย่างมีสติ

สรุปองค์ความรู้

จากเนื้อหาสาระที่ปรากฏจากการศึกษาพิธีการฝังธรรมของผู้ไถ่ร้ายชนม์ของชาวพุทธล้านนาและการฝังธรรมตามแนวอนาลปิณฑโกวาทสูตรนั้นประกอบไปด้วยความรู้ที่สำคัญ ดังนี้

1. อนาลปิณฑโกวาทสูตร สูตรนี้กล่าวถึงอนาลปิณฑิกเศรษฐีผู้มีศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างแรงกล้า เมื่อท่านป่วยหนัก พระสารีบุตรได้แสดงธรรมให้ท่านฟังเพื่อบรรเทาความทุกข์ทางกายและใจ เนื้อหาธรรมที่แสดงเน้นการพิจารณาชั้น 5 (รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ) ว่าไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และไม่ใช่อัตถ์ เพื่อให้ผู้ป่วยคลายความยึดมั่นถือมั่นในร่างกายและจิตใจ การฝังธรรมในวาระสุดท้ายของชีวิตมีจุดมุ่งหมายเพื่อช่วยให้ผู้ป่วยมีจิตใจสงบ ไม่หวาดกลัวต่อความตาย และเตรียมพร้อมสำหรับการละสังขารอย่างมีสติ

2. ธรรมมหาวิบากเป็นคำสอนในเรื่องความตระหนี่ ความโลภ และปาณาติบาต ซึ่งดูไม่ค่อยเกี่ยวกับการเจ็บป่วยแต่ประการใด การนำธรรมหรือคัมภีร์มาเทศน์ให้ฟัง ก็คงเห็นว่าคนป่วยอยู่ในอาการหนักที่เรียกตามภาษาล้านนาว่า “ลำบาก” คือ ป่วยหนักใกล้ตายแล้ว แต่ไม่ยอมตายง่าย ๆ จึงคิดว่าคนป่วยน่าจะมีความ “วิบาก” หนา ทำให้เกิดความทุกข์ทรมาน ถ้าเอาธรรมมหาวิบาก ซึ่งพ้องเสียงกับ “วิบาก” มาเทศน์ให้ฟัง น่าจะมีผลทำให้พ้นวิบากกรรม ถ้ามีบุญก็จะหาย หากบุญก็จะตายเสียให้รู้แล้วรื้อด

3. ความสำคัญของพิธีการฝังธรรมของผู้ไถ่ร้ายชนม์ เพื่อช่วยให้ผู้ไถ่ร้ายชนม์มีจิตใจสงบ ไม่หวาดกลัวต่อความตาย เป็นการเตรียมพร้อมสำหรับการละสังขารอย่างมีสติ เป็นโอกาสให้ญาติได้แสดงความกตัญญูต่อผู้ป่วย เป็นประเพณีที่แสดงถึงวัฒนธรรมชาวล้านนา และซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า และความปรารถนาดีของญาติที่มีต่อผู้ป่วย

แผนภาพที่ 1 สรุปองค์ความรู้

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย จากผลการวิจัยที่ได้นำเสนอไปแล้วนั้น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1) เพื่อสร้างแนวทางในการอนุรักษ์และส่งเสริมให้เป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับผู้ไถ่ขายชนม์ เพื่อให้ผู้ไถ่ขายชนม์มีจิตใจสงบ แสดงความกตัญญู ของญาติพี่น้อง และแสดงถึงความเป็นวัฒนธรรมชาวล้านนา อย่างยั่งยืน

2) องค์ความรู้ดังกล่าว ถ้านำมาประยุกต์ใช้ในการเทศนา และทุกครั้งที่มีโอกาสที่ในการ บรรยาย อบรม หรือเสวนา จะทำให้เกิดความเข้าใจใน ชั้น 5 (รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ) ว่าไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และไม่ใช่ตัวตน อย่างถ่องแท้

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ผู้วิจัยเห็นว่า ผู้ที่จะศึกษาค้นคว้าในโอกาสต่อไป ควรจะมีการศึกษา เรื่องดังต่อไปนี้

1) ควรวิจัยถึงอิทธิพลการฟังธรรมของผู้ชาวพุทธล้านนาที่มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตอันจะนำไปสู่การสืบสาน อนุรักษ์ให้เป็นประเพณีการเทศน์แบบดั้งเดิมอันดีงามของล้านนาสืบไป

- 2) ศึกษาแนวคิดและคำสอนเรื่องอานิสงส์ของการฟังธรรมตามวาระต่างๆ
- 3) ศึกษากลุ่มคัมภีร์ต่าง ๆ ที่ใช้ในพิธีกรรมตั้งแต่ เกิด แก่ เจ็บ และตาย

เอกสารอ้างอิง (References)

- อภิธาน สมใจ. (2561) งานศพล้านนา ปราสาทนททสดีลิงค์สู่ไม้ศพ. เชียงใหม่: กลางเวียงการพิมพ์.
- พระใบฎีกาแสงธรรม สุปัญโญ (นามคำ). (2565) คัมภีร์มหาวิบากล้านนา : องค์ความรู้ และกระบวนการสื่อสาร เพื่อสร้างความเข้าใจในชีวิตของชาวล้านนา. วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: 2565.
- พระมหาประเสริฐ ภูทกจาโร (ยาดำนาน)(2562) “ศึกษาวิเคราะห์คติธรรมและคุณค่าของคัมภีร์มหาวิบากฉบับล้านนา”.วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เสถียรพงษ์ วรรณปก.(2548). พุทธสาวก พุทธสาวิกา. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา.
- ชัชวาล ทองดีเลิศ, (2542) สืบสานล้านนา สืบสานลมหายใจของแผ่นดิน. เชียงใหม่: กลางเวียงการพิมพ์.
- มูลนิธิอุทกยารธรรม, อานิสงส์ในการฟังธรรมในเวลาอันควร, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://uttayarndham.org/dharma-media/2577/อานิสงส์ในการฟังธรรมในเวลาอันควร> , [12 กันยายน 2567].

**การส่งเสริมและการอนุรักษ์ประเพณีลอยกระทงของวัดหลุมรัง
อำเภอปอพลอย จังหวัดกาญจนบุรี**
**The Promotion and Conservation of Loy Krathong Tradition
Wat Loomrang Bor Ploy Distric, Kanchanaburil Province**

พระเกรียงศักดิ์ สืบดวง, พระปลัดประพจน์ อยู่สำราญ, โยตะ ชัยวรมันกุล

Phra Kringsak Sueb Duang, Phrapalad Praphot Yoosamran, Yota Chaiworamankul

วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Buddhapanyasridvaravadi Buddhist College Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Email : kr100929@gmail.com¹

Received 11 December 2024; Revised 11 March 2025; Accepted 5 May 2025.

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อ 1) ศึกษาประวัติความเป็นมาของประเพณีลอยกระทงวัดหลุมรัง 2) ศึกษาคุณค่าและสาระหลักพุทธศาสนาในประเพณีลอยกระทง และ 3) ส่งเสริมและอนุรักษ์ประเพณีงานลอยกระทงของวัดหลุมรัง อำเภอปอพลอย จังหวัดกาญจนบุรี เป็นการวิจัยวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 12 ท่าน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกชนิดกึ่งโครงสร้าง ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาข้อสรุปพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1) ประเพณีลอยกระทงวัดหลุมรัง เริ่มเมื่อ พ.ศ. 2518 โดยการนำของพระครูกาญจนวิกรม เจ้าอาวาสวัดหลุมรัง ตามความเชื่อทางพระพุทธศาสนาคือการบูชารอยพระพุทธรูปและวิถีชีวิตชุมชนที่มีความสัมพันธ์กับลำน้ำตะเพินที่ต้องการแสดงความกตัญญูตเวทีบูชาคุณของสายน้ำ จัดขึ้นที่สะพานท่าเกวียนต่อมาย้ายมาจัดงานที่ลำตะเพินจนได้รับความนิยมว่าเป็น 1 ใน 3 สถานที่จัดงานที่มีคุณภาพของอำเภอปอพลอย จังหวัดกาญจนบุรี 2) คุณค่าและสาระหลักพุทธศาสนาในประเพณีลอยกระทงวัดหลุมรัง ปรากฏคุณค่า คือ คุณค่าต่อครอบครัวได้เสริมสร้างให้สมาชิกในครอบครัวรวมทั้งญาติมิตรได้มีความสัมพันธ์และทำกิจกรรมร่วมกัน คุณค่าต่อชุมชนทำให้คนชุมชนทุกช่วงวัยได้ทำงานร่วมกัน มีความสามัคคีและการเสียสละเพื่อส่วนรวม รวมทั้งส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน และคุณค่าต่อสังคมได้เสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ควบคู่การส่งเสริมจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมกัน ส่วนสาระหลักพระพุทธศาสนาที่เห็นได้ชัดเจน เป็นเรื่องเกี่ยวกับบุญกิริยาวัตถุ คือ ทาน ศีล ภาวนา สามัคคีธรรมและความกตัญญู 3) การส่งเสริมและอนุรักษ์ประเพณีงานลอยกระทงของวัดหลุมรัง ได้แก่ การส่งเสริมความรู้กิจกรรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การร่วมกันอนุรักษ์สืบสานเอกลักษณ์และภูมิปัญญาวิถีของชุมชน แล การยกระดับต่อยอดเชิงเครือข่าย เช่น การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกจากชุมชน การท่องเที่ยววิถีวัฒนธรรมชุมชน

คำสำคัญ : การส่งเสริม, การอนุรักษ์, ประเพณี, การลอยกระทง

Abstract

The objectives of this research plan are: 1) to develop activities to improve the health of monks to prevent chronic non-communicable diseases in Nakhon Pathom province; 2) to develop a manual to improve the health of monks to prevent chronic non-communicable diseases in Nakhon Pathom province; 3) to create a health network for monks to prevent chronic non-communicable diseases in Nakhon Pathom province. It is qualitative research through participation in community activities, observation and collection of data through in-depth interviews and focus group sessions using various research formats to obtain information according to the research objectives of 7 temples in Nakhon Pathom province, each district had 1 temple, 14 monks and a focus group of 15 monks/person, the data was analyzed by describing the differences.

The research results show that: 1) Development of health promotion activities for monks to prevent chronic non-communicable diseases in Nakhon Pathom province, development of activities to promote the well-being of monks promoted by teaching them, eating greasy-less, not fried, not sweet and not salty, vegetables, fish, boiled and steamed food and exercise. 2) Develop a manual to improve the health of monks to prevent chronic non-communicable diseases in Nakhon Pathom province, develop a manual for exercises suitable for monks. Yoga exercises are used to train the monks' bodies appropriately, basic exercises for monks include collecting alms, walking meditation, sweeping the temple grounds and watering trees. 3) Creating a health network for monks to prevent chronic non-communicable diseases in Nakhon Pathom province, creating a network to improve the health of monks to prevent chronic non-communicable diseases. Within the temple, the monks are cared for and supported, and the external network works with related institutions to care for the monks, creating a network for monks' health activities to improve monks' health; 1) Network of Subdistrict Health Promoting Hospitals (SHPH) whose mission is to provide continuous, holistic services, integrate and support the care and health of monks in the region; 2) Network of village health volunteers (VHVs), communication of public health messages, advice on dissemination of knowledge, planning and coordination of public health development activities and provision of public health services; 3) Public sector networks dissemination of various information to encourage people to participate, campaign to encourage people to make offerings to the monks in the form of food and drink for the monks' health care.

Having health knowledge, take care of your health, take heed of health knowledge, take heed of diet and health care, physical activity, environment and proper rest, mental development, training, and wisdom to be fully prepared to fulfill the duties of a follower and propagator of Buddhism.

Keywords: Promotion, Conservation, Tradition, Loy Krathong,

บทนำ

กระแสโลกาภิวัตน์และการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน เป็นเงื่อนไขสำคัญที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยในมิติต่าง ๆ ที่กระทบทั้งในระดับสังคม ชุมชน ไปจนถึงระบบการผลิต การบริโภค ตลอดจนวิถีการดำเนินชีวิตประจำวัน (กรมการศาสนา, 2552) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในมิติของสังคมชนบทไทยที่กล่าวได้ว่า มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างเห็นได้ชัด ทั้งในด้านระบบ สาธารณูปโภค และโครงสร้างพื้นฐานที่สอดคล้องกับความเป็นสังคมสมัยใหม่มากขึ้น เกิดการแปรเปลี่ยนของ ระบบการผลิตแบบพอเพียงชีพไปเป็นการผลิตในเชิงพาณิชย์ เกิดการทำเกษตรอินทรีย์ เกษตรพันธสัญญา การแปรรูปและการเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าเกษตร การรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และการก้าวไปสู่การเป็นสังคม

จากสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตส่งผลให้เกิดสถานการณ์การเลื่อนชั้นทางสังคมข้ามรุ่น สังคมและครอบครัวที่มีภูมิหลังยากจนในชนบท โดยเฉพาะกลุ่มวัยแรงงานถูกแรงจูงใจจากสังคม อุตสาหกรรมให้ไปทำงานในสังคมเมือง ทิ้งให้เด็กๆ อยู่กับปู่ย่าตายาย ทำให้สภาพชุมชนเปราะบาง สำนักงาน สภาพพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2564 : 24) กล่าวว่า สังคมไทยมีความเปราะบางของครอบครัว สูงขึ้น โดยพบว่า โครงสร้างครอบครัวเปลี่ยนจากครอบครัวขยายที่มีคนหลายรุ่นอยู่ด้วยกันเป็นครอบครัวใหญ่ เปลี่ยนเป็นครอบครัวเดี่ยว ใช้ชีวิตคนเดียวเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งยังมีครอบครัวข้ามรุ่นหรือครอบครัวที่เด็กอยู่กับปู่ ย่า ตา ยาย จำนวนมาก โดยมีเด็กมากถึง ๑-๒ ล้านคน ที่อาศัยอยู่ในครอบครัวข้ามรุ่น โดย ๑ ใน ๕ ของ ผู้สูงอายุในครอบครัวข้ามรุ่น มีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจน ดังนั้น จึงอาจสรุปได้ว่า สภาพสังคมไทยมีความ เหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่

ปัจจุบันกิจกรรมทางวัฒนธรรม ชนบทธรรมนิยม ประเพณี หลาย ๆ อย่างมีการดัดแปลงให้สอดคล้อง กับยุคสมัยในปัจจุบันไป (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2557) จากกิจกรรมที่เคยปฏิบัติมาในอดีตที่ให้ความสำคัญ ของความหมาย คุณค่า สาระและแนวทางที่พึงปฏิบัติอย่างโดดเด่น แต่ในปัจจุบันกลับไปเน้นด้านความรื่นเริง บันเทิงใจ เช่น ประเพณีลอยกระทงที่เปี่ยมไปด้วย (๑) การจุดดอกไม้ไฟ ประทัด หรือพลุ โดยเฉพาะเด็ก และวัยรุ่นที่จุดเล่นกัน อย่างคึกคะนองไม่เป็นที่เป็นทาง ไม่ระมัดระวัง ไม่คำนึงถึงอันตรายที่อาจจะเกิดแก่ผู้คน และยวดยานพาหนะที่สัญจรไปมา และอาจเป็นสาเหตุให้เกิดเพลิงไหม้บ้านเรือนได้ (๒) การประกวดนางนพ มาศ ไม่ควรให้ความสำคัญมากเกินไปจนกลายเป็นกิจกรรมหลักของประเพณี ซึ่งแท้ที่จริงแล้วไม่ใช่แก่นแท้ของ ประเพณี เป็นเพียงกิจกรรมที่เสริมขึ้นมาภายหลัง เพื่อให้เกิดความสนุกสนาน และเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยว และ (๓) การประดิษฐ์กระทง สมัยก่อนใช้วัสดุพื้นบ้านที่มีอยู่ตามธรรมชาติ เช่น ใบตอง หวายกล้วย ซึ่งเป็น วัสดุที่ย่อยสลายง่าย แต่ปัจจุบันกลับนิยมใช้วัสดุโฟม ซึ่งย่อยสลายยาก ทำให้แม่น้ำลำคลอง สกปรกเน่าเหม็น และเกิดมลภาวะเป็นพิษ (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2557 : 7.)

ด้วยเหตุผลและสภาพการณ์ดังกล่าวมา จึงนำมาสู่การตั้งคำถามของการวิจัยว่า “คุณค่า และหลัก พุทธธรรมที่ปรากฏในกิจกรรมวิถีประเพณีลอยกระทง นอกจากจะได้รับความบันเทิงทางด้านจิตใจแล้ว ยัง ได้รับคุณประโยชน์อย่างไรบ้าง และควรจะมีแนวทางในการส่งเสริมและอนุรักษ์วิถีประเพณีลอยกระทงอย่างไร บ้าง” ซึ่งหากสามารถศึกษาเกี่ยวกับคุณค่าวิถีประเพณีลอยกระทงได้อย่างละเอียดและครอบคลุม ผลการวิจัย น่าจะเป็นข้อมูลพื้นฐานสำคัญที่เอื้อประโยชน์ต่อการส่งเสริมวัฒนธรรมและประเพณีให้เกิดความตื่นตัวใน สถานการณ์การดำเนินชีวิตในปัจจุบันของคนในสังคมชนบทวัดหลุมรัง ซึ่งผู้วิจัยเลือกมาเป็นพื้นที่ศึกษาในการ

วิจัยครั้งนี้เพราะเป็นศูนย์กลางชุมชนขนาดใหญ่ที่มีหน่วยงานทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งองค์กรด้านการศึกษาต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีความน่าสนใจในมิติด้านความเหมือนกันทางด้านวัฒนธรรม ด้านศาสนา ด้านความเชื่อ ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีประจำถิ่นที่ค่อนข้างเด่นชัด โดยผู้วิจัยได้นำกรอบความคิดของกรมส่งเสริมวัฒนธรรม (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2557 : 7.) ในประเด็นคุณค่าประเพณีลอยกระทงเพื่อถอดรหัสคุณค่าและสาระหลักพุทธธรรมที่แฝงอยู่ในกิจกรรมวิถีประเพณีลอยกระทง แล้วนำหลักพุทธธรรมเหล่านั้นสื่อสารผ่านระบบสังคมออนไลน์ให้เข้าถึงกลุ่มเยาวชนคนดิจิทัลต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของงานประเพณีลอยกระทง วัดหลุมรั้ง อำเภอบ่อพลอย จังหวัดกาญจนบุรี
2. เพื่อศึกษาคุณค่าและหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีลอยกระทงของวัดหลุมรั้ง อำเภอบ่อพลอย จังหวัดกาญจนบุรี
3. เพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์ประเพณีงานลอยกระทง วัดหลุมรั้ง อำเภอบ่อพลอย จังหวัดกาญจนบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยตั้งประเด็นในการศึกษาประวัติความเป็นมาเพื่อมุ่งวิเคราะห์เหตุปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการก่อเกิดคุณค่าและหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีลอยกระทงของวัดหลุมรั้ง และการอนุรักษ์ประเพณีลอยกระทง ตามลักษณะของปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology) หมายถึง วิธีการรับรู้ความหมายและความสัมพันธ์ของความหมายผ่านเนื้อความที่ซ่อนอยู่ตามเจตนาารมณ์ของผู้ส่งสาร (สุรพงษ์ โสธนะเสถียร, 2554) และใช้ระเบียบการศึกษาบริบททางสังคม (Social Context) ที่เกิดขึ้น โดยแบ่งศึกษาออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาเอกสาร โดยทำการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารทั้งที่เป็นปฐมภูมิ (Primary Sources) คือ พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2539 ภาษาไทยและอรรถกถา และจากเอกสารทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่ งานวิจัย ตำรา บทความวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเพณีลอยกระทง แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรม ทฤษฎีเกี่ยวกับคุณค่าและความเชื่อรวมทั้งหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวกับงานประเพณีลอยกระทง แล้วดำเนินการตรวจสอบคุณภาพข้อมูล ตรวจสอบคุณภาพเอกสาร ตรวจสอบคุณค่าของเอกสาร ด้วยวิธีการรวบรวม เรียบเรียงเอกสาร สรุปวิเคราะห์ข้อมูล เนื้อหาและสังเคราะห์ จนได้กรอบแนวคิดการวิจัยและกำหนดแนวทางสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก

ขั้นตอนที่ 2 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In - depth Interview) แบบกึ่งโครงสร้างเพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของงานประเพณีลอยกระทง วัดหลุมรั้ง อำเภอบ่อพลอย จังหวัดกาญจนบุรี การส่งเสริมและการอนุรักษ์ประเพณีลอยกระทง กิจกรรม คุณค่าที่ได้จากการจัดงานประเพณีลอยกระทง หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีลอยกระทงของวัดหลุมรั้ง อำเภอบ่อพลอย จังหวัดกาญจนบุรี มีลำดับการดำเนินงาน ดังนี้

- (1) ร่างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ตามกรอบแนวคิดการวิจัย แล้วนำไปตรวจสอบความตรงเชิงพินิจ (Face Validity) โดยอาจารย์ที่ปรึกษาทั้ง 2 รูป/ท่าน และปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ

(2) นำโครงร่างวิจัยพร้อมแบบสัมภาษณ์ที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว เสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 รูป/ท่าน เพื่อตรวจคัดค้านีความสอดคล้องโครงสร้างวัตถุประสงค์ (Index of item objective congruence: IOC) แล้วปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ

(3) ติดต่อประสานงานกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) ตามคุณสมบัติที่กำหนด ประกอบด้วย (1) ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 3 รูป (2) นักปราชญ์ท้องถิ่นตำบลหุ้มร้าง จำนวน 4 ท่าน และ (3) ผู้นำชุมชน หรือผู้นำท้องถิ่น หรืออาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อ.ส.ม.) จำนวน 5 ท่าน รวมทั้งสิ้น 12 รูป/ท่าน ดำเนินการออกไปสัมภาษณ์ (in-depth interview) และขออนุญาตบันทึกภาพและเสียง ตามวันเวลาสถานที่ที่ผู้ให้ข้อมูลสะดวก

(4) วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ นำผลการสังเคราะห์ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึกในขั้นที่ 2 ทำการสังเคราะห์ร่วมกันอีกครั้ง โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาข้อสรุปพรรณนา

ขั้นตอนที่ 3 นำเสนอผลการวิเคราะห์การสังเคราะห์ข้อมูลและแนวทางการส่งเสริม ผู้วิจัยนำข้อสรุปที่ได้จากการสัมภาษณ์เสนอให้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 12 รูป/ท่าน เพื่อยืนยันความเที่ยงตรงของข้อมูล (Triangulation Technic) และยอมรับผลการศึกษา รวมทั้งการสรุปบทสนทนาในประเด็นการส่งเสริมและอนุรักษ์ประเพณีลอยกระทงวัดหุ้มร้าง ประกอบด้วย ด้านการส่งเสริม ด้านการอนุรักษ์และด้านการพัฒนาคุณภาพและการยกระดับประเพณีลอยกระทง

ผลการวิจัย แบ่งเป็น 3 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 ผลการศึกษาประวัติความเป็นมางานประเพณีลอยกระทง วัดหุ้มร้าง อำเภอปอพลอย จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า

การลอยกระทงปรากฏอยู่ทั่วไปตามวิถีชีวิตคนไทยในทุก ๆ ชุมชน ที่ผูกพันกับสายน้ำ เช่นเดียวกับชุมชนวัดหุ้มร้างที่ได้อาศัยลำน้ำลำตะเพินหล่อเลี้ยงชีวิต ไว้ใช้ดื่ม ใช้อาบ และใช้เพาะปลูกพืช วัดหุ้มร้างนำโดยท่านพระครูกาญจนวิกรม ตำแหน่งเจ้าอาวาสในขณะนั้นได้ริเริ่มจัดงาน ประเพณีลอยกระทงในระยะแรก เมื่อวันเพ็ญเดือน ๑๒ ปี พ.ศ.๒๕๑๘ มีกิจกรรมทำบุญตักบาตร รักษาศีล ฟังเทศน์ ช่วงระยะเวลาบ่ายพระครูกาญจนวิกรม ก็จะพาญาติโยมไปลอยกระทงที่แม่น้ำลำตะเพิน ทางวัดจะไม่มีหรรสพใดๆ มีแต่การเชิญชวนญาติโยมให้มาช่วยกันประดิษฐ์กระทงและ ในระยะที่สองพระครูกาญจนวิกรมได้มรณภาพลง แล้วพระครูโสภณกาญจนคุณได้สืบสานต่อการจัดงานประเพณีลอยกระทง เมื่อปี พ.ศ.๒๕๔๕ มีประชาชนมาเที่ยวงานลอยกระทงที่วัดเพิ่มมากขึ้น ได้จัดให้มีกิจกรรมหลายๆ อย่าง เช่น มีหรรสพ มีร้านค้ามาจำหน่ายสินค้า ได้มีการปรับพื้นที่ให้เหมาะสม จัดสร้างบันไดขึ้น-ลงให้ปลอดภัย และได้จัดมาต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน ได้รับความนิยมว่าเป็น ๑ ใน ๓ ของสถานที่จัดงานที่มีคุณภาพของอำเภอปอพลอย กิจกรรมที่เป็นจุดเด่นของงานนี้ คือ ชุมชนทั้ง ๖ หมู่บ้าน จะมีจิตอาสา นำวัสดุจากธรรมชาติที่ตนมีแล้วนำมาช่วยกันประดิษฐ์กระทงที่วัด มีสถานศึกษาแต่ละแห่งจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนช่วยกันประดิษฐ์กระทงร่วมกันนำมาถวายวัดเพื่อให้วัดนำไปจำหน่ายให้ประชาชนเป็นการหารายได้เข้าวัด มีการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนมาแสดงบนเวที จัดให้มีการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร มุ่งหวังให้ชุมชน สมาชิกในครอบครัว มีกิจกรรมร่วมกัน สร้างความอบอุ่นให้สมาชิกมีความรักผูกพันยิ่งขึ้น ปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมงานลอยกระทงและทรัพยากรธรรมชาติ มองเห็นคุณค่าของน้ำ ชุมชนได้มีส่วนร่วมเกิดการเรียนรู้ควบคู่จิตสำนึก สังคมเกิดกระบวนการมีส่วนร่วมเชิงเครือข่าย มีการ

แลกเปลี่ยน ภูมิปัญญาและเทคโนโลยีกับชุมชนภายนอก และเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนสืบไป ได้สร้างองค์ความรู้ให้ชุมชน สังคมได้ให้ความสำคัญกับบุพการี ผู้ทำประโยชน์ให้ตั้งแต่ต้นโดยไม่ต้องคอยผลตอบแทนและได้แสดงกตัญญูทวาทิ ผู้รู้จักคุณค่าแห่งการทำความดีของผู้อื่น และแสดงออกเพื่อบูชาความดี โดยเชื่อว่า พระรัตนตรัยมีจริง เชื่อในกฎแห่งกรรม ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เชื่อในบาปบุญคุณโทษ มีความมั่นใจในเหตุผลเท่าที่ตนสามารถพิจารณาเห็นได้ โดยมีเหตุผลว่า จุดหมายหรือเป้าหมายที่อยู่ข้างหน้านั้น เป็นไปได้จริงและมีคุณค่าควรที่จะไปให้ถึง นอกจากนี้ยังพบว่าเป็นการสร้างวัฏจักรเศรษฐกิจหมุนเวียนเพิ่มรายได้ให้กับท้องถิ่นและชุมชนวัดหลุมรัง

ส่วนที่ 2 ผลการศึกษาคุณค่าและสาระหลักพุทธธรรมของประเพณีลอยกระทง วัดหลุมรังในทัศนะพระพุทธศาสนา พบว่า

ในด้านคุณค่าและหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีลอยกระทงของของวัดหลุมรัง อำเภอปอพลอย จังหวัดกาญจนบุรี ได้มีคุณค่าต่อครอบครัว เช่น ร่วมกันประดิษฐ์กระทง เป็นการสร้างความรักความสัมพันธ์ในครอบครัว ในด้านคุณค่าต่อชุมชน ซึ่งเกิดจากกิจกรรมการร่วมงานของชุมชนทำให้เกิดความรัก ความสมัครสมานสามัคคีในชุมชน เช่น เป็นจิตอาสา ร่วมกันประดิษฐ์กระทงไปถวายวัด ในด้านคุณค่าต่อสังคม ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน การแลกเปลี่ยนสินค้าทำให้มีความเอื้ออาทรต่อสิ่งแวดล้อม ได้ตระหนักถึงความสำคัญของแม่น้ำลำคลองที่ได้ใช้ประโยชน์ต่อเราทั้งทางตรงและทางอ้อม เกิดการเรียนรู้คู่กับจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เศรษฐกิจหมุนเวียน และคุณค่าต่อพระพุทธศาสนา ได้ช่วยกันทำนุบำรุงศาสนา เช่น ทำบุญตักบาตร ทำบุญให้ทาน สมาทานศีล ปฏิบัติธรรม ฟังเทศน์ ได้ลอยกระทงเพื่อบูชารอยพระพุทธบาท ด้วยอามิสบูชา และปฏิบัติบูชาด้วยการปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า

ส่วนหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีลอยกระทง ทั้งก่อนจัดงาน ระหว่างจัดงาน และหลังจากการจัดงาน ได้แสดงให้เห็นว่า คณะกรรมการจัดงานมีความเชื่อ ความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา ความกตัญญูต่อแม่น้ำ (ทิวาสัมมัญญา) จึงทำความเคารพบูชา (บุญกิริยาวัตถุ) มีความมุ่งประโยชน์แก่ส่วนรวม คือทั้งแก่วัดและชุมชน (สาธารณโภคี) มีการประชุมปรึกษาหารือกัน มีความสมัครสมานสามัคคีกัน (อปรีหานิยธรรม) มีความเคารพความเห็นกันและกัน (สีลสัมมัญญา) มีความเอื้อเฟื้อกัน (สังคหวัตถุ) มีความเสียสละและเห็นประโยชน์ส่วนรวม ไม่ขัดแย้งกัน ร่วมกันรักษาประเพณีวัฒนธรรมที่ดีของชุมชน และรักษาสิ่งแวดล้อมชุมชน

ส่วนที่ 3 ผลการศึกษากการส่งเสริมและอนุรักษ์ประเพณีงานลอยกระทง วัดหลุมรัง อำเภอปอพลอย จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า

ในส่วนแนวทางการส่งเสริมและการอนุรักษ์ประเพณีลอยกระทง วัดหลุมรัง อำเภอปอพลอย จังหวัดกาญจนบุรี นั้น ควรจัดกิจกรรมการเรียนรู้และถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านอาหาร การแต่งกาย และการจัดกิจกรรมในวิถีสานลอยกระทงของชุมชนให้แก่เยาวชนโดยมีกลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน พระสงฆ์ เป็นผู้ถ่ายทอดแนะนำ เพื่อร่วมกันอนุรักษ์วิถีวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในท้องถิ่นอันเนื่องด้วยงานประเพณีลอยกระทง วิถีความเชื่อ การแต่งกาย อาหาร และเสนอแนวทางการต่อยอดสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวประเพณีลอยกระทงวิถีวัฒนธรรมชาติพันธุ์และวิถีวัฒนธรรมชุมชน โดยมีวัดหลุมรังเป็นศูนย์กลางโดยร่วมกับภาคส่วนต่าง ๆ ให้เกิดความร่วมมือที่เข้มแข็ง ต่อยอดสู่การส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนต่อไป

อภิปรายผล

วัดหลุมรังได้จัดงานประเพณีลอยกระทงขึ้นเพื่อเพิ่มพื้นที่ให้สมาชิกในครอบครัวได้ทำกิจกรรมร่วมกัน เกิดกระบวนการเรียนรู้และสืบทอดพระพุทธศาสนา จัดกิจกรรมหลากหลายชนิด เช่น ทำบุญตักบาตร รักษาศีล ฟังธรรม กิจกรรมจิตอาสาประดิษฐ์กระทง กิจกรรมแสดง มีตลาดจำหน่ายผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชน มีมหรสพให้ผู้มาเที่ยวงานได้พักผ่อนหย่อนใจหลังจากสิ้นสุดปีของการทำเกษตรมีมหรสพ มีระบบรักษาความปลอดภัยที่ดี มีระบบการคมนาคมสะดวกและได้รับความนิยมว่าเป็น 1 ใน 3 ของสถานที่จัดงานที่มีคุณภาพของอำเภอปอพลอย จังหวัดกาญจนบุรี ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากวัดหลุมรังมีชุมชนขนาดใหญ่รายล้อมวัดจำนวน ๖ หมู่บ้าน และเป็นวัดระดับตำบล ส่วนหมู่บ้านที่ขยายตัวออกไปตั้งหมู่บ้านอื่น ๆ ต่างก็เป็นเครือญาติจากชุมชน ๖ หมู่บ้านหลัก มีการประชาสัมพันธ์อย่างเป็นระบบเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ก่อนการเริ่มงาน ระหว่างการจัดงาน และหลังเลิกงาน ผ่านระบบสื่อสารหลายช่องทาง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม 2557, : คำนำ).กล่าวว่า “ลอยกระทง เป็นประเพณีที่สำคัญเก่าแก่ของไทยตรงกับวันเพ็ญขึ้น 15 ค่ำเดือน 12 ซึ่งอยู่ในช่วงน้ำหลากมีที่มาจากพิธีกรรมเกี่ยวกับ “น้ำ” ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในชีวิต วัฒนธรรมของคนไทยถึงแม้จะมุ่งหมายหรือความเชื่อในการลอยกระทงจะมีความแตกต่างกัน”แต่ความหมายที่เหมือนกันของประเพณีนี้คือ การแสดงออกถึง “ความกตัญญู” รู้จักสำนึกถึงคุณของน้ำนับเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมที่งดงามอย่างหนึ่งของไทย สอดคล้องกับแนวคิดของ วันเพ็ญ พวงพันธ์บุตร, (2542: 152) กล่าวว่า ประเพณีเป็นทั้งพื้นฐานและเครื่องมือสำหรับสร้างเสริมความสามัคคีแก่กลุ่มชนและเป็นปึกแผ่นในหมู่ประชาชน ประเพณีจะช่วยชักนำให้คนประพฤติศิลปปฏิบัติธรรม และเป็นเครื่องแสดงถึงวิถีชีวิตของคนไทยทั้งในอดีตและปัจจุบัน เช่น ประเพณีทำบุญตักบาตรประจำวันเป็นการฝึกฝนให้อยู่กับการเสียสละในชีวิตประจำวัน

เมื่อพินิจถึงคุณค่าและสาระหลักพุทธธรรมที่มีนัยสำคัญในประเพณีลอยกระทง จะพบว่าเกิดคุณค่าต่อครอบครัว ได้เสริมประโยชน์ให้สมาชิกในครอบครัวรวมทั้งญาติมิตรได้เพิ่มความสัมพันธ์และทำกิจกรรมร่วมกัน คุณค่าต่อชุมชน ได้เสริมประโยชน์ให้ชุมชนได้ทำงานร่วมกัน มีความรัก ความสามัคคีและการเสียสละเพื่อประโยชน์สุขส่วนรวม คุณค่าต่อสังคม ได้เสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ควบคู่จิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมกัน และมีระบบเศรษฐกิจหมุนเวียนในสังคม และคุณค่าต่อพระพุทธศาสนา เป็นการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาไปสู่การปฏิบัติบูชา ที่เป็นเช่นนี้อาจสืบเนื่องมาจาก ชุมชนบ้านหลุมรังเป็นชุมชนในชนบท ประกอบสัมมาชีพภาคการเกษตรเป็นหลัก หลังจากมีการเพาะปลูกแล้วต้องรอผลผลิตเป็นเวลาหลายเดือน ในระหว่างที่รอผลผลิตเช่นนี้ กลุ่มแรงงานวัยหนุ่มสาวส่วนใหญ่จะไปรับจ้างนอกพื้นที่เพื่อหารายได้ให้กับครอบครัว การจัดงานประเพณีลอยกระทงวัดหลุมรังจึงเป็นการเสริมประโยชน์ให้กับครอบครัว ชุมชน สังคมและพระพุทธศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของคมชัดลีก ออนไลน์ (26 พฤศจิกายน 2558) กล่าวว่า คุณค่าของประเพณีลอยกระทง ประกอบด้วย คุณค่าต่อครอบครัว ทำให้สมาชิกในครอบครัวได้มีโอกาสทำกิจกรรมด้วยกัน เช่น ร่วมกันประดิษฐ์กระทงไปลอย เป็นการสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัว คุณค่าต่อชุมชน ทำให้เกิดความรัก ความสมัครสมานสามัคคีในชุมชน เช่น ช่วยกันประดิษฐ์กระทงไปประกวด เป็นการช่วยส่งเสริมการแข่งขันฝีมือท้องถิ่นทางอ้อม หรือทำให้ได้มีโอกาสพบปะสังสรรค์ และสนุกสนานร่วมกัน คุณค่าต่อศาสนา (ศรีศักร วัลลิโภดม และคณะ, 2559) ได้ช่วยกันทำนุบำรุงศาสนา เช่น ทางภาคเหนือ มีการทำบุญให้ทาน การถือศีลที่วัด หรือการลอยกระทงเพื่อบูชาพระพุทธรูปนำมาซึ่งการน้อมรำลึกถึงพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า คุณค่าต่อสังคม ทำให้มีความเอื้ออาทรต่อ

สิ่งแวดล้อม ได้ตระหนักถึงความสำคัญของแม่น้ำลำคลองที่ได้ใช้ประโยชน์ต่อเราทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยอาจจะช่วยกันขุดลอกคูคลองให้สะอาด ไม่ทิ้งสิ่งปฏิกูลลงไป และควรลดขยะที่มาจากวัสดุธรรมชาติ นอกจากพบคุณค่าของประเพณีลอยกระทงแล้ว การศึกษาค้นคว้ายังพบสาระหลักพุทธธรรมของประเพณีลอยกระทงในทัศนะพระพุทธศาสนา

แบ่งผลการวิจัยเป็น 2 ประเด็น ได้แก่

ประเด็นที่ 1 คุณค่าของประเพณีลอยกระทง

ประเด็นที่ 2 สาระหลักพุทธธรรมของประเพณีลอยกระทงในทัศนะพระพุทธศาสนา

จากผลวิจัยโดยรวมพบว่า กระบวนการจัดงานประเพณีลอยกระทงแบ่งเป็น 3 ระยะ ได้แก่

ระยะที่ 1 ก่อนการจัดงานประเพณีลอยกระทง ประกอบด้วย (1) กิจกรรมการวางแผนการจัดงานหลักพุทธธรรมที่มีนัยสำคัญที่ผู้บริหารนำไปเป็นแนวปฏิบัติ ได้แก่ ทศสุทธ อปริหานิยธรรม 7 และสัปปุริสธรรม 7 (2) การนำโครงการไปสู่การปฏิบัติ หลักพุทธธรรมที่มีนัยสำคัญที่เกี่ยวข้องนำไปเป็นแนวปฏิบัติ ได้แก่ ขรรษาธรรม 4

ระยะที่ 2 ระหว่างการจัดงานประเพณีลอยกระทง ประกอบด้วย (1) การแต่งตั้งคณะกรรมการจัดงาน หลักพุทธธรรมที่มีนัยสำคัญที่เกี่ยวข้องนำไปเป็นแนวปฏิบัติ ได้แก่ สังคหวัตถุ 4 (2) การติดต่อประสานงานทุกทั้งภาคส่วน หลักพุทธธรรมที่มีนัยสำคัญที่เกี่ยวข้องนำไปเป็นแนวปฏิบัติ ได้แก่ กัลยาณมิตรธรรม 7 (3) การจัดทำกระทงจากวัสดุธรรมชาติ หลักพุทธธรรมที่มีนัยสำคัญที่เกี่ยวข้องนำไปเป็นแนวปฏิบัติ ได้แก่ บุญกิริยาวัตถุ 3 (4) การกำกับ ติดตามการดำเนินงานตามแผนงาน/โครงการ/กิจกรรม/งาน หลักพุทธธรรมที่มีนัยสำคัญที่เกี่ยวข้องนำไปเป็นแนวปฏิบัติ ได้แก่ ไฉไล ไฉไล เวสารัชชกรณธรรม 5 (5) ด้านมาตรการรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน หลักพุทธธรรมที่มีนัยสำคัญที่เกี่ยวข้องนำไปเป็นแนวปฏิบัติ ได้แก่ สารานิยธรรม 6 (6) การส่งเสริมให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในกิจกรรมการลอยกระทง หลักพุทธธรรมที่มีนัยสำคัญที่เกี่ยวข้องนำไปเป็นแนวปฏิบัติ ได้แก่ เบญจศีลและเบญจธรรม (7) การบริหารจัดการร้านค้าและสินค้า หลักพุทธธรรมที่มีนัยสำคัญที่เกี่ยวข้องนำไปเป็นแนวปฏิบัติ ได้แก่ วนชชา 5

ระยะที่ 3 การติดตามและรายงานประเมินผลการจัดงานประเพณีลอยกระทง ประกอบด้วย (1) การสรุปผลการประเมิน หลักพุทธธรรมที่มีนัยสำคัญที่เกี่ยวข้องนำไปเป็นแนวปฏิบัติ ได้แก่ มรรคมีองค์ 8 (2) การเสนอแนะและรายงานผลการดำเนินงาน หลักพุทธธรรมที่มีนัยสำคัญที่เกี่ยวข้องนำไปเป็นแนวปฏิบัติ ได้แก่ เวสารัชชกรณธรรม 5 ที่เป็นเช่นนี้อาจสืบเนื่องมาจาก

ที่เป็นเช่นนี้อาจสืบเนื่องมาจากวิถีชีวิตชาวชุมชนบ้านหลุมรั้งนับถือพระพุทธศาสนา น้อมรับพระรัตนตรัยเป็นสรณะ มีชีวิตความเป็นอยู่สัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา ทุกวันพระจะหยุดงานพาลูกหลานไปทำบุญตักบาตรที่วัด สมาทานศีล ฟังธรรม ในวันธรรมดาก็จะใส่บาตรที่หน้าบ้าน ส่วนบุตรหลานที่เป็นชายเมื่ออายุครบ ๒๐ ปี บริบูรณ์จะนำไปบวชฝึกปฏิบัติอบรมเรียนรู้หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา ตลอดเวลาในรอบ ๑ ปี ประชาชนจะไปร่วมกันทำบุญตักบาตรที่วัดอยู่เนื่อง ๆ เช่น การทำบุญวันปีใหม่สากล การทำบุญวันมาฆบูชา การทำบุญวันสงกรานต์ การทำบุญวันวิสาขบูชา การทำบุญวันเข้าพรรษา เป็นต้น จารีตประเพณีขนบประเพณี ธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของชาวบ้านหลุมรั้งจึงสัมพันธ์กับหลักธรรมและนำไปปฏิบัติจนเป็นอุปนิสัย สอดคล้องกับแนวคิดของ **พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต)** ที่กล่าวว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งปัญญา ดังพุทธพจน์ ว่า ”ธรรมทั้งหลายทั้งปวงมีปัญญาเป็นยอดเยี่ยม,, หลักปัญญาสำคัญ เพราะปัญญาเป็นตัวตัดสินใจในการเข้าถึงจุดหมายของพระพุทธศาสนา โดยให้ความสำคัญแก่ ศรัทธา ศีล สมาธิ ว่าเป็น

ปัจจัยที่ขาดไม่ได้เพื่อเข้าถึงจุดหมาย โดยมีปัญญาเป็นตัวตัดสินสูงสุด นั่นคือ ศรัทธา ก็ขาดปัญญาไม่ได้ ศีล ก็เพื่อประดับประดา จนเกิดปัญญา สมาธิ ก็ต้องนำไปสู่ปัญญา มิฉะนั้นจะหลงผิด หลงทาง ปัญญา จึงเป็นคุณธรรมสำคัญ เป็นเอก ปัญญาในขั้นสูงสุดคือปัญญาในขั้นที่รู้เท่าทัน สัจธรรม เรียกว่า วิปัสสนาปัญญา สอดคล้องกับรายงานการวิจัยของพระครูสถิตธรรมภาณินท์ (จันทร์ กลยาณธโม) ศึกษาหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีเป็งของล้านนา ผลการวิจัยพบว่า หลักพุทธธรรมในประเพณีเป็งของล้านนา ที่ปรากฏได้แก่ หลักบูชา หลักศรัทธาธรรม หลักกัลยาณมิตรธรรม หลักสามัคคีธรรม หลักความกตัญญูกตเวทีตา ที่มีคุณค่าและความสำคัญต่อชุมชน วิถีชีวิต และจิตใจ หลักพุทธธรรมเหล่านี้ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพสังคมในปัจจุบัน เพื่อความสงบสุขและรักษาประเพณีวัฒนธรรมที่ดีงาม สนับสนุนให้มีกิจกรรมที่สร้างสรรค์ อันจะสร้างความรู้และความภูมิใจในชุมชนท้องถิ่นสืบไป

5.2.3 ผลการศึกษาการส่งเสริมและอนุรักษ์ประเพณีงานลอยกระทง วัดหลุมรั้ง อำเภอปอพลอย จังหวัดกาญจนบุรี

แบ่งผลการวิจัยแบ่งเป็น ๓ ประเด็น ประกอบด้วย

(1) การส่งเสริมประเพณีงานลอยกระทง โดยรวมพบว่า ควรสร้างเสริมความรู้คู่จิตสำนึกในการประหยัดและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เช่น การประหยัดให้ใช้ 1 ครอบครัวต่อ 1 กระทง หรือ 1 คู่ 1 กระทง เน้นใช้วัสดุธรรมชาติ ร้อยละ 100 เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

(2) การอนุรักษ์ประเพณีงานลอยกระทง โดยรวมพบว่า ควรสร้างเสริมความเข้าใจการอนุรักษ์สืบสาน บำรุงรักษาเอกลักษณ์และภูมิปัญญาวิถีของชุมชน ซึ่งเป็นรากฐานให้เกิดความสามัคคีและความมั่นคงของชุมชน เช่น การใช้น้ำอย่างรู้คุณค่า การธำรงรักษาประเพณีลอยกระทงให้เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนวัดหลุมรั้ง

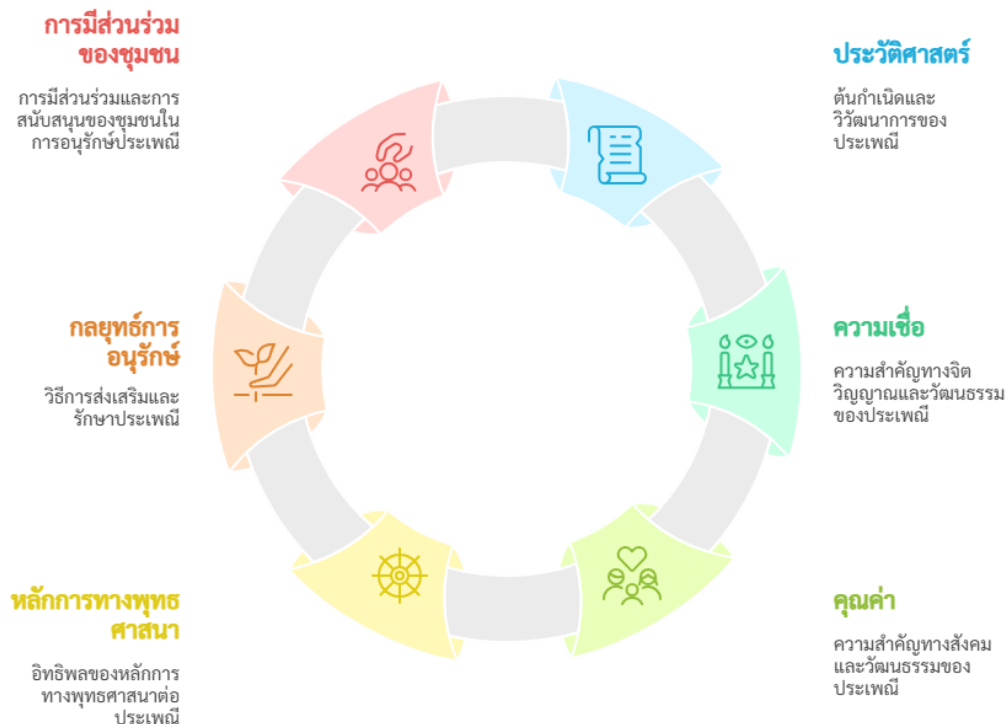
(3) การพัฒนาคุณภาพและการยกระดับประเพณีลอยกระทง โดยรวมพบว่า ควรพัฒนาคุณภาพและการยกระดับการมีส่วนร่วมเชิงเครือข่าย เพื่อให้ชุมชนมีความตระหนักและเพิ่มสัดส่วนการเข้ามามีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนของชุมชนและทุกขั้นตอน เช่น การจัดทำแผนงานหรือโครงการ การนำแผนไปสู่การปฏิบัติ การร่วมติดตามประเมินผลและการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์

ที่เป็นเช่นนี้อาจสืบเนื่องมาจากบริบทของสังคมโลกปัจจุบันเข้าสู่โลกดิจิทัลอย่างสมบูรณ์แบบ เกิดสังคมดิจิทัล ข้อมูลข่าวสารเผยแพร่ผ่านระบบมัลติมีเดียสามารถกระจายข่าวได้อย่างรวดเร็ว ผู้ส่งสารและผู้รับสารสามารถสื่อสารกันได้ ๒ ทางภายในระยะเวลาสั้นๆ และปัจจุบันการทำธุรกรรมต่างๆ ส่วนใหญ่ทำผ่านระบบอินเทอร์เน็ต ซึ่งสอดคล้องกับวิธีการอนุรักษ์ประเพณีไทย ประเพณี วัฒนธรรม และภูมิปัญญาของสังคมไทยเราก็น่าจะมีหลายอย่าง แล้วแต่จะอยู่ที่อยู่กับสังคมไทยมาช้านาน แต่ทว่าปัจจุบัน สิ่งต่างๆ เหล่านี้กับเลือนหายไปพร้อมกับมีเทคโนโลยีใหม่ๆ เข้ามาแทนที่ (ประจวบ เอี่ยมผู้ช่วย, 2542) จึงทำให้ผู้คนไม่เห็นความสำคัญ มีวิธีอนุรักษ์แตกต่างกันออกไป เช่น โดยการปลุกจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าแก่นสาระและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น การเลือกสรรภูมิปัญญาที่กำลังสูญหาย หรือที่สูญหายไปแล้วมาทำให้มีคุณค่าและมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในท้องถิ่น โดยเฉพาะพื้นฐานทางจริยธรรม คุณธรรม และค่านิยมการพัฒนา ควรริเริ่มสร้างสรรค์และปรับปรุงภูมิปัญญาให้เหมาะสมกับยุคสมัยและเกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยใช้ภูมิปัญญาเป็นพื้นฐานในการรวมกลุ่มการพัฒนาอาชีพ ควรนำความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาช่วยเพื่อต่อยอดใช้ในการผลิต การตลาด และการบริหาร ตลอดจนการป้องกันและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมรวมทั้งการถ่ายทอด โดยการนำภูมิปัญญาที่ผ่านมามีเลือกสรรกลั่นกรองด้วยเหตุและผลอย่างรอบคอบและรอบด้าน แล้วไปถ่ายทอดให้คนในสังคมได้รับรู้ เกิดความเข้าใจ ตระหนักในคุณค่า คุณประโยชน์

และปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม โดยผ่านสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม ต่างๆ เป็นต้น สอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูปลัดศิวัช ภัทรญาโณ (หน่อต้อย) เรื่อง การอนุรักษ์ประเพณี วัฒนธรรมล้านนาของเยาวชนในหมู่บ้านดงป่าจั่วตำบลมะขุนหวาน อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า การอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมล้านนาของเยาวชนหมู่บ้านดงป่า โดย การปลูกจิตสำนึก ให้กับเยาวชนได้ตระหนักถึงคุณค่าแก่นสาระและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมสนับสนุนการจัด กิจกรรมตามประเพณีและวัฒนธรรมล้านนา เช่น ประเพณียี่เป็ง เพื่อเป็นการรักษาฟื้นฟู โดยการเลือกสรรภูมิ ปัญญาที่กำลังสูญหาย หรือที่สูญหายไปแล้วมาทำให้มีคุณค่าและมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต ริเริ่ม สร้างสรรค์และปรับปรุงภูมิปัญญาให้เหมาะสมกับยุคสมัยและเกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน การ ถ่ายทอด โดยการนำภูมิปัญญาที่ผ่านมามาเลือกสรรกลั่นกรองด้วยเหตุและผลอย่างรอบคอบและรอบด้าน แล้วไป ถ่ายทอดให้คนในสังคมได้รับรู้ ส่งเสริมกิจกรรมโดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายการสืบสานและ พัฒนาภูมิปัญญาของชุมชน การเผยแพร่แลกเปลี่ยน โดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการเผยแพร่และ แลกเปลี่ยนภูมิปัญญาและวัฒนธรรมอย่างกว้างขวาง และงานวิจัยของ ลฎาภา ช่างหลอม เรื่อง กระบวนการ สื่อสารกับการปรับตัวเพื่อสื่อสารประเพณีท้องถิ่น: กรณีศึกษาประเพณีลอยกระทงในบริบทพื้นที่จังหวัดสุโขทัย ผลการศึกษา พบว่า มีการปรับตัวเพื่อให้เข้ากับยุคสมัยในหลาย ๆ ด้าน ได้แก่ ด้านรูปแบบเนื้อหา ด้านช่องทาง การสื่อสาร ด้านบทบาทและหน้าที่ ด้านการต่อรอง ด้านเครือข่ายความสัมพันธ์ ด้านการบริหารจัดการโดยทั้ง การปรับตัวทั้งหมดอยู่บนพื้นฐานที่ว่า ยังคงไว้ซึ่งแก่นของประเพณีและมีให้เห็นปรากฏในทุกปี แม้บางปีจะมี การจัดพิธีกรรม หรือกิจกรรมใหม่ แต่เป็นแค่การปรับให้สอดคล้องกับยุคสมัยเพียงเท่านั้นแต่ไม่ทิ้งแก่นของ วัฒนธรรมเพื่อให้ประเพณียังคงอยู่ต่อไปและงานวิจัยของ นทีธิ เพชรบุรี และ บุญสมหญิง พลเมืองดี เรื่อง กระบวนการมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูอนุรักษ์และสืบทอดประเพณีอาบน้ำคั้นเพ็ญชุมชนสามเรือน จังหวัด พระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการนี้ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนภูมิปัญญาระหว่างภายในกับ ภายนอกชุมชน เป็นการทำงานร่วมกันระหว่างองค์กรเครือข่าย ที่สำคัญชาวชุมชนสามเรือน มีส่วนร่วมในการ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจากการเตรียมงานเชิงระบบ โดยมีการประชาสัมพันธ์อย่างกว้างขวาง ร่วมกันกำจัดสิ่ง ปฏิกูล ฆ่าเชื้อโรคตามกระบวนการทางชีววิทยาเพื่อปรับปรุงคุณภาพน้ำให้ใสสะอาด จนมีค่าความเป็นกรดต่าง ตามเกณฑ์มาตรฐานก่อนจัดประเพณีอาบน้ำคั้นเพ็ญรวมถึงการสาธิตภูมิปัญญาการทำกระทงตาละปิดจาก วัชพืช ตลอดจนเมื่อจัดกิจกรรมศึกษาเปรียบเทียบการรับรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมอาบน้ำเพ็ญของเยาวชนในพื้นที่ พบว่า การจัดกิจกรรมหลังจากวันลอยกระทงปีนี้ นักเรียนมีความเข้าใจเชิงเนื้อหาเรื่องดังกล่าวมากกว่าก่อนจัด กิจกรรมอย่างชัดเจน

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ นอกจากจะได้ถอดกิจกรรมการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการจัดงานประเพณีลอย กระทงแล้ว ยังได้องค์ความรู้จากการวิจัย ดังตารางภาพ ดังนี้

ภาพที่ 1 การส่งเสริมอนุรักษ์ประเพณีลอยกระทงของวัดหลุมรัง กาญจนบุรี

สรุป

ผลจากการวิจัย เรื่อง การส่งเสริมและการอนุรักษ์ประเพณีลอยกระทง วัดหลุมรัง อำเภอปอพลอย จังหวัดกาญจนบุรี” สรุปเป็นข้อเสนอแนะได้ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- 1) สถานศึกษาควรกำหนดนโยบายให้ครูสอดแทรกกิจกรรมสร้างเสริมความรู้คู่จิตสำนึก เรื่อง การประหยัดและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ในรายวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต (ส.ป.ช.)
- 2) สถานศึกษาควรสร้างเสริมความเข้าใจการอนุรักษ์สืบสาน บำรุงรักษาเอกลักษณ์และภูมิปัญญาวิถีของชุมชนในรายวิชาสร้างเสริมลักษณะนิสัย (สสน.) หรือรายวิชาสังคมศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม
- 3) วัดและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรจัดกิจกรรมพัฒนาคุณภาพและการยกระดับการมีส่วนร่วมเชิงเครือข่าย เพื่อให้ชุมชนมีความตระหนักคุณค่าของเครือข่ายและเพิ่มสัดส่วนการเข้ามามีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนของชุมชน

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

- 1) หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นควรกำหนดเป็นนโยบายการส่งเสริมประเพณีท้องถิ่น จัดสรรงบประมาณในการส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาของท้องถิ่นอย่างต่อเนื่องโดยเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ทั้งวัดและโรงเรียนที่อยู่ในพื้นที่ของชุมชน ควรมีการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การให้วัดเป็นเวทีกลาง ผ่านการจัดกิจกรรมทางพุทธ

ศาสนา การให้โรงเรียนเป็นหน่วยงานสนับสนุนการฝึกอบรมให้เด็ก เยาวชน ทั้งนี้อาจส่งเสริมให้สถานศึกษาจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาเกี่ยวกับการส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนหลุมรัง

2) ควรสร้างกลไกการส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่นและการจำหน่ายผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันของชุมชน และเพิ่มศักยภาพให้มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นที่สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการกระจายผลประโยชน์จากการพัฒนาได้อย่างเป็นธรรมเพื่อคนทุกกลุ่มที่ดำรงเอกลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรมเคารพวิถีชีวิตพื้นถิ่นและพัฒนาสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

กรมการศาสนา. (2552). พิธีกรรมและประเพณี. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด. กระทรวงวัฒนธรรม.

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2557). ลอยกระทง. กรุงเทพมหานคร : องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.

กุลวิจิตร ภัคคานนท์. (2537). ผลต่อความสำเร็จของกลุ่มอาชีพ. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงมหาดไทย.

ชนิษฐา จิตชินะกุล. (2545). คติชนวิทยา. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.

คณะกรรมการดำเนินงานและประสานงานวันอนุรักษ์มรดกไทย. (2541). แผนแม่บทวันอนุรักษ์มรดกไทย. (ม.ป.พ.).

จำนง อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ. (2534). สังคมวิทยา. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ชัยวัฒน์ อัตพัฒน. (2527). ปรัชญาตะวันตกร่วมสมัย 1. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ธนิช เลิศชาญฤทธ์. (2554). การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.

นิวัติ เรืองพานิช. (2537). การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร: คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ดนัย ไชยโยธา. (2546). สังคม วัฒนธรรม และประเพณี. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

บรรเทง พาพิจิตร. (2549). ประเพณี วัฒนธรรมไทย และคติความเชื่อ. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.

บุญเทียน ทองประสาน. (2531). แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนในงานพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.

บุญสม ยอดมาลี. (2558). การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ ปรับปรนและเห็นคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรม. : มหาสารคาม: สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน.

ประจวบ เอี่ยมผู้ช่วย. (2542). ศิลปกรรมและวัฒนธรรมท้องถิ่น. คณะศิลปศาสตร์ สถาบันราชภัฏสวนดุสิต : กรุงเทพมหานคร.

ประมวล คิตคินสัน. (2526). คติชาวบ้าน : การศึกษาในด้านมานุษยวิทยา. กรุงเทพมหานคร: (ม.ป.พ.).

ผจงจิตต์ อธิคมนันทะ. การเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2543.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2540). พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร: อรุณการพิมพ์.

เสฐียร พันธรังสี. (2513). ศาสนาเปรียบเทียบ. กรุงเทพมหานคร : แพร่พิทยา.

สมิธ, เอธ วาริงตัน. (2544). ไทย-ภูมิประเทศและการเดินทาง. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร.

วารสาร มจร ทวารวดีปริทรรศน์ ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2568)

เสรี พงศ์พิศ. (2539). คื่นสุ่รกกเหง้า : ทางเลือกและทัศนะวิจารณ์ว่าด้วยภูมิปัญญาชาวบ้าน. กรุงเทพมหานคร: เทียนวรรณ.

สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2557). ลอยกระทง ขอมมาธรรมชาติ, กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2538). คู่มือแนวทางการจัดตั้งและดำเนินงานสภาวัฒนธรรมจังหวัด. กรุงเทพมหานคร: นิพนารการพิมพ์.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2564). กรอบแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13. “พลิกโฉมประเทศไทยสู่ เศรษฐกิจสร้างคุณค่า สังคมเดินหน้าอย่างยั่งยืน.” เอกสารประกอบการระดมความเห็นกรอบแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13.

ศรีศักร วัลลิโภดม และคณะ. (2559). โครงการวิจัยเรื่องประเพณีสิบสองเดือน: พิธีกรรมที่เปลี่ยนไป. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.

การศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับการสะเดาะเคราะห์ ในวัดศิระทอง**A study of beliefs about warding off bad luck in Wat Sisa Thong.****พระสุชิน ปคุณธมโม¹, พระปลัดประพจน์ สุภาโต, สรวิรัชญ์ วงษ์สาธิต**Phra Suchin Pakunshmmo¹, Phrapalad Prapoj Supabhato, Sorawit Wongsard,

วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Buddhapanayasridvaravadi Buddhist College Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Email: suchin.71686@gmail.com¹

Received 24 June 2024; Revised 26 February 2025; Accepted 22 June 2025.

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นบทความวิจัยเพื่อวิเคราะห์ “การศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับการสะเดาะเคราะห์ในวัดศิระทอง” มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาความเชื่อประวัติความเป็นมาและลักษณะของความเชื่อเกี่ยวกับการสะเดาะเคราะห์ในวัดศิระทอง 2) เพื่อศึกษารูปแบบและวิธีการแสดงออกกับความเชื่อเกี่ยวกับการสะเดาะเคราะห์ของประชาชนในวัดศิระทอง 3) เพื่อศึกษากระบวนการก่อเกิดเป็นศูนย์กลางของความเชื่อเกี่ยวกับการสะเดาะเคราะห์ของผู้คนจนกลายเป็นบรรทัดฐาน ของชุมชนในสังคมต่อวัดศิระทอง ณ พื้นที่วัดศิระทองเป็นผลการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 10 รูป/คน นำมาวิเคราะห์เนื้อหา และนำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1) ประวัติความเป็นมาของความเชื่อในเรื่องพิธีกรรมการสวดเคราะห์ และการบูชาพระราหู ได้มีการเปลี่ยนแปลงในวิธีการบูชาพระราหูกันมาได้แก่ ในยุคโลกาภิวัตน์ เป็นความเชื่อของศาสตร์ที่ลึกลับมีพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่มาจากภัยธรรมชาติ อย่างเช่น เกิดฝนตกฟ้าร้องฟ้าผ่า เป็นต้น 2) รูปแบบและวิธีการการสะเดาะเคราะห์ของวัดศิระทอง มีรูปแบบของในการประกอบพิธีกรรมที่มีการผสมผสานเข้ารวมกันกับพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา มีความเชื่อในการบูชาพระราหู ในทางตำราโหราศาสตร์ จึงเกิดมีพิธีกรรมขึ้น 3) การก่อเกิดเป็นศูนย์กลางของความเชื่อเกี่ยวกับการสะเดาะเคราะห์ของผู้คนจนกลายเป็นบรรทัดฐานของชุมชนในสังคมต่อวัดศิระทอง ซึ่งเป็นศูนย์กลางทางความเชื่อของวัดศิระทอง 4) ด้าน ได้แก่ (1) ด้านความศรัทธาในวัดถุมงคล (2) ด้านแหล่งการท่องเที่ยวเชิงพุทธ (3) ด้านความเชื่อในชุมชน (4) ด้านเศรษฐกิจในชุมชน

คำสำคัญ : ความเชื่อ, รูปแบบ, ศูนย์กลาง, บรรทัดฐานของชุมชน**Abstract**

The research entitled “A Study of Beliefs Regarding to Misfortune Removal Rite at Wat Srisathong Temple” aims to study three objectives as follows: 1) To study the beliefs, history,

and characteristics of beliefs regarding Misfortune removal rite at Wat Srisathong temple. 2) To examine the forms and expressions of misfortune removal beliefs among the people at Wat Srisathong, and 3) To explore the process by which these beliefs have become central and normative within the community around Wat Srisathong. This qualitative research is based on in-depth interviews with 10 key informants, whose responses were analyzed and presented descriptively.

The Research Findings showed that 1) Historical development of beliefs regarding. The historical development can be categorized into, removal rite at Wat Srisathong is rooted in the concept of mysterious and supernatural forces that can positively transform an individual's life. This transformation is believed to bring about fortune and change misfortune into good fortune, influenced by deities, spirits, and natural phenomena such as thunderstorms. Astrological characteristics and belief in the orbit and movement of the Navagraha which influence the shifting of zodiac signs and celestial bodies. 2) The forms and methods of misfortune removal, such as offering Sangha Dana and using Pangsukula cloth as a symbolic gesture to extend one's lifespan. Daily misfortune-warding rituals include worshipping the Buddha image associated with one's day of birth and planets and traditional This practice provides comfort and a psychological refuge for the community. 3) The process of establishing the belief in warding off misfortune as a community standard at becoming a central hub for: (1) Faith in sacred objects. (2) Buddhist tourism and the appreciation of stucco art. (3) Community belief in the sacred power of Rahu, the deity of fortune. (4) Economic growth within the community.

Keywords: belief, style, Central, community norm.

บทนำ

ความเชื่อศรัทธา ในพิธีกรรมของการสะเดาะเคราะห์ที่มีความศรัทธาเนื่องมาจากที่พระพุทธองค์ทรงสั่งสอนหลักธรรมอันนำไปสู่ความหลุดพ้นตามหลักโพธิปักขิยธรรม 37 ส่วนใหญ่จะมีศรัทธาเป็นตัวนำเสมอ แต่ความเชื่อของพระพุทธองค์จะต้องเป็นศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญาที่มีความรู้ความสามารถในการที่จะตัดสินใจเพื่อนำไปสู่แนวคิดในทางปฏิบัติที่เกิดประโยชน์แก่ตนเองและสังคมต่างกับศรัทธาที่เกี่ยวข้องกับบุคคลในทางโลกีย์ ซึ่งมักมีความหวั่นไหวไม่มั่นคงอาจจะเปลี่ยนแปลงได้ตามอารมณ์สภาพแวดล้อมเป็นต้น อาจเป็นไปในด้านบวกหรือด้านลบก็ได้ในทางพระพุทธศาสนามีความเชื่อศรัทธาเป็นจุดเริ่มต้นเพื่อนำไปสู่ความสุขไปสู่บุญกุศลดังพุทธภาษิตที่มีคำว่าความเชื่อศรัทธารวมไว้ ซึ่งเสถียรหมายถึงเป็นคุณธรรมที่นำผู้ปฏิบัติให้พ้นจากทุกข์นั้นศรัทธาความเชื่อเป็นธรรมสำคัญที่ขาดไม่ได้ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 15 ข้อ 79 หน้า 85)

ความเชื่อศรัทธา ในพิธีกรรมของการสะเดาะเคราะห์ที่มีความศรัทธาเนื่องมาจากที่พระพุทธองค์ทรงสั่งสอนหลักธรรมอันนำไปสู่ความหลุดพ้นตามหลักโพธิปักขิยธรรม 37 ส่วนใหญ่จะมีศรัทธาเป็นตัวนำเสมอ แต่

ความเชื่อของพระพุทธองค์จะต้องเป็นศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญา มีความรู้ความสามารถในการที่จะตัดสินใจ เพื่อนำไปสู่แนวคิดในทางปฏิบัติที่เกิดประโยชน์แก่ตนเองและสังคมต่างกับศรัทธาที่เกี่ยวข้องกับบุคคลในทางโลกีย์ ซึ่งมักมีความหวั่นไหวไม่มั่นคงอาจจะเปลี่ยนแปลงได้ตามอารมณ์สภาพแวดล้อมเป็นต้น อาจเป็นไปได้ในด้านบวกหรือด้านลบก็ได้ในทางพระพุทธศาสนามีความเชื่อศรัทธาเป็นจุดเริ่มต้นเพื่อนำไปสู่ความสุขไปสู่บุญกุศลดังพุทธภาษิตที่มีคำว่าความเชื่อศรัทธารวมไว้ ซึ่งเสปิยังหมายถึงเป็นคุณธรรมที่นำผู้ปฏิบัติให้พ้นจากทุกข์นั้นศรัทธาความเชื่อเป็นธรรมสำคัญที่ขาดไม่ได้ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 25 ข้อ 144 หน้า 76) หมายถึงผู้มีศรัทธา ศีล วิริยะ สมาธิ และธัมมวิริยะ สมบูรณ์ด้วยวิชาและจรรยา ความเชื่อ เป็นพฤติกรรมที่เกิดจากรากเหง้าความรู้สึกรักใคร่ของมนุษย์ที่ยอมรับในพลังอำนาจที่เหนือธรรมชาติไม่ว่าจะก่อให้เกิดผลดีหรือผลร้ายต่อมนุษย์ก็ตามแต่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริงหรือไม่แต่มนุษย์ก็ยอมรับพลังอำนาจนั้น ด้วยการให้ความเคารพยำเกรงกลัวในสิ่งที่มองไม่เห็นในพลังอำนาจเหนือธรรมชาตินั้น (ทรงรัตน์ ธนมาลาพงศ์, 2549)

ปัญหาและประโยชน์ที่จะได้รับเกี่ยวกับความเชื่อศรัทธาการจากที่ตัวเองเข้าใจความเชื่อ อาจจะเข้าใจว่าเขาอธิบายความเชื่อผิดหรือมองว่าเขาเป็นมิชฌาภิบาลบุคคลได้ดังที่เจ้าลัทธิทั้งหลาย ในสมัยพุทธกาลชอบพากันมาเที่ยวสอนลัทธิความเชื่อแก่ชาวกาลามะแห่งเกสปุตนิคมทำให้ชาวกาลามะเกิดความสับสนในคำสอนของเจ้าลัทธิ นั้น ๆ ไม่รู้ว่าจะปฏิบัติตามคำสอนของใครดีต่อมาพระผู้มีพระภาคเจ้าได้เสด็จมายังนิคมแห่งนี้ ดังที่ชาวกาลามะทั้งหลายได้ยินข่าวก็เลยมาเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าพวกกาลามะกราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้าว่าข้าแต่พระองค์ผู้เจริญพวกข้าพระองค์ไม่รู้ว่าจะต้องทำตัวกันอย่างไรดีเพราะศาสดาองค์หนึ่งก็สอนไปอย่างหนึ่ง อีกองค์หนึ่งก็สอนไปอีกอย่างหนึ่ง ขอให้พระองค์ตรัสสอนข้อปฏิบัติที่ถูกต้องให้แก่พวกข้าพระองค์ด้วยเถิดในครั้งนั้นพระองค์จึงได้ตรัสสอนว่าเมื่อใดฟังสิ่งใดแล้วไม่ควรปลงใจเชื่อเสียทีเดียวดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสกับพวกกาลามะได้พิจารณาตามเหตุผล ได้แก่ 1) อย่าปลงใจเชื่อด้วยการฟังตามกันมา 2) อย่าปลงใจเชื่อด้วยการถือสืบ ๆ กันมา 3) อย่าปลงใจเชื่อด้วยการเล่าลือ 4) อย่าปลงใจเชื่อด้วยการอ้างตำราหรือคัมภีร์ 5) อย่าปลงใจเชื่อเพราะตรรกะ (การคิดเอาเอง) 6) อย่าปลงใจเชื่อเพราะการอนุমান 7) อย่าปลงใจเชื่อด้วยการคิดตรองตามแนวเหตุผล 8) อย่าปลงใจเชื่อเพราะเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว 9) อย่าปลงใจเชื่อเพราะมองเห็นรูปลักษณ์น่าจะเป็นไปได้ และ 10) อย่าปลงใจเชื่อเพราะนับถือว่าท่านสมณะนี้เป็นครูของเรา (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 20 ข้อ 257 หน้า 5)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเชื่อประวัติความเป็นมาและลักษณะของความเชื่อเกี่ยวกับการสะเดาะเคราะห์ในวัดศีระษะทอง
2. เพื่อศึกษารูปแบบและวิธีการแสดงออกกับความเชื่อเกี่ยวกับการสะเดาะเคราะห์ของประชาชนในวัดศีระษะทอง
3. เพื่อศึกษากระบวนการก่อเกิดเป็นศูนย์กลางของความเชื่อเกี่ยวกับการสะเดาะเคราะห์ของผู้คนจนกลายเป็นบรรทัดฐานของชุมชนในสังคมต่อวัดศีระษะทอง

การทบทวนวรรณกรรม

วารสาร มจร ทวารวดีปริทรรศน์ ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2568)

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับการสะเดาะเคราะห์ในวัดศีรชะทอง” ผู้วิจัยได้
ทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากเอกสาร วารสาร หนังสือ ตำราทางวิชาการโดยมีตามลำดับ
ขั้นตอน ดังนี้

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความเชื่อ

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความเชื่อ ที่เกิดขึ้นจากมนุษย์ที่เกิดจากความอยากรู้อยากเห็นตามสัญชาตญาณของมนุษย์ที่ทำให้ชีวิตของมนุษย์นั้นมีความเชื่อตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพราะเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีประเด็นในการวิจัยดังนี้ ได้แก่ 1) นิยามและความหมายของความเชื่อ 2) ลักษณะและความสำคัญของความเชื่อ 3) ประเภทของความเชื่อ และ 4) เหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดความเชื่อ ซึ่งผู้วิจัยจะอธิบายดังนี้

นิยามและความหมายของความเชื่อ

ความหมายของ “ความเชื่อ” หมายถึง สภาวะทางจิตใจของบุคคลหรือสังคมหนึ่ง ที่เชื่อว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นความจริง ความดีและความงาม ซึ่งนำไปสู่การแสดงพฤติกรรมของบุคคลนั้นหรือสังคมนั้น เป็นแบบอย่างพฤติกรรมที่นำไปสู่การจัดระเบียบทางสังคม ในรูปแบบที่เป็นลัทธิศาสนาหรือทฤษฎีความรู้ต่างๆ มณีพะยอมมรงค์กล่าวว่า “ความเชื่อ” หมายถึงความตกลงใจในความมีหรือความเป็นของสิ่งหนึ่งสิ่งใด เช่น นรก สวรรค์ ภูตผีหรือเทวดามีจริงและความตกลงใจความเป็นเหตุเป็นผลของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น เชื่อว่าถ้าเราทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้แก่ใคร สิ่งนั้นย่อมตอบสนองเรา เป็นต้น (มณี พะยอมมรงค์, 2529)

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความเชื่อในทางพระพุทธศาสนา

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความเชื่อ ที่เกิดขึ้นจากมนุษย์ ที่เกิดจากความอยากรู้อยากเห็นตามสัญชาตญาณของมนุษย์ที่ทำให้ชีวิตของมนุษย์นั้นมีความเชื่อตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเพราะเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีประเด็นในการวิจัยดังนี้ ได้แก่ 1) แนวคิดทางความเชื่อในทางพระพุทธศาสนา 2) ระบบความเชื่อในทางพระพุทธศาสนา 3) ผลของความเชื่อในทางพระพุทธศาสนา 4) ความเชื่อของคนไทยในอดีตพระพุทธศาสนา 5) ความจำเป็นที่มนุษย์ต้องผูกพันอยู่กับความเชื่อ 6) มูลเหตุและแรงจูงใจที่ทำให้เกิดความเชื่อ และ 7) ประโยชน์ของความเชื่อในทางพระพุทธศาสนาซึ่งผู้วิจัยจะอธิบาย ดังนี้ ทฤษฎีความรู้ที่เป็นส่วนสำคัญ 3 ประการ คือ 1) จินตมยปัญญา ปัญญาเกิดแต่การคิด การพิจารณาหาเหตุผล 2) สุตมยปัญญา ปัญญาเกิดแต่การฟังการเล่าเรียน และ 3) ภาวนามยปัญญา ปัญญาเกิดแต่การฝึกอบรมลงมือปฏิบัติ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 29 ข้อ 21 หน้า 92)

ประวัติและความเป็นมาทางพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ของวัดศรีษะทอง

ประวัติความเป็นมาทางพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ของวัดศรีษะทองและลักษณะของความเชื่อเกี่ยวกับการสะเดาะเคราะห์ในวัดศรีษะทอง” โดยมีการค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่มีความเกี่ยวข้องประวัติและความเป็นมาของความเชื่อการสะเดาะเคราะห์ในวัดศรีษะทอง ดังนี้ วัดศรีษะทองสร้างขึ้นสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น เมื่อ พ.ศ. 2358 แต่เดิมบริเวณวัดเป็นป่ากร้างไร้ผู้คนอาศัยเพราะอยู่ห่างจากแหล่งน้ำ วัดศรีษะทองเป็นอำเภอหนึ่งที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม และพิธีกรรมความเชื่อเพราะมีหลายชุมชนที่มีลักษณะเฉพาะของตนเอง ในการประกอบพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ เป็นพิธีกรรมพิเศษมีการให้พระสงฆ์สลับกับโหราจารย์บวชบูชาเทวดานมพเคราะห์ ในการนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์นั้นนิยมนิมนต์เกินกว่าอายุไว้หนึ่งรูปคือ อายุ 25 ปีนิมนต์พระสงฆ์มา 26 รูป อายุ 50 ปี นิมนต์พระสงฆ์มา 51 รูป เป็นต้นหรืออาจนิมนต์พระสงฆ์มาเท่ากับจำนวนดาวนพเคราะห์คือ 9 รูป ก็ได้ และการนิมนต์พระสงฆ์มา 9 รูป นี้ก็เป็นที่ยอมรับด้วยคติความเชื่อว่าจะได้ก้าวหน้า (จันทร์ ไพโรจน์, 2549)

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้เรื่อง “การศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับการสะเดาะเคราะห์ในวัดศิระชะทอง” ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informant interview) ในการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) รวมจำนวน 10 รูป/คน แบ่งเป็น 4 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มผู้แทนพระสังฆาธิการในพื้นที่ กลุ่มชาวบ้านผู้มีความรู้ และกลุ่มผู้แทนองค์กรผู้นำในชุมชน วัด และสถานศึกษา และกลุ่มชาวบ้าน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง แบบสนทนากลุ่มเฉพาะ การสังเกต และเครื่องมือการบันทึก ในช่วงระยะเวลาตั้งแต่ พฤศจิกายน 2565 -พฤศจิกายน 2566 นำข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การวิจัยเอกสาร วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลแล้วนำมาเขียนบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง “การศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับการสะเดาะเคราะห์ ในวัดศิระชะทอง สรุปได้ดังนี้

1. ความเชื่อประวัติความเป็นมาและลักษณะของความเชื่อเกี่ยวกับการสะเดาะเคราะห์ในวัดศิระชะทอง

ผู้คนในชุมชนได้มีความเชื่อในศาสตร์ที่ลึกลับที่มีพลังอำนาจที่เหนือธรรมชาติ ได้มีความเชื่อมาจากในตำนาน หรือในคัมภีร์ของทางศาสนาที่ตนเองนับถือนั้น หรือได้มีการบอกเล่าเรื่องราวกันต่อ ๆ กันมา มีการสืบทอดจากในตำราในทางดาราศาสตร์ ทางโหราศาสตร์ และทางไสยศาสตร์ ที่มีความเชื่อในเรื่องของเทพเทวดาในลัทธิทางศาสนาต่าง ๆ ที่ได้มีการผสมผสานระหว่างพิธีกรรมที่มีลักษณะของความเชื่อในวัฒนธรรมประเพณีของผู้คนในชุมชนที่ได้มีการเปลี่ยนแปลงในวิถีการบูชาเทวดานพเคราะห์หรือการบูชาพระราหูที่ได้มีประวัติความเป็นมาในการสืบทอดกันมาเป็นยุค ๆ แต่ละสมัย จึงแบ่งได้เป็น 3 ยุคสมัยได้แก่ ยุคปฐมบท ยุคในการพัฒนา และในยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งในแต่ละยุคสมัยได้มีการพัฒนาในความเชื่อในการบูชาพระราหู กันมาดังนี้

1) ยุคสมัยในการเริ่มต้น ของความเชื่อในเรื่องพระราหู ซึ่งในยุคแรกเริ่มต้นในราวปี พ.ศ.2358 เจ้าอาวาสวัดศิระชะทองรูปแรก คือ หลวงปู่ไตร ท่านได้มีความเชื่อในเรื่องพระราหู ในตามความเชื่อในเรื่องเทวดานพเคราะห์ทั้ง 9 องค์ ที่มีคติในความเชื่อว่า พระราหูเป็นดาวนพเคราะห์ดวงที่ 8 ที่เป็นหนึ่งใน 9 ในดาวนพเคราะห์ ที่มีความเชื่อว่าพระราหูเป็นธาตุลมสามารถส่งผลดีหรือส่งผลร้ายให้กับดวงชะตาของผู้คนได้หลวงปู่ไตร ท่านจึงเป็นจุดเริ่มต้นในการสร้างเครื่องรางพระราหูอมจันทร์แกะจากกะลาตาเดียวขึ้น ในชุมชน วัดศิระชะทอง ท่านได้มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้คนในชุมชนได้นำไปบูชาหรืออาราธนาไปพกติดตัว

2) ยุคในการพัฒนาของความเชื่อการสะเดาะเคราะห์เกี่ยวกับพระราหู ซึ่งในยุคสมัยของหลวงพ่อน้อย นาวารัตน์ ได้เป็นยุคสมัยในการพัฒนาฟื้นฟูความเชื่อในเรื่องพระราหู ในปีพ.ศ.2460 เป็นต้นมา หลวงพ่อน้อยต้องดูแลบูรณะวัดศิระชะทองท่านจึงได้มีแนวคิดในการฟื้นฟูพัฒนารูปแบบในการสร้างเครื่องรางพระราหูอมจันทร์แกะจากกะลาตาเดียวขึ้นมา เพื่อนำมาแจกจ่ายแก่ลูกศิษย์ และชาวบ้านในชุมชนจนเป็นที่เคารพนับถือของคนในชุมชน จนเกิดมีชื่อเสียงเลื่องลือเป็นที่รู้จักของคนในชุมชน และประชาชนทั่วไป ในการรักษาโรคภัย การสะเดาะเคราะห์ การอาบรดน้ำมนต์ ให้กับผู้คนทั่วไปที่ดวงไม่ดี ได้มีการดูฤกษ์ยามให้กับคนในชุมชนที่มาขอช่วยเหลือกับหลวงพ่อน้อย และได้ขอคำแนะนำในการเริ่มต้นในการทำธุรกิจในการงานต่างๆ

3) ยุคโลกาภิวัตน์ ของความเชื่อการสะเดาะเคราะห์เกี่ยวกับพระราหู ซึ่งจนมาถึงในยุคสมัยของหลวงพ่อบุญศรีโรตม์สุวรรณรักษ์ ดิสาโร เป็นเจ้าอาวาสวัดศิระชะทอง ในปีพ.ศ.2534 ได้มีการพัฒนากันมาต่อเนื่องของความเชื่อในเรื่องพระราหู จนมาถึงในช่วงประมาณปีพ.ศ.2536 ได้มีการหล่อเทวรูปราหูองค์ใหญ่ขึ้นเป็นเนื้อทองเหลืองที่มีหน้าตักกว้าง 109 เมตร ส่วนสูง 99 นิ้วจนมาถึงในปีพ.ศ.2537 ได้หล่อเทวรูปราหูองค์ใหญ่เสร็จ

เรียบร้อย โดยผู้คนในชุมชนได้ร่วมกันบริจาคทองเหลือง และบริจาคเงินค่าปั้นเทวรูปราหู ต่อมาในปีพ.ศ.2560 หลวงพ่อพระครูปลัดสมาธิวัฒน์ ชาตสิริ เป็นเจ้าอาวาสวัดศีระทองในยุคปัจจุบัน เป็นยุคสมัยที่รุ่งเรืองได้มีจัดเป็น ประเพณีประจำปีในการบูชาพระราหูและพิธีสวดนพเคราะห์ทุกปีจนมาถึงทุกวันนี้ และได้มีการสืบทอดความเชื่อมา หลายยุคสมัยจนมาถึงยุคปัจจุบันเป็นการพัฒนามีการเปลี่ยนแปลงในการบูชาพระราหู ตามความเชื่อในทางศาสนา ทั้งศาสนาพราหมณ์ และพระพุทธศาสนา

2. รูปแบบและวิธีการแสดงออกกับความเชื่อเกี่ยวกับการสะเดาะเคราะห์ของประชาชนในวัดศีระทอง

1) รูปแบบความเชื่อในทางโหราศาสตร์ที่เกี่ยวกับเทวดานพเคราะห์ทั้ง 9 องค์ เป็นการโคจรของ พระราหูที่เข้าสวैयाายุของผู้ที่เกิดตามกำลังวัน พระราหูจะเข้ามาสวैयाายุของผู้คนตั้งแต่เกิดจนมีอายุ 15 ปี เป็นต้น จึงมีพิธีกรรมการสวดนพเคราะห์เพื่อเป็นการบูชาพระราหูที่เข้ามาสวैयाายุของผู้คน ที่มีรูปแบบและวิธีการ แสดงออกกับความเชื่อในตำราทางโหราศาสตร์ พระราหูเป็นธาตุลมจึงต้องบูชาพระราหูกลางแจ้งเหตุที่ต้องบูชา พระราหูด้วยของดำ 8 อย่าง เป็นเพราะพระราหูเป็นเทวดานพเคราะห์องค์ที่ 8 เครื่องบวงสรวงบูชาพระราหูนั้น ประกอบไปด้วยความหมายอันเป็นมงคล

2) รูปแบบการแสดงออกในพิธีกรรมการถวายเครื่องบูชาพระราหู การเตรียมเครื่องบวงสรวงบูชา พระราหู จะมีเครื่องบูชาประกอบไปด้วย ธูปดำ 8 ดอก เทียนดำ 1 เล่ม ดอกกุลาบดำ 1 ดอก ทองคำเปลวจำนวน 8 แผ่น และสิ่งของดำ 8 อย่าง ผู้คนในชุมชนนิยมมาบูชาพระราหูในวันพุธกลางคืน ซึ่งมีความเชื่อในทางโหราศาสตร์ที่ ได้เชื่อว่าในวันพุธกลางคืนเป็นวันที่มีพลังอำนาจของพระราหูมากที่สุดของทุกวันเป็นการประกอบพิธีกรรมการบูชา พระราหู รูปแบบการบูชาพระราหูด้วยการถวายนางรำโดยมีการถวายนางรำเพื่อเป็นการขอพรกับพระราหู หรือเป็น รูปแบบในการแก้บนบานศาลกล่าวกับพระราหูเทพเจ้าแห่งโชคกลาง เป็นวิธีการแสดงออกของพิธีกรรมการสวดนพ เคราะห์เกี่ยวกับการบูชาพระราหู เป็นพิธีบวงสรวงบูชาพระราหูเพื่อทำให้เกิดเป็นสิริมงคลในการประกอบพิธีกรรม ที่มีขั้นตอนดังนี้ การประกอบพิธีกรรมในทางพระพุทธศาสนา และการประกอบพิธีกรรมในทางพราหมณ์ที่ได้มี ขั้นตอนในการนุ่งผ้าใช้สีผ้าตามกำลังวันแล้วโห่สวดอัญเชิญเทวดาจากนั้นโห่สวดถวายบัตรพลีจากนั้นโห่ที่ สวดบทมคธพากย์ แล้วก็สวดบทสยามพากย์บูชาเทพนพเคราะห์

3. กระบวนการก่อเกิดเป็นศูนย์กลางของความเชื่อเกี่ยวกับการสะเดาะเคราะห์ของผู้คนจนกลายเป็น บรรทัดฐานของชุมชนในสังคมต่อวัดศีระทอง

กระบวนการก่อเกิดเป็นศูนย์กลางของความเชื่อเกี่ยวกับการสะเดาะเคราะห์ของผู้คนจนกลายเป็นบรรทัด ฐานของชุมชนในสังคมต่อวัดศีระทอง ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการเกิดเป็นศูนย์กลางของความเชื่อเกี่ยวกับพระราหู ในรูปแบบของเครื่องรางของขลังเป็นความเชื่อในเรื่องพระราหูที่ได้มีการเล่าสืบทอดกันมาในคัมภีร์ของศาสนาทั้ง ศาสนาพราหมณ์ และพระพุทธศาสนาในเรื่องพระราหูยังอยู่ในวรรณคดีไทยที่เป็นวรรณกรรมในรูปแบบเป็นงาน เขียนในวรรณคดีเรื่องรามเกียรติ์หรือวรรณคดีในการตะของอินเดีย ที่มีอยู่ในความเชื่อของศาสนาทั้ง 2 ศาสนาคือ ความเชื่อเรื่องพระราหูในทางพระพุทธศาสนา และความเชื่อเรื่องพระราหูในทางศาสนาพราหมณ์ จนเกิดเป็น ศูนย์กลางของความเชื่อเกี่ยวกับการบูชาพระราหูวัดศีระทองเป็นจุดเริ่มต้นในการบูชาพระราหูเกิดขึ้นนั้น ใน ปี พ.ศ.2538 ได้อัญเชิญเทวรูปพระราหู มาประดิษฐานอยู่ในศาลาแปดเหลี่ยม และได้มีการบวงสรวงบูชาเทพพระราหู ขึ้นตามตำราพราหมณ์ และในวันที่ 24 ตุลาคม ปีพ.ศ.2538 ได้เกิดปรากฏการณ์สุริยุปราคาขึ้นเต็มดวง และในเวลา ต่อมาใน ปีพ.ศ.2540 ได้เกิดปรากฏการณ์เศษกิจฟองสบู่แตกทำให้ประชาชนในสังคมได้หันมาพึ่งพาสิ่งศักดิ์สิทธิ์กัน เป็นจำนวนมาก และทำให้ผู้คนในสังคมได้รู้จักพระราหูวัดศีระทองกันมากขึ้นจึงเกิดเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา 4 ด้านได้แก่

- 1) ด้านความศรัทธาในวัตถุมงคลที่ได้แกะจากกะลาตาเดียวเป็นรูปพระราหูอมจันทร์
- 2) ด้านแหล่งการท่องเที่ยวเชิงพุทธที่เป็นการมาเที่ยวชมศิลปจิตรกรรมปูนปั้นอยู่ในวิหาร 5 วิหาร
- 3) ด้านความเชื่อในชุมชนได้มีความศรัทธาในหลวงพ่อน้อย เนาวรัตน์ ที่ได้มีความเชื่อในองค์พระราหูที่ได้เชื่อว่าเป็นเทพเจ้าแห่งโชคลาภที่มีความศักดิ์สิทธิ์ที่ผู้คนในชุมชนได้ให้เคารพนับถือกันมา และได้เป็นที่พึ่งทางใจให้กับคนในชุมชน
- 4) ด้านเศรษฐกิจในชุมชนเป็นการสร้างเศรษฐกิจให้เกิดขึ้นตามสถานที่ชุมชนต่าง ๆ ที่ได้สร้างเทวาลัยหรือเทวสถานพระราหูขึ้น

จึงเกิดเป็นบรรทัดฐานของชุมชนในสังคมของความเชื่อเกี่ยวกับการบูชาพระราหูวัดศิริชะทอง ซึ่งคนในชุมชนได้นำเอามาประพฤติปฏิบัติตามหลักความเชื่อในเรื่องของศีลธรรมในทางศาสนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ ที่เป็นการนำมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้คนในชุมชน ที่ได้เปรียบพระราหูนั้น เสมือนเบญจศีล เบญจธรรม ที่อย่างน้อยทุกคนในชุมชนจะต้องมีศีล 5 หรือศีล 8 ที่ทำให้เกิดเป็นบรรทัดฐานของความดีงามของผู้คนที่มาบูชาพระราหูจะต้องอยู่ในศีลธรรมที่ประกอบไปด้วย

เบญจศีล เป็นเครื่องรักษาของผู้คนในชุมชนที่จะควบคุมกาย และวาจาให้เป็นปกติ คือ ไม่ทำบาป โดยเป็นการประพฤติตนให้อยู่ในศีลที่มีอยู่ 5 ประการ อาณิสสส์ที่ได้รับจากการรักษาศีลมีอยู่ 6 ประการ

เบญจธรรม เป็นการนำเอาหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนานำมาปฏิบัติกับตนเองมีอยู่ 5 ประการ เพื่อให้ผู้คนได้เกิดความศรัทธาในเทพพระราหู และทำให้ผู้คนในชุมชนสามารถยอมรับนับถือ ที่เป็นการปฏิบัติตนของผู้คนในชุมชนที่ได้มีการเล่าเรื่องในการบำเพ็ญสร้างบารมีของพระราหู ที่ได้มีการยกตัวอย่างขึ้นมาเกี่ยวข้องกับหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาที่มีการเล่าเรื่องถึงตอนที่พระพุทธรูปเจ้าได้สร้างบำเพ็ญบารมีด้วยความดีที่เป็นการประพฤติตนของผู้คนในชุมชนทำให้เกิดเป็นบรรทัดฐานของชุมชนในสังคมควบคู่กับการปรับตัวเข้ากับผู้คนในชุมชนทำให้เข้าร่วมกับความเชื่อในทางพระพุทธศาสนา ในเรื่องการประพฤติปฏิบัติชอบทำให้อยู่ในศีลธรรมจึงเกิดเป็นบรรทัดฐานของชุมชนในสังคมที่มีต่อวัดศิริชะทอง

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง“ความเชื่อเกี่ยวกับการสะเดาะเคราะห์ในวัดศิริชะทอง” มีประเด็นอภิปรายผล ดังนี้

1. การอภิปรายผลจากการวิจัยความเชื่อประวัติความเป็นมาและลักษณะของความเชื่อเกี่ยวกับการสะเดาะเคราะห์ในวัดศิริชะทอง เป็นความเชื่อของศาสตร์ที่ลึกลับมีพลังอำนาจที่เหนือธรรมชาติ ได้มีความเชื่อมาจากในตำนาน หรือในคัมภีร์ของศาสนาที่ตนนับถือนั้น ได้มีการบอกเล่าต่อ ๆ กันมา มีการสืบทอดในตำราทางดาราศาสตร์ ทางโหราศาสตร์ และทางไสยศาสตร์ มีความเชื่อในเรื่องเทพเทวดาของลัทธิศาสนาต่าง ๆ ที่มีการผสมผสานระหว่างพิธีกรรมที่มีลักษณะความเชื่อในวัฒนธรรมประเพณีของคนในชุมชนวัดศิริชะทอง ที่มีความเชื่อประวัติความเป็นมาในการสร้างพระราหู ในยุคแรกเริ่มต้นในราว ปีพ.ศ.2358 เจ้าอาวาสวัดศิริชะทองรูปแรก คือ หลวงปู่ไตร ท่านได้มีความเชื่อในเรื่องพระราหู ในตามความเชื่อในเรื่องเทวดานพเคราะห์ทั้ง 9 องค์ ที่มีคติในความเชื่อว่า พระราหูเป็นดาวนพเคราะห์ดวงที่ 8 ที่เป็นหนึ่งใน 9 ในดาวนพเคราะห์ ที่มีความเชื่อว่าพระราหูเป็นธาตุลมสามารถส่งผลดีหรือส่งผลร้ายให้กับดวงชะตาของผู้คน เป็นยุคในการพัฒนาของความเชื่อการสะเดาะเคราะห์เกี่ยวกับพระราหู ในยุคสมัยของหลวงพ่อน้อย เนาวรัตน์ ได้เป็นยุคสมัยในการพัฒนาฟื้นฟูความเชื่อในเรื่องพระราหู หลังใน ปีพ.ศ. 2460 เป็นต้นมา (มณี พะยอมยงค์, 2529) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง“วัฒนธรรมล้านนาไทย “กล่าวว่า ความเชื่อ”หมายถึง ความตกลงใจในความมีหรือความเป็นของสิ่งหนึ่งสิ่งใด เช่น นรก สวรรค์ ภูตผีหรือเทวดามีจริงและ

ความตกลงใจความเป็นเหตุเป็นผลของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น เชื่อว่าถ้าเราทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้แก่ใครสิ่งนั้นย่อมตอบสนองเรา เป็นสภาวะทางจิตใจของบุคคลหรือสังคมหนึ่ง ที่เชื่อว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นความจริง ความดีและความงาม ซึ่งนำไปสู่การแสดงพฤติกรรมของบุคคลนั้นหรือสังคมนั้น เป็นแบบอย่างพฤติกรรมที่นำไปสู่การจัดระเบียบทางสังคมในรูปแบบที่เป็นลัทธิศาสนาหรือทฤษฎีความรู้ต่างๆ เป็นต้น หลวงพ่อน้อยต้องดูแลบูรณะวัดศิระทอง ท่านจึงได้มีแนวคิดในการฟื้นฟูพัฒนารูปแบบในการสร้างเครื่องรางพระราหูอมจันทร์แกะจากกะลาตาเดียวขึ้นมา เพื่อนำมาแจกจ่ายแก่ลูกศิษย์ และชาวบ้านในชุมชน จนเป็นที่เคารพนับถือของคนในชุมชน จนเกิดมีชื่อเสียงเลื่องลือเป็นที่รู้จักของคนในชุมชน และประชาชนทั่วไป ในการรักษาโรคภัย การสะเดาะเคราะห์ การอาบรดน้ำมนต์ ให้กับผู้คนทั่วไปที่ดวงไม่ดี ได้มีการดูลูกขำยามให้กับคนในชุมชนที่มาขอช่วยเหลือกับหลวงน้อย มีลักษณะความเชื่อการสะเดาะเคราะห์ในลักษณะเป็นเครื่องรางของขลังเกี่ยวกับพระราหู มีลักษณะความเชื่อเป็นเครื่องรางของขลังเกี่ยวกับพระราหูแกะจากกะลาตาเดียวเป็นพระราหูอมจันทร์ เป็นรูปทรงสามเหลี่ยม และมีขนาดเล็กกะทัดรัดสวยงาม และเหมาะสำหรับนำมาพกพาติดตัว ช่างได้แกะกะลาเป็นรูปทรงสามเหลี่ยม ทรงสี่เหลี่ยม ทรงวงกลม มีลักษณะความเชื่อการสะเดาะเคราะห์ในลักษณะเป็นการสร้างเทวรูปพระราหู มีลักษณะในการสร้างเป็นเทวรูปพระราหูหล่อด้วยทองเหลืองครึ่งท่อนทรงครุฑอยู่บนหมอกเมฆ (เดือน คำดี, 2541) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศาสนศาสตร์และมนุษย์กับสังคม”กล่าวว่า ลักษณะมีความสำคัญของความเชื่อมี 2 ทาง คือ ลักษณะและความสำคัญของความเชื่อในทางสังคม ความเชื่อเป็นพลังทางสังคม ที่สำคัญครอบคลุมกิจกรรมของมนุษย์ได้ทุกด้าน เช่น การเมือง เศรษฐกิจ การศึกษา และจริยธรรม เพราะว่าความเชื่อเป็นปัจจัยกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์หมายถึง ความคิดความเข้าใจของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งอันเป็นสาเหตุให้บุคคลแสดงพฤติกรรมออกมาตามความเชื่อ (ดร. สรวิชัย วงษ์สอาด, 2561)ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศรัทธากับปัญญา”กล่าวว่า ลักษณะและความสำคัญของความเชื่อในทางพระพุทธศาสนาอธิบายต่อไปได้ คือ ความเลื่อมใสในทางธรรม กล่าวคือเชื่อสิ่งที่ควรเชื่อ เชื่อด้วยเหตุด้วยผลเชื่อมั่นในคุณงามความดีในความจริง มีจิตตั้งมั่นอยู่กับพระรัตนตรัย 3 (พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์) เพื่อที่จะไม่ให้บุคคลลุ่มหลงไปตามสิ่งที่ยั่วชวน และสิ่งแวดล้อมภายนอก เพราะว่า ศรัทธาในพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่ต้องมีปัญญาเข้ามาเป็นเครื่องควบคุมในฐานะเป็นองค์ประกอบที่จำเป็นด้วยเสมอ นอกจากนี้ ศรัทธา ยังหมายถึง โสภณเจตสิกธรรม กล่าวคือ สิ่งที่เกิดขึ้นพร้อมกับจิต ซึ่งเมื่อเกิดขึ้นแล้วก็จะชักนำให้จิตมีความเชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อเป็นลักษณะของศรัทธาทั้งในทางธรรมและเจตสิกธรรมมีความหมายเหมือนกันคือความเชื่อที่มีปัญญากำกับ หมายถึง ต้องอยู่ในขอบเขตของความเชื่อ 4 ประการ คือ กัมมสัทธา (เชื่อกฎแห่งกรรม) วิปากสัทธา (เชื่อผลแห่งกรรม) กัมมัสสกตาสัทธา (เชื่อว่าสัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตัว)และตถาคตโพธิสัทธา (เชื่อปัญญาการตรัสรู้เองโดยชอบของพระผู้มีพระภาคเจ้า) ความเชื่อทั้ง 4 ประการนี้ สรุปรวม ๆ แล้วมีความเชื่อ เหลือ 2 ประเภท กล่าวคือ 3 ข้อแรกเป็นความเชื่อในเหตุผลหรือในกฎธรรมชาติเพราะพระพุทธศาสนา มองเรื่องกรรมเป็น กฎธรรมชาติ ส่วนข้อที่ 4 เป็นความเชื่อในความสามารถส่วนตัวของผู้เข้าถึงความจริง

เป็นยุคโลกาภิวัตน์ของความเชื่อการสะเดาะเคราะห์เกี่ยวกับพระราหู ในยุคสมัยของหลวงพ่พระครู สิริโถม์สุวรรณารักษ์ ตีสารโ เป็นเจ้าอาวาสวัดศิริชะทอง ใน ปีพ.ศ.2534 ได้มีการพัฒนากันมาต่อเนื่องของความ เชื่อในเรื่องพระราหู จนมาถึงในช่วงประมาณ ปีพ.ศ. 2536 ได้มีการหล่อเทวรูปราหูองค์ใหญ่ขึ้นเป็นเนื้อทองเหลือง ที่มีหน้าตักกว้าง 109 เมตร ส่วนสูง 99 นิ้วจนมาถึงใน ปีพ.ศ.2537 ได้หล่อเทวรูปราหูองค์ใหญ่เสร็จเรียบร้อย โดย ผู้คนในชุมชนได้ร่วมกันบริจาคทองเหลือง และบริจาคเงินค่าปั้นเทวรูปราหู โดยคุณสุรชัย หวังพัฒนานุกุล และคุณ ชุมศักดิ์ โอสนานนท์ เป็นประธานในการหล่อเทวรูปราหูจนสำเร็จเรียบร้อย จนมาถึงในช่วงใน ปีพ.ศ.2538 ได้มี พิธีบวงสรวงในการอัญเชิญเทวรูปราหูองค์ใหญ่มาประดิษฐานในวัดศิริชะทอง อยู่ในศาลาแปดเหลี่ยมเป็นเทวส ถานบูชาพระราหู ตามความเชื่อศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และในช่วง ปีพ.ศ.2538 ได้เกิดปรากฏการณ์สุริยุปราคาขึ้น ต่อมาในปีพ.ศ.2560 หลวงพ่พระครูปลัดสมาธิวัฒน์ ขาดิสิริ เป็น เจ้าอาวาสวัดศิริชะทองในยุคปัจจุบัน เป็นยุค สมัยที่รุ่งเรืองได้มีจัดเป็นประเพณีประจำปีในการบูชาพระราหูและพิธีสวดนพเคราะห์ทุกปีจนมาถึงทุกวันนี้ ความ เชื่อการสะเดาะเคราะห์เกี่ยวกับพระราหูของคนในชุมชนได้มีความเชื่อในเรื่องพระราหูกันมายาวตั้งแต่หลวงปู่ไตร ได้มาเป็นเจ้าอาวาสวัดศิริชะทอง จนมีการส่งต่อความเชื่อในพระราหูมาถึงยุคหลวงน้อย นาวารัตน์ จนเกิดกระแส ในเครื่องรางพระราหูอมจันทร์แกะจากกะลาตาเดียวขึ้นมา และมีการสืบทอดพัฒนามาหลายยุคสมัยจนมาถึงยุค ปัจจุบันเป็นการเปลี่ยนแปลงในการบูชาพระราหู ตามความเชื่อในทางศาสนาทั้งศาสนาพราหมณ์ และ พระพุทธศาสนา ต่อมาใน ปีพ.ศ.2540 ได้ปรากฏการณ์วิกฤตทางเศรษฐกิจในประเทศเกิดฟองสบู่แตกหรือต้มยำกุ้ง ทำให้เกิดกระแสในทางสังคมทำให้เกิดการตื่นตัวของคนในสังคมขึ้นมา เมื่อมีผู้คนได้มาบูชาพระราหูในวัดศิริชะทอง แล้วทำให้เกิดการผ่านพ้นวิกฤตทางเศรษฐกิจไปได้ ทำให้สามารถมีความมั่นคงในทางการเงินมากขึ้นรอดพ้นวิกฤตทาง เศรษฐกิจ จึงเกิดเป็นจุดเริ่มต้นของกระแสในการบูชาพระราหูในวัดศิริชะทอง จนเกิดเป็นประเพณีการสวดนพ เคราะห์ประจำปีของวัดศิริชะทองจนมาถึงทุกนี้ (พระครูสิริโถม์สุวรรณารักษ์, 2554) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง“พระราหู และการสวดนพเคราะห์ในชุมชนวัดศิริชะทอง”กล่าวว่า เป็นการผสมผสานระหว่างความเชื่อเดิมของศาสนา พราหมณ์ที่เชื่อว่ามีพิธีกรรมบางอย่างที่สามารถทำให้คนเราประสบกับความโชคดีและโชคร้ายได้ แต่ในทาง พระพุทธศาสนาไม่ได้นิยม หรือเห็นว่าการกระทำเช่นนั้นจะเป็นการกระทำที่ถูกต้องและเหมาะสมกับความ เป็น สมณะหรือความเป็นชาวพุทธเพราะเป็นการกระทำที่มุ่งต่อลาภและสักการะ ไม่ได้มุ่งถึงการหลุดพ้นจากกิเลสอัน เป็นเป้าหมายหลักของพระพุทธศาสนา โดยพระพุทธศาสนาเห็นว่าการที่จะหลุดพ้นจากกิเลสได้ ซึ่งการบูชาพระ ราหูและการสวดนพเคราะห์ในชุมชนวัดศิริชะทอง ตำบลศิริชะทอง อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม มีพัฒนาการ ในการสั่งสมความรู้เรื่องการสะเดาะเคราะห์ต่ออายุมาจากศาสนาโบราณ จากความรู้เรื่องโหราศาสตร์ จากคตินิยม ของชาวบ้านในอดีต และจากความรู้ทางโหราศาสตร์ และเทพเจ้าจากศาสนาพราหมณ์ที่เคยรุ่งเรืองมาในดินแดน แถบนี้มาก่อน มีขั้นตอนและพิธีการที่ประยุกต์ โดยการใช้บทสวดพระปริตร และความเชื่อเรื่องเทพพระราหูและ เทวดานพเคราะห์ โดยประกอบกับความเชื่อที่เน้นเรื่องกรรม เรื่องอำนาจพระรัตนตรัย เรื่องเจ้ากรรมนายเวรและ เรื่องความไม่ประมาท และกระบวนการจัดพิธีกรรมจะอิงอาศัยจากหลักฐานที่ปรากฏในคัมภีร์และแม่กระทั้งบท สวดมนต์ที่นำมาใช้ก็เป็นการนำเอาบทพระปริตรที่มีอยู่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนามาเป็นกรอบสำคัญในการจัด พิธีกรรม ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การสะเดาะเคราะห์ต่ออายุนั้นเป็นการจัดพิธีกรรมที่มีพื้นฐานจากหลักฐานและคำสอน ของพระพุทธศาสนา เมื่อทำความเข้าใจและนำไปปฏิบัติแล้วจะเกิดคุณค่าอย่างมากมายทั้งแก่ตนเอง คือ มีความ มั่นใจหลังจากการเข้าร่วมพิธีกรรมบูชาเทพพระราหูและบูชาเทวดานพเคราะห์ แล้ว และในส่วนสังคม พิธีกรรมการ สะเดาะเคราะห์ต่ออายุนี้นี้สามารถให้คุณค่าในด้านของการสร้างความสามัคคีให้เกิดกับครอบครัวและชุมชนเป็นอย่าง ยิ่ง

2. การอธิบายผลจากการวิจัยรูปแบบและวิธีการแสดงออกกับความเชื่อเกี่ยวกับการสะเดาะเคราะห์ของประชาชนในวัดศีระทอง รูปแบบความเชื่อ ซึ่งเป็นรูปแบบในการบูชาดาวนพเคราะห์ทั้ง 9 ดวง ได้มีความเชื่อว่าเป็นการบูชาพระราหู ที่เข้ามาทับลักณาราศี ผู้ที่ประกอบพิธีกรรมมีความเชื่อในทางตำราโหราศาสตร์ ว่าในรอบ 18 ปี ตรงกับเดือนมีนาคมตามคติความเชื่อของพราหมณ์จะเกิดการย้ายราศีครั้งใหญ่ทั้ง 12 ราศี ซึ่งในตำราโหราศาสตร์เป็นการเปลี่ยนแปลง มีผลต่อดวงชะตาของมนุษย์ทุกคนที่เกิดตามราศีทั้ง 12 ราศี เป็นการโคจรของดาวนพเคราะห์ เปรียบเสมือนเทวดานพเคราะห์ทั้ง 9 องค์ คือ พระอาทิตย์ พระจันทร์ พระอังคาร พระพุธ พระพฤหัสบดี พระศุกร์ พระเสาร์ พระราหู และพระเกตุ จึงมีพิธีกรรมการสวดนพเคราะห์ตามกำลังวัน เป็นการผสมผสานเข้ากับพิธีกรรมทั้งพราหมณ์ และพุทธเข้าด้วยกันที่เป็นตามขั้นตอนของพิธีกรรมในการบูชาในรูปแบบความเชื่อ ดังนี้

รูปแบบความเชื่อการสะเดาะเคราะห์เกี่ยวกับการบูชาพระราหูด้วยของดำ 8 อย่าง เป็นพิธีกรรมการบูชาพระราหูเป็นการนำเครื่องบวงสรวงบูชาด้วยของดำ 8 อย่าง ที่ได้นำมาบูชาพระราหู (ธำมรงค์ พัฒนะสิงห์, พระปลัดวิระชนม์ เขมวีโร, ทัพย์ ชันแก้ว, 2559) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การสะเดาะเคราะห์ ค่ำโพธิ์ค้ำไฮ ของชาวจังหวัดบุรีรัมย์ “กล่าวว่า การสะเดาะเคราะห์ต่ออายุในพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น เป็นการผสมผสานระหว่างความเชื่อเดิมของศาสนาพราหมณ์ที่เชื่อว่ามีพิธีกรรมบางอย่างที่สามารถทำให้คนเราประสบกับความโชคดีและโชคร้ายได้ แต่ในทางพระพุทธศาสนาไม่ได้นิยม หรือเห็นว่าการกระทำเช่นนั้นจะเป็นการกระทำที่ถูกต้องและเหมาะสมกับความเป็นสมณะหรือความเป็นชาวพุทธเพราะเป็นการกระทำที่มุ่งต่อลาภและสักการะ ไม่ได้มุ่งถึงการหลุดพ้นจากกิเลสอันเป็นเป้าหมายหลักของพระพุทธศาสนา โดยพระพุทธศาสนาเห็นว่าการที่จะหลุดพ้นจากกิเลสได้ซึ่งการสะเดาเคราะห์ต่ออายุค้ำโพธิ์ค้ำไฮของชาวจังหวัดบุรีรัมย์ มีพัฒนาการในการสั่งสมความรู้เรื่องการสะเดาะเคราะห์ต่ออายุมาจากศาสนาโบราณ จากความรู้เรื่องโหราศาสตร์ จากคตินิยมของชาวบ้านในอดีต และจากความรู้ทางโหราศาสตร์ และเทพเจ้าจากศาสนาพราหมณ์ที่เคยรุ่งเรืองมาในดินแดนแถบนี้มาก่อน มีขั้นตอนและพิธีการที่ประยุกต์ โดยการใช้บทสวดพระปริตรและความเชื่อเรื่องเทพเทวดาประจำต้นไม้อันประกอบกับความเชื่อที่เน้นเรื่องกรรม เรื่องอำนาจพระรัตนตรัย เรื่องเจ้ากรรมนายเวรและเรื่องความไม่ประมาท และกระบวนการจัดพิธีกรรมจะอิงอาศัยจากหลักฐานที่ปรากฏในคัมภีร์และแม้กระทั่งบทสวดมนต์ที่นำมาใช้ก็เป็นการนำเอาบทพระปริตรที่มีอยู่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนามาเป็นกรอบสำคัญในการจัดพิธีกรรม ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การสะเดาะเคราะห์ต่ออายุค้ำโพธิ์ค้ำไฮนั้นเป็นการจัดพิธีกรรมที่มีพื้นฐานจากหลักฐานและคำสอนของพระพุทธศาสนา เมื่อทำความเข้าใจและนำไปปฏิบัติแล้วจะเกิดคุณค่าอย่างมากมายทั้งแก่ตนเอง คือ มีความมั่นใจหลังจากการเข้าร่วมพิธีกรรมแล้ว และในส่วนสังคมพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ต่ออายุค้ำโพธิ์ค้ำไฮนี้สามารถให้คุณค่าในด้านของการสร้างความสามัคคีให้เกิดกับครอบครัวและชุมชนเป็นอย่างยิ่งวิธีการแสดงออกถึงความเชื่อ เพราะว่าพระราหูเป็นเงาดำอาศัยอยู่บนหมอกเมฆหรือที่เรียกว่า คราส พระราหูได้สถิตประจำทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ เนื่องด้วยพระราหูเป็นธาตุลมจึงต้องบูชาพระราหูกลางแจ้ง เหตุที่ต้องบูชาพระราหูด้วยของดำ 8 อย่าง เป็นเพราะพระราหูเป็นเทวดานพเคราะห์องค์ที่ 8 เครื่องบวงสรวงบูชาพระราหูนั้นประกอบไปด้วยความหมายอันเป็นมงคล ที่มีรูปแบบการแสดงออกในพิธีกรรมการถวายเครื่องบูชาพระราหู ทางวัดศีระทองมีการเตรียมเครื่องบวงสรวงบูชาพระราหูเอาไว้ได้จัดเป็นชุด ๆ หนึ่งชุดจะมีเครื่องบูชาประกอบไปด้วย รูปดำ 8 ดอก เทียนดำ 1 เล่ม ดอกกุหลาบดำ 1 ดอก ทองคำเปลวจำนวน 8 แผ่น ผู้คนในชุมชนนิยมมาบูชาพระราหูในวันพุธกลางคืน ซึ่งมีความเชื่อในทางโหราศาสตร์ ว่าในวันพุธกลางคืน เป็นวันที่มีพลังอำนาจของพระราหูมากที่สุดของทุกวัน โดยผู้คนที่มาบูชาพระราหูจะต้องมารับเครื่องบูชาที่ทางวัดได้จัดเตรียมเอาไว้ 8 อย่าง ที่เป็นเครื่องบูชาพระราหู ที่ประกอบไปด้วย, ไม้ด้าต้ม 1 ตัว, เหล้าดำเชื่องขุนขวดใหญ่ 1 ขวด, กาแฟดำ 1 แก้ว, เน้าก้วย 1 ถ้วย, ถ้วยด้าต้มน้ำตาล 1 ถ้วย, ข้าวเหนียวดำ 1 ถ้วย, ขนมเปียกปูน 1 ถ้วย, ไข่เยี่ยวม้า 1 ฟอง,

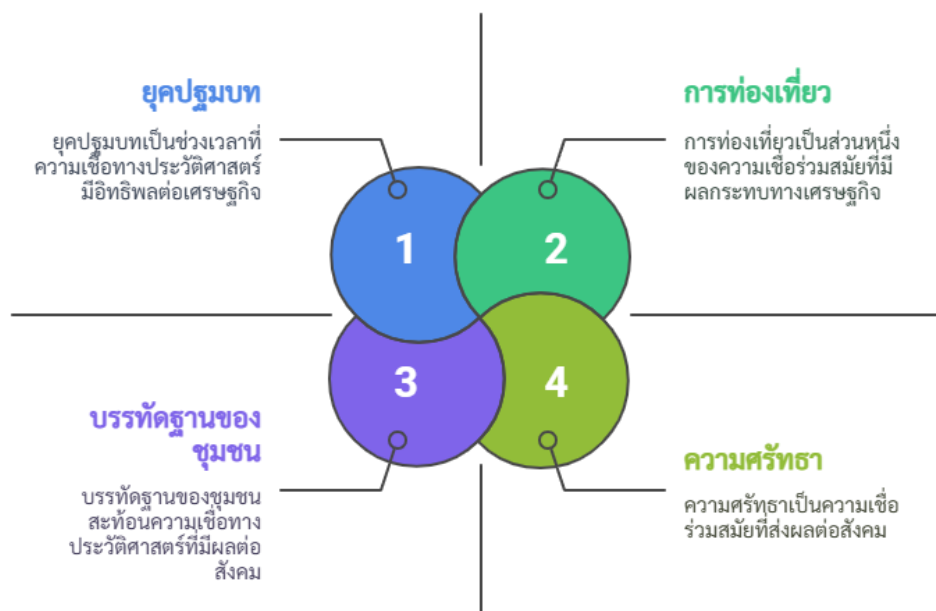
บายศรีปากชาม 1 คู่, หมากพุลบุหรี 1 ชุด, ธูปดำ 8 ดอก, เทียนดำ 1 เล่ม, ดอกกุหลาบดำ 1 ดอก, ทองคำเปลวจำนวน 8 แผ่น, และมีการถวายนางรำ 1 คณะ โดยนางรำ 1 คณะ จะมีนางรำ 4 คน หรือ 8 คน ต่อ 1 คณะ (ธัญลักษณ์ โพธิกุล, 2563) ได้การศึกษาเรื่อง พิธีสืบชะตา กล่าวว่า วิธีการแสดงออกกับความเชื่อ พิธีกรรมพื้นบ้านล้านนาเพื่อสร้างโอกาสให้เกิดการพบปะแลกเปลี่ยน เรียนรู้ระหว่างกัน ผ่านการให้คุณค่าของสัญลักษณ์นิยม ที่เป็นปรากฏการณ์สถานที่และสิ่งของโดยเป้าหมายของการใช้สัญลักษณ์เหล่านี้ มักจะมุ่งหวังให้หาย หรือบรรเทาอาการเจ็บป่วย หลุดพ้นจากสถานการณ์ที่ตนเองไม่พึงประสงค์ และตอบสนองต่อความต้องการสิ่งที่ตนเองประสงค์ มักจะให้การตอบแทนโดย การเลียงขอบคุณ ซึ่งเป็นหนึ่งในการเสริมสร้างกำลังใจให้กับผู้คนให้มีความหวังจากการช่วยเหลือของสิ่งใดตนศรัทธา บางครั้งอาจจะแฝงด้วยผลประโยชน์ที่เป็นสิ่งของหรือเงินที่ผู้นำกิจกรรมเก็บจากเครื่องเช่นสังเวตต่าง ๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นความพึงพอใจของแต่ละบุคคล ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญกับกิจกรรมเสริมสร้างองค์ความรู้สู่แนวทางการปฏิบัติในการประยุกต์ใช้ เพื่อการสร้างเสริมสุขภาพที่เหมาะสมและถูกต้อง ทั้งนี้ กิจกรรมดังกล่าวโดยผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้โดยเฉพาะการจัดหา สร้าง และการสื่อความหมายของสัญลักษณ์นิยมที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการเข้าร่วม และสะท้อนผลด้านการสร้างเสริมสุขภาพจิตหลังจากกระบวนการพิธีกรรมนั้นเสร็จสิ้น ส่วนการประยุกต์รูปแบบพิธีกรรมล้านนาสู่การปฏิบัติควรมีการกระตุ้น และส่งเสริมให้ประชาชนทุกกลุ่มวัยเกิดการเรียนรู้และสร้างคุณค่าในลักษณะของการสร้างและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ในชุมชน เช่น วัด โรงเรียน รวมถึงกิจกรรมที่ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากประสบการณ์ของผู้สูงอายุ หมอพิธีกรรม พระสงฆ์โดยทุกขั้นตอนต้องก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้อย่างแท้จริง

3. การอภิปรายผลจากการวิจัยกระบวนการก่อเกิดเป็นศูนย์กลางของความเชื่อเกี่ยวกับการสะเดาะเคราะห์ของผู้คนจนกลายเป็นบรรทัดฐานของชุมชนในสังคมต่อวัดศีระทอง การเป็นศูนย์กลางของความเชื่อเกี่ยวกับการบูชาพระราหูวัดศีระทอง ในปีพ.ศ.2538 ได้มีการอัญเชิญเทวรูปราหู มาประดิษฐานอยู่ในศาลาแปดเหลี่ยม และได้มีการบวงสรวงบูชาเทพพระราหูขึ้นตามตำราพราหมณ์ และในวันที่ 24 ตุลาคม พ.ศ. 2538 ได้เกิดปรากฏการณ์สุริยุปราคาขึ้นเต็มดวง โดยพระครูสิทธิโรถม์ สุวรรณารักษ์ อดีตเจ้าอาวาส ได้มีการประกอบพิธีกรรมทั้งพราหมณ์ และพิธีทางพระพุทธศาสนาขึ้น ในเวลาต่อมาในปีพ.ศ.2540 ได้เกิดปรากฏการณ์เศษกิจฟองสบู่แตกทำให้ประชาชนในสังคมได้หันมาพึ่งพาสิ่งศักดิ์สิทธิ์กันเป็นจำนวนมาก และทำให้ผู้คนในสังคมได้รู้จักพระราหูวัดศีระทองกันมากขึ้น ได้มีเจ้าของธุรกิจที่ได้ผลกระทบเศษกิจได้เดินทางเข้ามาบูชาขอพรกับพระราหูให้ช่วยเหลือธุรกิจและการเงิน ทำให้ธุรกิจเกิดการฟื้นตัวขึ้นเป็นผลสำเร็จ จึงเกิดเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา 4 ด้านได้แก่ ด้านความศรัทธาในวัดถุ่มงคมีลักษณะของวัดถุ่มงคมีที่ท่านได้นำเอารูปแบบของความเชื่อในเรื่องของเทวดานพเคราะห์ได้นำมาสร้างเป็นวัดถุ่มงคมีแกะจากกะลาตาเดียวเป็นรูปพระราหูอมจันทร์ จึงเกิดเป็นความศรัทธาในวัดถุ่มงคมีของหลวงพ่อน้อย เนาวรัตน์ขึ้นมาจนเป็นที่รู้จักของชุมชนในสังคมทั่วไปจนมาถึงปัจจุบันนี้ ด้านแหล่งการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ในช่วงปีพ.ศ.2560 พระครูปลัดสมาธิวัฒน์ ชาติสิริ เจ้าอาวาสวัดศีระทองรูปปัจจุบัน ได้มีการพัฒนารูปแบบความเชื่อในการบูชาพระราหู ได้พัฒนาวัดศีระทองทำให้เกิดเป็นในรูปแบบของแหล่งการท่องเที่ยวเชิงพุทธ และเที่ยวชมศิลปวัฒนธรรมปู่นั่น โดยได้มีวิหาร 5 วิหาร เป็นแหล่งการท่องเที่ยว (อนุชา ม่วงใหญ่ จุฬาลักษณ์ เดิมไธสง, นันทรรัตน์ ไชยรัตน์และพรพรรณ เพชรมาก, 2560) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการส่งเสริมวัฒนธรรมการสืบชะตาเพื่อการพัฒนาสุขภาวะชุมชนอย่างยั่งยืน กล่าวว่า แนวทางการพัฒนาเพื่อส่งเสริมการสืบชะตาของสังคมไทยนั้น ควรส่งเสริมการพัฒนาให้ความรู้ ความเข้าใจ การรับรู้ถึงภาวะสุขภาพ และส่งเสริมให้ตระหนักถึงความสำคัญของการสืบชะตา ตลอดจน แนะนำแนวทางในการสืบชะตา โดยให้คนในชุมชน มีส่วนร่วมในการจัดการเตรียมพิธีและเข้าร่วมพิธีกรรม รวมถึง การประสานงานกันกับบุคคลในชุมชนเข้าร่วมพิธีกรรม ทั้งนี้แกนนำชุมชนในแต่ละชุมชน

ควรมีการประสานงาน และเผยแพร่ข่าวสารให้ความรู้เกี่ยวกับการสืบชะตาที่เกี่ยวข้องกับสุขภาวะสุขภาพไปยังชุมชนอื่น เพื่อให้เกิด การพัฒนาด้านการมีส่วนร่วม การมีจิตสำนึกที่ดี และการรักษาวัฒนธรรมประเพณี ของคนในชุมชนอย่างยั่งยืน สิ่งสำคัญดังกล่าว คือ คนในชุมชนควรมีความเข้าใจเกี่ยวกับประเพณีการสืบชะตา เพื่อส่งเสริมการสร้างชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืนต่อไป

บรรทัดฐานของชุมชนในสังคมของความเชื่อเกี่ยวกับการบูชาพระราหูวัดศรีชะทอง ซึ่งคนในชุมชนได้นำเอามาประพาดิปฏิบัติตามหลักความเชื่อในเรื่องของศีลธรรมในทางศาสนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ ที่เป็นการนำมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ซึ่งผู้คนในชุมชนได้เปรียบพระราหูนั้นเสมือน เบญจศีลเบญจธรรม ที่อย่างน้อยทุกคนในชุมชนจะต้องมีศีล 5 หรือศีล 8 เพื่อเกิดเป็นบรรทัดฐานของความดีงามของคนในชุมชนที่ได้มีความเชื่อในเรื่องเล่าของพระราหูในทางพระพุทธศาสนา เพื่อทำให้เกิดศีลธรรมที่ทำให้เกิดความประพาดิปฏิบัติชอบที่ดีงามทั้งทางศีล และทั้งทางธรรม ไม่มีการเบียดเบียนกัน ไม่มีการทะเลาะกัน ไม่มีการกดขี่ข่มเหงกัน ไม่มีการเอาัดเอาเปรียบกัน เป็นต้น (พระมหากาเหว่า แป้นคัมภีร์, 2556) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการชุมชนสัมพันธ์ของวัดศรีชะทอง จังหวัดนครปฐม กล่าวว่า ทั้งการให้การศึกษาด้านจริยธรรมแก่นักเรียน เป็นหน้าที่ส่วนหนึ่งที่ทางโรงเรียนขอความร่วมมือจากพระสงฆ์ในการปลูกฝังจริยธรรมให้แก่เด็กนักเรียน โดยมุ่งเน้นไปที่การให้ความรู้ด้านหลักธรรม จริยธรรม เพื่อสร้างทัศนคติและพฤติกรรมเชิงบวกที่เป็นประโยชน์แก่เยาวชนภายในชุมชน ระบบวัฒนธรรมอย่างทีกล่าวว่า ชุมชนเน้นความเป็นเครือญาติมากกว่าการอาศัยอยู่แบบตัวใครตัวมัน พึ่งพาอาศัยกันมีการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และมีน้ำใจต่อกัน สาเหตุที่ชุมชนสามารถรักษาวัฒนธรรมชุมชนดั้งเดิมให้คงอยู่ได้จนถึงปัจจุบัน

สรุปองค์ความรู้

ภาพที่ 1 วิวัฒนาการความเชื่อเกี่ยวกับการสะเดาะเคราะห์ในวัดศิริชะทอง

จากภาพประกอบที่ 1 แสดงให้เห็นถึงองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับการศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับการสะเดาะเคราะห์ในวัดศิริชะทอง ที่ปรากฏให้เห็นดังรูปภาพต่อไปนี้

1) ผู้คนในชุมชนได้มีความเชื่อในศาสตร์ที่ลึกลับที่มีพลังอำนาจที่เหนือธรรมชาติ ได้มีความเชื่อมาจากในตำนาน หรือในคัมภีร์ของทางศาสนาที่ตนเองนับถือนั้น หรือได้มีการบอกเล่าเรื่องราวกันต่อ ๆ กันมา มีการสืบทอดจากในตำราในทางดาราศาสตร์ ทางโหราศาสตร์ และทางไสยศาสตร์ ที่มีความเชื่อในเรื่องของเทพเทวดาในลัทธิทางศาสนาต่าง ๆ ที่ได้มีการผสมผสานระหว่างพิธีกรรมที่มีลักษณะของความเชื่อในวัฒนธรรมประเพณีของผู้คนในชุมชนที่ได้มีการเปลี่ยนแปลงในวิธีการบูชาเทวดานพเคราะห์หรือการบูชาพระราหูที่ได้มีประวัติความเป็นมาในการสืบทอดกันมาเป็นยุค ๆ แต่ละสมัย จึงแบ่งได้เป็น 3 ยุคสมัยได้แก่ ยุคปฐมบท ยุคในการพัฒนา และในยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งในแต่ละยุคสมัยได้มีการพัฒนาในความเชื่อในการบูชาพระราหูกันมา

2) รูปแบบและวิธีการแสดงออกกับความเชื่อเกี่ยวกับการสะเดาะเคราะห์ของประชาชนในวัดศิริชะทอง รูปแบบความเชื่อในทางโหราศาสตร์ที่เกี่ยวกับเทวดานพเคราะห์ทั้ง 9 องค์ เป็นการโคจรของพระราหูที่เข้าเสวยอายุของผู้ที่เกิดตามกำลังวัน พระราหูจะเข้ามาเสวยอายุของผู้คนตั้งแต่เกิดจนมีอายุ 15 ปี เป็นต้น จึงมีพิธีกรรมการสวดนพเคราะห์เพื่อเป็นการบูชาพระราหูที่เข้ามาเสวยอายุของผู้คน ที่มีรูปแบบและวิธีการแสดงออกกับความเชื่อในตำราทางโหราศาสตร์ที่ได้กล่าวไว้ว่า ในรอบ 18 ปี ตรงกับเดือนมีนาคม ตามคติความเชื่อของพราหมณ์จะเกิดการย้ายราศีครั้งใหญ่ทั้ง 12 ราศี ซึ่งในตำราโหราศาสตร์เป็นการเปลี่ยนแปลง ที่มีผลต่อดวงชะตาของผู้คนทุกคนที่เกิดตามราศีทั้ง 12 ราศี เป็นการโคจรของดาวนพเคราะห์ เปรียบเสมือนเทวดานพเคราะห์ทั้ง 9 องค์

3) กระบวนการก่อเกิดเป็นศูนย์กลางของความเชื่อเกี่ยวกับการสะเดาะเคราะห์ของผู้คนจนกลายเป็นบรรทัดฐานของชุมชนในสังคมต่อวัดศีระเขทอง เป็นจุดเริ่มต้นของการเกิดเป็นศูนย์กลางของความเชื่อเกี่ยวกับพระราหูในรูปแบบของเครื่องรางของขลัง ที่ดังนี้ ความเชื่อในเรื่องพระราหูได้มีการเล่าสืบทอดกันมาในคัมภีร์ของศาสนาทั้งศาสนาพราหมณ์ และพระพุทธศาสนา ในเรื่องพระราหูยังอยู่ในวรรณคดีไทยที่เป็นวรรณกรรมในรูปแบบเป็นงานเขียนในวรรณคดีเรื่องรามเกียรติ์ หรือวรรณคดีในการตะของอินเดีย ซึ่งมีอยู่ในความเชื่อของศาสนาทั้ง 2 ศาสนา

ข้อเสนอแนะ

งานวิจัยนี้ได้ข้อเสนอแนะสำหรับการสะเดาะเคราะห์ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ประโยชน์ รวมทั้งข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

ข้อเสนอแนะสำหรับการสะเดาะเคราะห์

- 1) ควรทำให้เกิดเป็นแหล่งการท่องเที่ยวในเชิงนิเวศแหล่งธรรมชาติโบราณสถาน
- 2) ควรทำให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางในการจัดพิธีกรรมการสวดนพเคราะห์หรือการบูชาพระราหู
- 3) เกิดบรรทัดฐานในชุมชนในการประพฤติปฏิบัติตนให้อยู่ศีลธรรมให้เกิดขึ้นนำไปสู่สังคม

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- 1) สร้างให้ชุมชนเป็นแหล่งการท่องเที่ยวในเชิงนิเวศแหล่งธรรมชาติโบราณสถาน
- 2) สร้างให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางในการจัดพิธีกรรมการสวดนพเคราะห์หรือการบูชาพระราหู และ
3. สร้างบรรทัดฐานในการประพฤติปฏิบัติให้อยู่ศีลธรรมให้เกิดขึ้นในชุมชนไปสู่สังคม

ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ประโยชน์

- 1) ควรมีการส่งเสริมพัฒนาในชุมชนให้เป็นแหล่งการท่องเที่ยวเชิงพุทธ
- 2) ควรมีการส่งเสริมพัฒนาในชุมชนจนกลายเป็นแหล่งศูนย์กลางของในการจัดพิธีกรรมการบูชา

พระราหูหรือสวดนพเคราะห์

- 3) ควรมีการสร้างบรรทัดฐานในชุมชนทำให้เกิดความเข้มแข็งความสามัคคีขึ้นในชุมชน

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรมีการส่งเสริมการทำวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อทำให้เกิดมีกระบวนการของความเชื่อของคนในชุมชน เพื่อเป็นการนำไปต่อยอดในการทำการวิจัยในครั้งต่อไป
- 2) ควรมีการส่งเสริมวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อเป็นการส่งเสริมในการนำไปพัฒนาในการประกอบพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ เพื่อเป็นการนำไปต่อยอดในการทำการวิจัยในครั้งต่อไป
- 3) ควรมีการส่งเสริมการทำวิจัยแบบผสมทั้งการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อเป็นการนำไปต่อยอดในการทำการวิจัยในครั้งต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- เดือน คำดี. (2541). ศาสนศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ธนนต์ชัย พัฒนะสิงห์. (2559.). พระปลัดวีระชนม์ เขมวีโร. ทิพย์ ชันแก้ว. “การสะเดาะเคราะห์ คำโพธิ์คำไฮของชาวจังหวัดบุรีรัมย์.” วารสารพุทธอาชีวศึกษา. ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม).
- ธัญลักษณ์ โพธิกุล. (2567). สถาบันศิลปวัฒนธรรมเฉลิมพระเกียรติ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.culture.ru.ac.th/images/2564/KM/2563-destiny_manual.pdf

วารสาร มจร ทวารวดีปริทรรศน์ ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2568)

พระมหากาเหว่า แป้นคัมภูชาติ. (2556). “การบริหารจัดการชุมชนสัมพันธ์ของวัดศีระทอง จังหวัดนครปฐม.”

วารสารพุทธปัญญาปริทรรศน์. ปีที่ 7 ฉบับที่ 4 (ตุลาคม-ธันวาคม 2556): 258.

พระครูสิโรตม์สุวรรณรักษ์ (มานิตย์ ตีสารโ/บุญมีลาภ). (2554). “นครปฐม: พระราหูและการสวดนพเคราะห์
ในชุมชนวัดศีระทอง ตำบลศีระทอง อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสต
รมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

มณี พะยอมยงค์. (2529). วัฒนธรรมล้านนาไทย, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช).

สรวิชัย วงษ์สอาด. (2561). ศรัทธากับปัญญา Faith with Wisdom. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร: บริษัท
โอ. เอส. พรินติ้ง เฮาส์ จำกัด.

อนุชา ม่วงใหญ่, จุฬาลักษณ์ เดิมไธสง, นันทรัตน์ ไชยรัตน์และพรชมน เพชรมาก. (2560). “แนวทางการ
ส่งเสริมวัฒนธรรมการสืบทอดเพื่อการพัฒนาสุขภาวะชุมชนอย่างยั่งยืน.” วารสาร มจร.ทวารวดี
ปริทรรศน์. ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน): 1.

วิเคราะห์การบวชพระของผู้สูงอายุในสังคมไทยปัจจุบัน**AN ANALYSIS OF THE ORDINATION OF THE ELDERLY IN PRESENT THAI SOCIETY****พระกิตติฐานันดร ชิชณพงค์¹, สุรัตน์ พักน้อย, สรวิรัชญ์ วงษ์สอาด**

Phra Kttithanun Chidsanupong, Surat Paknoi, Sorawit Wongsaaad

วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Buddhapanayasridvaravadi Buddhist College Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Email: chisnu@gmail.com¹

Received 24 June 2024; Revised 26 July 2024; Accepted 5 January 2025.

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการบวชพระของผู้สูงอายุในพระพุทธศาสนาเถรวาท 2) เพื่อศึกษาปัญหาการบวชพระของผู้สูงอายุในสังคมไทยปัจจุบัน 3) เพื่อวิเคราะห์หาแนวทางแก้ไขปัญหาการบวชพระของผู้สูงอายุในสังคมไทย การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร ผลการวิจัยพบว่า การบวชพระ คือ การสละเพศคฤหัสถ์สู่ความเป็นเพศบรรพชิต เป็นนักบวชในบวรพระพุทธศาสนา ประพฤติพรหมจรรย์ ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ซึ่งวัตถุประสงค์ของการบวชพระของผู้สูงอายุในสังคมไทยปัจจุบัน ได้แก่ 1) บวชเพื่อบรรลุพระนิพพาน 2) บวชเพราะต้องการสั่งสมบารมี 3) บวชเพราะต้องการทำความดี ในบั้นปลายชีวิต 4) การบวชพระเพราะสาเหตุอื่นๆ โดยมีรูปแบบของการบวชพระ คือ ญัตติจตุตถกัมมอุปสัมปทา การบวชพระของผู้สูงอายุในสังคมไทยปัจจุบันเป็นการนำพาตนให้พ้นไปจากภาวะของความเป็นฆราวาสเป็นการดำเนินชีวิตให้พ้นจากกิเลสโดยการอบรมตนทางกาย วาจา และใจ ให้สูงขึ้น จนถึงภาวะของความพ้นทุกข์ ดังนั้นการบวชพระของผู้สูงอายุในพระพุทธศาสนาเถรวาท ตั้งแต่สมัยพุทธกาลมีทั้งผู้สูงอายุที่บวชเป็นพระแล้วมีพฤติกรรมที่ดี และไม่ดี ซึ่งปัญหาการบวชพระของผู้สูงอายุในสังคมไทยปัจจุบัน คือ 1) ปัญหาสุขภาพของผู้สูงอายุ 2) ปัญหาสุขภาพทางจิตใจของผู้สูงอายุ

จากการวิเคราะห์แนวทางการแก้ไขปัญหาการบวชพระของผู้สูงอายุในสังคมไทยปัจจุบันนั้น คือ 1) วิเคราะห์การแก้ไขปัญหาการบวชพระของผู้สูงอายุก่อนเข้ามาบวช 2) วิเคราะห์การแก้ไขปัญหาการบวชพระของผู้สูงอายุหลังการบวช โดยมีแนวทางการแก้ไขปัญหาการบวชของผู้สูงอายุในสังคมไทย คือ 1) ตรวจสอบคุณสมบัติของผู้เข้ามาขอบวชอย่างละเอียด 2) จัดให้มีการอบรมผู้สูงอายุที่เข้ามาบวช ทั้งก่อนบวชและหลังบวช 3) ดูแลรักษาพระภิกษุไข้ ด้วยวิธีที่พระพุทธองค์ทรงวางหลักการไว้ และ 4) ปฏิบัติธรรมที่ถูกต้องเพื่อสุขภาพจิตใจที่ดี ซึ่งจะทำให้การบวชพระของผู้สูงอายุมีความเจริญก้าวหน้า และได้พระสงฆ์ที่เป็นประโยชน์พระพุทธศาสนาต่อไป

คำสำคัญ: วิเคราะห์, การบวชพระ, ผู้สูงอายุ, สังคมไทยปัจจุบัน

Abstract

This thesis has three objectives: 1) to study the ordination of monks by the elderly in Theravada Buddhism; 2) to study the problems of ordination of monks by the elderly in present-day Thai society; 3) to analyze and find solutions to the problems of ordination of monks. Monks of the elderly in Thai society This research is document research. The research results found that Ordination as a monk is the act of renouncing the gender of a layperson to become a monk. He is a monk in Buddhism. Practice chastity Follow the Dharma and Discipline The objectives of monk ordination for the elderly in present-day Thai society are: 1) ordination to achieve nirvana, 2) ordination because they want to accumulate merit, 3) ordination because they want to do good deeds. at the end of life 4) Ordination as a monk for other reasons, with the form of ordination as a monk being Natticatutthakammaupasampada. consistent with the discipline. The ordination of monks by the elderly in present-day Thai society is a way of leading them to escape from the state of secularity and to lead a life free from defilements. By training oneself in body, speech, and mind to rise to the state of freedom from suffering. Therefore, the monk ordination of the elderly in Theravada Buddhism Since the Buddha's time, there have been both good and bad behavior of elderly monks who have been ordained as monks. Problems with monk ordination in today's Thai society are 1) health problems of elderly monks, 2) mental health problems of elderly monks.

From the analysis of the guidelines for solving the problem of monk ordination of the elderly in current Thai society, it is 1) analyzing the solution to the problem of monk ordination of the elderly before becoming ordained, and 2) analyzing the solution to the problem. Ordination of monks by the elderly after ordination The guidelines for solving the problem of ordination of the elderly in Thai society are: 1) thoroughly examine the qualifications of those applying for ordination; 2) provide training for the elderly who enter Come ordain Both before ordination and after ordination. 3) Take care of sick monks. with the method that the Lord Buddha laid down the principles of gut health and 4) practicing correct Dhamma for good mental health. This will make the monk ordination of the elderly progressive. and received monks who would be useful to Buddhism further.

Keywords: Analysis, ordination, elderly, Present Thai Society

บทนำ

ประเทศไทยเป็นดินแดนหนึ่งที่พระเจ้าอโศกมหาราชทรงส่งพระธรรมทูตมาเผยแผ่พระพุทธศาสนา เมื่อครั้งพระองค์ทรงส่งพระสงฆ์ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังแว่นต่าง ๆ รวม 9 สาย ซึ่งในสายที่ 8 พระโสณเถระและพระอุตตรเถระเป็นหัวหน้าสายมายังดินแดนสุวรรณภูมิ พระเถระประดิษฐานพระศาสนาให้มั่นคงในสุวรรณภูมิตั้งแต่นั้นมา พระพุทธศาสนามีคุณูปการและมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมเกื้อกูลวิถีชีวิตของคนไทยในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษา ด้านสังคม หรือด้านศิลปกรรม เพราะเหตุนี้ พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันหลักที่สำคัญของประเทศไทย คู่กับสถาบันชาติ และสถาบันพระมหากษัตริย์มาโดยตลอด องค์พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นพระประมุขของชาติทุก ๆ พระองค์ทรงเป็นพุทธมามกะ ทรงทำนุบำรุงส่งเสริมพระพุทธศาสนาให้มีความมั่นคงเจริญรุ่งเรือง ทรงยกย่องเชิดชูพระพุทธศาสนาตลอดมา วิถีชีวิตของคนไทยจึงมีความเกี่ยวข้องและผูกพันกับพระพุทธศาสนา ความเชื่อถือและหลักปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาแทรกผสมผสานซึมซาบอยู่กับคนไทย ทั้งในแนวความคิด จิตใจ และกิจกรรมแทบทุกด้านของคนไทย โดยนำหลักการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต โดยมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนไทยอย่างลึกซึ้ง และเป็นที่มาของวัฒนธรรม ประเพณี ที่ได้ถ่ายทอดสืบต่อกันมาเป็นเอกลักษณ์มรดกของชาติไทยตราบนานเท่าทุกวันนี้

การบวชพระเป็นประเพณีสืบเนื่องในพระพุทธศาสนาที่คนไทยถือปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นเวลาช้านาน มีคำนิยามที่ว่า ลูกผู้ชายเมื่ออายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ หรือที่เรียกว่าอายุครบบวช แล้วจะต้องบวช เมื่อผ่านการบวชพระแล้ว คนก็จะเรียกว่า ทิด ซึ่งมาจากคำว่า บัณฑิต ที่หมายถึง ผู้มีความรู้ ผ่านการอบรมสั่งสอนมาแล้ว ซึ่งการบวชพระถือว่าเป็นการอบรมบ่มนิสัยให้เป็นคนดีมีศีลธรรม เป็นการตอบแทนบุญคุณของบิดามารดาผู้ให้กำเนิด และเป็นการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืน การที่พระพุทธศาสนาในประเทศไทยมีความเจริญรุ่งเรืองอยู่ได้มาเป็นเวลานานตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน ด้วยเหตุที่มีการบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา การบวชพระจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับผู้ชายที่นับถือพระพุทธศาสนาทุกคน ผู้ชายไทยที่นับถือพระพุทธศาสนาเมื่ออายุครบบวชแล้วจะต้องหาโอกาสเข้าสู่ร่มกาสาวพัสตร์ ซึ่งนอกจากการบวชพระตามประเพณีแล้ว ยังมีอีกหลายเหตุผลที่ทำให้คนบวช เช่น บวชเพื่ออุทิศส่วนกุศล บวชเพื่อแก้บน บวชเพื่อแก้กรรม บวชเพราะว่างาน ฯลฯ การบวชพระแล้วลาสิกขาเป็นเรื่องธรรมดาของสังคมไทย ดังนั้น ผู้ชายไทยจำนวนมากจึงได้บวชพระหลายครั้ง โดยส่วนมากแล้วมักจะเคยบวชกันอย่างน้อยก็หนึ่งครั้ง คนที่ไม่เคยบวชพระก็ปรารถนาที่จะได้บวชสักครั้งในชีวิต

ผู้ชายไทยหลายคนที่เคยบวชพระ ได้สัมผัสถึงความสงบสุขในเพศบรรพชิต และต้องการดำรงชีวิตภายใต้ร่มผ้ากาสาวพัสตร์ แต่มีความจำเป็นต้องสึกออกมาด้วยความอาลัยในสมณเพศ เพราะมีภาระที่ต้องรับผิดชอบ จึงได้วางแผนที่จะออกบวชอีกเมื่อหมดภาระแล้ว หรือภายหลังการเกษียณอายุ เพราะความศรัทธาในพระพุทธศาสนา ต้องการศึกษาและปฏิบัติตามพระธรรมวินัย เพื่อความหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด หรือเพื่อการสั่งสมบุญบารมี หรือเพื่อความสุขสงบของชีวิต ซึ่งเป็นเรื่องที่ควรอนุโมทนาที่มีผู้ต้องการจะเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของพระรัตนตรัย เป็นนื่อนานาบุญผู้สืบทอดอายุพระพุทธศาสนา แต่จากการติดต่อสอบถามได้พบว่า วัดหลายแห่งโดยเฉพาะวัดในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ไม่บวชให้กับผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป หรือบวชให้เฉพาะผู้สูงอายุที่กำหนดวันสึกเท่านั้น ซึ่งสร้างความยุ่งยากลำบากให้กับผู้สูงอายุที่ประสงค์จะบวชพระระยะยาวในการหาวัดเพื่อบวชพระ โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่มีภูมิลำเนาอยู่ในกรุงเทพมหานคร, ปริมณฑล ทำให้เกิดคำถามขึ้นว่า ทำไมวัดแต่ละแห่งจึงมีหลักเกณฑ์ในการบวชพระของผู้สูงอายุที่แตกต่างกัน, ควรหรือไม่ที่

ปฏิเสธไม่บวชพระให้กับผู้สูงอายุที่ต้องการบวชพระในระยะยาวด้วยเหตุผลที่กล่าวมานี้ ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาเรื่อง “วิเคราะห์การบวชพระของผู้สูงอายุในสังคมไทยปัจจุบัน” เพื่อให้ทราบถึงหลักเกณฑ์การบวชพระของผู้สูงอายุในพระพุทธศาสนาเถรวาท ว่ามีความเป็นมาอย่างไรในประเทศไทย รวมถึงปัญหาการบวชพระของผู้สูงอายุในสังคมไทยปัจจุบันทั้งก่อนการบวชพระและภายหลังที่ได้บวชเป็นพระแล้ว เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์หาแนวทางแก้ไขปัญหา หรือบรรเทาปัญหานี้ให้ลดน้อยลงต่อไป

การบวชพระของผู้สูงอายุในพระพุทธศาสนาเถรวาท

การบวชพระ คือ การสละเพศคฤหัสถ์สู่ความเป็นเพศบรรพชิต เป็นนักบวชในบวรพระพุทธศาสนา ประพฤติพรหมจรรย์ ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ซึ่งวัตถุประสงค์ของการบวชพระของผู้สูงอายุในสังคมไทยปัจจุบัน ที่ผู้วิจัยวิเคราะห์มีดังนี้ 1) บวชเพื่อบรรลุนิพพาน 2) บวชเพราะต้องการสั่งสมบารมี เพื่อบรรลุนิพพานอันสูงยิ่งที่ตนปรารถนา 3) บวชเพราะต้องการทำความดี ในบั้นปลายชีวิต เพื่อการไปสู่สุคติภายหลังจากสิ้นชีวิตในชาตินี้แล้ว 4) การบวชพระเพราะสาเหตุอื่น ๆ รูปแบบของการบวชพระ คือ ญัตติจตุตถกัมมอุปสัมปทา ซึ่งเป็นการบวชพระโดยให้คณะสงฆ์ประชุมกันในอุโบสถ โดยมีพระภิกษุรูปหนึ่งแจ้งว่ามีผู้ขอบวชเมื่อประกาศครบสี่ครั้งไม่มีพระรูปใดคัดค้าน ถือว่าผู้ขอบวชได้รับการยอมรับให้เป็นพระภิกษุ

พระวินัยได้กำหนดหลักเกณฑ์การคัดกรองผู้บวชไว้มากมาย ทั้งช่วงก่อนและในระหว่างที่ทำการอุปสมบท อันเป็นข้อห้ามและขออนุญาตให้บวชหรือไม่ให้บวช และมหาเถรสมาคมได้กำหนดเรื่องนี้ไว้ในกฎหมายมหาเถรสมาคม และระเบียบมหาเถรสมาคม ที่มีความสอดคล้องกับพระวินัยและมีข้อกำหนดที่เพิ่มเติมมากขึ้นจากพระวินัยด้วย ซึ่งพระอุปัชฌาย์ คือ ผู้ได้รับแต่งตั้งให้มีหน้าที่เป็นประธานและรับผิดชอบในการบวชพระหน้าที่หลักของพระอุปัชฌาย์มี 2 ประการ คือ 1. เป็นผู้รับผิดชอบและรับรองผู้บวชในพิธีบรรพชาอุปสมบท 2. เป็นผู้ปกครองคอยดูแล แนะนำ ตักเตือนและติดตามความเป็นอยู่ของผู้ที่ตนบวชให้ ดังนั้น พระอุปัชฌาย์จึงมีความสำคัญต่อผู้บวชพระตั้งแต่ออกบวชพระ ในระหว่างที่ทำพิธีการบวชพระ จนถึงภายหลังจากที่บวชเป็นพระภิกษุแล้ว พระอุปัชฌาย์ต้องอบรมสั่งสอนดูแลความประพฤติปฏิบัติของพระภิกษุที่ตนบวชให้ด้วย

คำว่า ผู้สูงอายุ นั้น มีคำอื่นที่มีความหมายตรงกันหลายคำ เช่น ผู้สูงวัย วัยชรา วัยทอง วัยดึก วัยตกกระ ผู้แก่ ผู้เฒ่า ไม่ไถ่ผู้เป็นต้น ในทัศนะของพระพุทธศาสนา คำว่า “ผู้สูงอายุ” มีความหมายเช่นเดียวกับคำว่า “ชรา” ที่หมายถึง ความแก่ ความคร่ำคร่า ความมีฟันหลุด ความมีผมหงอก ความมีหนังเหี่ยวย่น ความเสื่อมอายุ ความแก่หง่อมแห่งอินทรีย์ในหมู่สัตว์นั้น ๆ ความแก่หง่อม เสื่อมโทรมไปของร่างกายมนุษย์และสัตว์ที่ตกอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ความเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติอันเนื่องมาจากการทนอยู่ไม่ได้นานของสิ่งนั้นที่ถูกลิตรอนไปด้วยอำนาจของเวลา สำหรับประเทศไทยนั้น มีกำหนดในพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 มาตรา 3 ว่า “ผู้สูงอายุ” หมายความว่า บุคคลซึ่งมีอายุเกินหกสิบปีบริบูรณ์ขึ้นไปและมีสัญชาติไทย

ผู้ที่บวชพระในสมัยพุทธกาล ส่วนใหญ่มีจุดมุ่งหมายในการบวชพระเพื่อการหลุดพ้นจากความทุกข์ มีความตั้งใจที่แน่วแน่ในการประพฤติพรหมจรรย์ ดำเนินชีวิตที่ทวนกระแสของกิเลส ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ซึ่งแตกต่างจากการบวชพระในสมัยปัจจุบัน ที่มีผู้บวชด้วยวัตถุประสงค์ที่หลากหลาย ทางด้านกระบวนการคัดกรองและขั้นตอนการบวชพระตามพระวินัยและกฎหมายมหาเถรสมาคมนั้น หากพระอุปัชฌาย์ยึดถือปฏิบัติด้วยความรอบคอบจริงจัง จะทำให้ผู้ที่คุณสมบัติทางกายภาพที่เหมาะสมเข้ามาเป็นพระสงฆ์ และพระอุปัชฌาย์มีหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนพระสงฆ์ที่ตนบวชให้จนกว่าจะครบพรรษา 5 ที่เรียกว่า นิสสัยมุตตกะ มีความรู้ธรรมวินัยพอรักษาตัวได้แล้ว ไม่ต้องถือนิสัยในพระอุปัชฌาย์แล้ว สำหรับผู้สูงอายุที่เข้ามาบวชพระนั้น ตั้งแต่สมัย

พุทธกาลมีทั้งผู้สูงอายุที่บวชเป็นพระแล้วมีพฤติกรรมที่ดี และไม่ดี ซึ่งเป็นเรื่องเฉพาะแต่ละบุคคลไม่เกี่ยวข้องกับวัยของผู้บวชพระแต่อย่างใด

ปัญหาการบวชพระของผู้สูงอายุในสังคมไทยปัจจุบัน

จากการศึกษา ผู้วิจัยพบปัญหาการบวชพระของผู้สูงอายุในสังคมไทยปัจจุบัน ซึ่งเป็นที่มาของผู้บวชที่กระทำผิดหลักพระธรรมวินัย ทำให้เกิดความเสื่อมเสียทั้งต่อตนเองและต่อพระพุทธศาสนานั้น ส่วนหนึ่งมาจากตัวของผู้บวชเอง และอีกส่วนมาจากปัจจัยภายนอกอื่น ๆ เช่น ผู้ทำหน้าที่บวช ระบบการกลั่นกรองที่หละหลวม การอบรมสั่งสอนหลังการบวช ดังนี้

1. ปัญหาสุขภาพของพระสูงอายุ ปัญหาสุขภาพของพระสูงอายุในสังคมไทยนั้น แบ่งประเภทของปัญหาออกเป็นปัญหาสุขภาพทางร่างกาย และปัญหาสุขภาพทางจิตใจ ซึ่งปัญหาสุขภาพทางร่างกายของพระสูงอายุ เกิดขึ้นตามธรรมชาติของผู้สูงอายุ ที่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย ที่เสื่อมถอยลงไป ที่มีความแตกต่างกันในแต่ละบุคคล

2. ปัญหาสุขภาพทางจิตใจของพระสูงอายุ ย่อมเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งทางร่างกาย และจิตใจ เหมือนกับบุคคลทั่วไป เพราะร่างกายและจิตใจต้องอาศัยซึ่งกันและกัน การเปลี่ยนแปลงทางร่างกายนั้น มองเห็นได้ชัดเจนกว่าการเปลี่ยนแปลงทางจิตใจ โดยเฉพาะการเสื่อมถอยของร่างกายพระสูงอายุ ที่ก่อให้เกิดโรคภัยได้ง่าย และมีผลมาถึงจิตใจและอารมณ์ของพระภิกษุสูงอายุด้วย

3. ปัญหาการบวชพระของผู้สูงอายุก่อนบวชในพระพุทธศาสนา แบ่งปัญหาตามวัตถุประสงค์ของการบวช และปัญหาการบวชพระของผู้ที่รับบวช ซึ่งปัญหาการบวชพระตามวัตถุประสงค์ คือ การบวชตามประเพณี, การบวชเพื่อการตอบแทนบุญคุณมารดาและบิดา ซึ่งการบวชสองประเภทนี้ ส่วนใหญ่จะเป็นการบวชระยะสั้น ทำให้ผู้บวชมีระยะเวลาจำกัดในการบวช ไม่สามารถเรียนรู้และเข้าใจข้อวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์ และพระธรรมวินัยได้อย่างทั่วถึง จึงทำให้ไม่สนใจที่จะเรียนรู้ และการบวชเพื่อที่จะได้มีโอกาสในการศึกษาเล่าเรียน จะเป็นปัญหาต่อพระพุทธศาสนาได้ ในกรณีที่มีแต่ศึกษาหาความรู้ในทางโลก โดยไม่ได้สนใจที่จะศึกษาและปฏิบัติธรรมเพื่อการลดละกิเลส และการบวชพระเพื่อต้องการพ้นจากความทุกข์ อาจมีปัญหาดังนี้ คือ 1. การขาดกัลยาณมิตร 2. ปัจจัยภายในจิตใจของผู้บวช ที่ต้องใช้ความเพียรพยายามในการต่อสู้กับกิเลส และต้องมีความเข้มแข็งอดทนต่อปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ที่เข้ามากระทบ 3. เรื่องสถานที่และสภาพแวดล้อม ที่ผู้บวชต้องการอยู่แบบวิเวก ผู้คนไม่พลุกพล่าน ซึ่งทำให้ยากต่อการปฏิบัติธรรม ส่วนปัญหาการบวชพระของผู้ที่รับบวช ซึ่งหมายถึง พระอุปัชฌาย์ ในทางปฏิบัติ เจ้าอาวาสวัดที่ไม่มีพระอุปัชฌาย์ ก็คือผู้รับบวชเช่นกัน สำหรับปัญหาของผู้รับบวชก่อนการบวชพระของผู้สูงอายุ คือ ปัญหาด้านการคัดกรองของผู้รับบวชที่ปล่อยปละละเลย ไม่ดำเนินการตามพระวินัยและกฎหมายเถรสมาคมด้วยความรอบคอบจริงจัง

4. ปัญหาการบวชพระของผู้สูงอายุหลังบวชในพระพุทธศาสนา จำแนกปัญหาได้ดังนี้ คือ

ปัญหาการบวชพระของผู้สูงอายุบวชในระยะสั้น มีดังนี้

1) ปัญหาการขาดการอบรมให้ความรู้ พระอุปัชฌาย์, พระอาจารย์, พระพี่เลี้ยงไม่ใส่ใจให้ความรู้และแนะนำข้อปฏิบัติ เพราะเป็นการบวชระยะสั้น ผู้บวชคงมีได้หวังที่จะศึกษาพระธรรมวินัยอย่างจริงจัง เป็นเพียงการบวชตามวัตถุประสงค์

2) ปัญหาเรื่องสถานที่ วัดหลายแห่งจัดให้พระสงฆ์อยู่รวมกันจำนวนมากภายในกุฏิเดียวกัน ทำให้เกิดปัญหา เช่น การจับกลุ่มมั่วสุมกัน, ไม่มีความสงบ

3) ปัญหาการคัดกรองที่ไม่ได้มาตรฐาน เนื่องจากพระอุปัชฌาย์บางรูปบวชให้โดยไม่ได้ทำการคัดกรองผู้บวชพระด้วยความรอบคอบจริงจัง

4) พระสงฆ์ไม่มีความสนใจที่จะศึกษาพระธรรมวินัยและปฏิบัติธรรมอย่างจริงจัง จึงเป็นการบวชเพื่อรอวันสึก 5. อุปนิสัยของผู้บวชที่ไม่ดี ประกอบด้วยขาดความศรัทธาในพระพุทธศาสนา ไม่ได้มีความตั้งใจบวชเป็นพระ แต่บวชเพราะมีความจำเป็น เช่น การบวชแก้บน การบวชหน้าไฟ ฯลฯ ก. ผู้ที่บวชพระในระยะสั้น อาจจะขาดความระมัดระวังในการครองเพศบรรพชิต เช่น การประพฤติตนที่ไม่สำรวมระวัง, การใช้สื่อสังคมออนไลน์ในทางที่ไม่เหมาะสมได้ ข. ผู้รับบวช ขาดความเอาใจใส่ในการคัดกรองผู้ขอบวชตามพระวินัยและกฎหมายเถรสมาคม เพราะเห็นว่า เป็นการบวชระยะสั้น ดังนั้น จึงอาจรับผู้ขอบวชที่ทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมาได้

ปัญหาการบวชพระของผู้สูงอายุที่บวชระยะยาว จากการศึกษาจำแนกปัญหาได้ดังนี้ 1 ปัญหาการอบรมหลังบวชสำหรับผู้บวชเพื่อการหลุดพ้น ก. ปัญหาด้านบุคลากร ครูบาอาจารย์ผู้ให้คำแนะนำอบรมในด้านวิปัสสนากรรมฐาน มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับการบวชเพื่อความปลอดภัย เพราะจำเป็นต้องมีครูบาอาจารย์ที่สามารถอบรมสั่งสอนด้วยวิธีการและแนวทางที่ถูกต้อง :ไม่พาให้หลงทาง ข. ปัญหาภายในจิตใจ เพราะพระผู้สูงอายุที่บวชเพื่อการหลุดพ้น ต้องปฏิบัติเพื่อกำจัดกิเลส ที่มีอยู่ภายในจิตใจของตน ต้องมีกำลังใจสูงพอที่จะฟันฝ่าอุปสรรคนานัปการ หากพระสูงอายุมีจิตใจที่ไม่เข้มแข็งหรือเกิดความท้อถอย ล้มเลิกเสียกลางคันเมื่อพบกับปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ค. ในกรณีที่ผู้บวชอาศัยอยู่วัด อาจมีกิจต่าง ๆ ทำให้ไม่มีเวลาปฏิบัติธรรมเพื่อการขัดเกลาจิตใจในการละกิเลส และหากบุคคลรอบข้างมีส่วนในการขัดขวางหรือไม่สนับสนุนการปฏิบัติธรรมก็อาจจะเป็นปัญหาได้ 2 ปัญหาการอบรมหลังบวชสำหรับผู้บวชเพื่อมีโอกาสในการศึกษา คือ.ก. ปัญหาด้านสถานที่ วัดที่อยู่ห่างไกลจากตัวเมืองส่วนมากไม่มีโรงเรียนพระปริยัติธรรม ทำให้พระภิกษุที่ต้องการศึกษาเล่าเรียน ต้องเข้ามาในตัวเมืองและในกรุงเทพมหานคร, ปัญหาด้านบุคลากร ในที่นี้หมายถึง พระอาจารย์ผู้ทำหน้าที่ให้การอบรมสั่งสอน ซึ่งมีน้อย ขาดความรู้ความสามารถในการสอน ขาดความเต็มใจและรักในการสอน ข. ปัจจัยภายใน คือ ผู้บวชเป็นพระนั้นด้อยคุณภาพ ไม่มีความสนใจในการศึกษาเล่าเรียน ก็ยากที่จะทำให้การอบรมสั่งสอนได้ผลดี หรือหากผู้บวชมีปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพ มีร่างกายไม่แข็งแรง เจ็บไข้ได้ป่วย ค. ปัญหาจากบริบททางสังคม ในยุคปัจจุบัน ผู้คนมีการใช้อินเทอร์เน็ตในชีวิตประจำวันกันอย่างแพร่หลาย นอกจากการศึกษาเรียนรู้แล้ว ยังสามารถใช้ในทางด้านที่เป็นไปในทางเอื้อต่อกิเลส หากพระสงฆ์ใช้งานในทางที่ไม่เหมาะสม อาจจะนำความเสื่อมเสียให้กับตนเอง และพระพุทธศาสนาได้]

วิเคราะห์แนวทางการแก้ไขปัญหาการบวชพระของผู้สูงอายุในสังคมไทยปัจจุบัน

วิเคราะห์แนวทางการแก้ไขปัญหาการบวชพระของผู้สูงอายุในสังคมไทยปัจจุบันนั้น จากการศึกษาผู้วิจัยสรุปและเสนอแนวทางแก้ไข ดังนี้ คือ

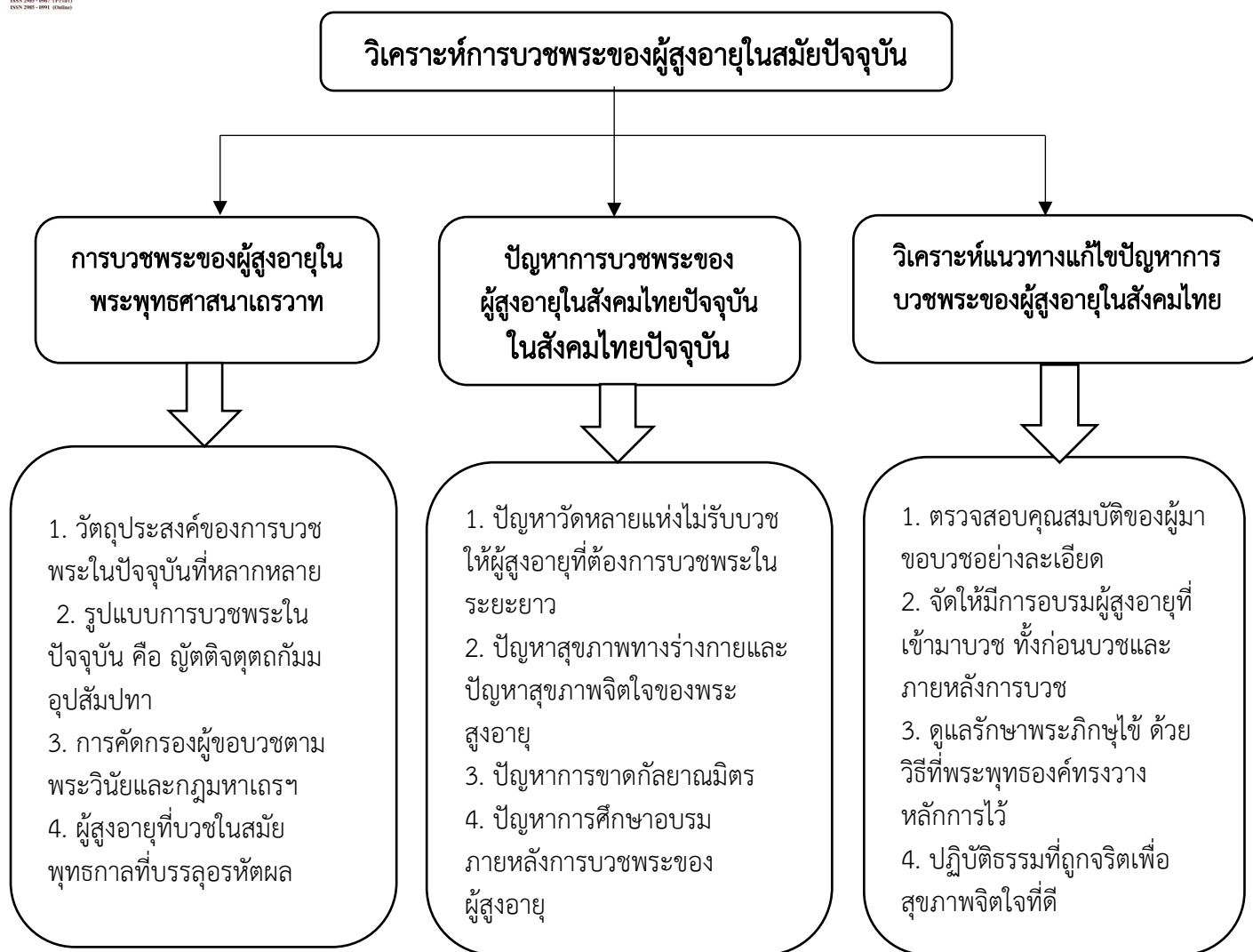
1. วิเคราะห์การแก้ไขปัญหาการบวชพระของผู้สูงอายุก่อนเข้ามาบวช ปัญหาก่อนการบวชพระของผู้สูงอายุ คือ การหาวัดบวช เนื่องจากมีวัดหลายแห่งปฏิเสธไม่บวชให้กับผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปที่ต้องการบวชระยะยาว แก้ไขปัญหาด้วยการยกเลิกกฎระเบียบนี้ ด้วยเหตุผลดังนี้ ก. พระวินัยและกฎหมายเถรสมาคมไม่มีข้อห้ามผู้สูงอายุที่มีร่างกายปกติบวช ค. พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ.2546 มาตรา 11 บัญญัติว่า ผู้สูงอายุมีสิทธิได้รับการคุ้มครอง การส่งเสริม และการสนับสนุนในด้านต่าง ๆ ดังนี้ (2) การศึกษา การศาสนา ที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต ง. ผู้สูงอายุมีความชอบธรรมในการอุปสมบทตามหลักสิทธิมนุษยชน จ. ขัดต่อ

รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2560 มาตรา 4 มาตรา 5 มาตรา 27 มาตรา 31 ฉ. อ้างถึงการบรรลุนิติภาวะของผู้สูงอายุที่เข้ามาบวชเป็นพระภิกษุสามารถบรรลุนิติภาวะได้เท่าเทียมกับพระภิกษุในวัยอื่น 1.1. วิเคราะห์การบวชพระของผู้สูงอายุที่มาขอบวช ก ผู้รับบวชต้องจัดให้มีการอบรมก่อนการบวช ข ผู้ขอบวชต้องมีผู้รับรอง ซึ่งเป็นบุคคลที่เชื่อถือได้ ค ผู้ขอบวชต้องมาอยู่วัดก่อนบวช เพื่อดูความประพฤติ ง. ผู้ขอบวชต้องท่องคำขอบวชได้ถูกต้องทั้งหมด 1.2 วิเคราะห์แนวทางแก้ไขปัญหาในการคัดกรองของพระอุปัชฌาย์ ก. จัดอบรมพระอุปัชฌาย์ให้มีความรู้ความเข้าใจ เรื่องของการบวช ข. ผู้ขอบวชต้องถูกตรวจสอบประวัติอาชญากรรม และตรวจสุขภาพก่อนบวช ควรเข้มงวดในเรื่องนี้ทุกวัด ค. ควรมีการอบรมให้ความรู้เรื่องการอุปสมบทแก่ผู้ขอบวชโดยเจ้าอาวาสวัดแห่งนั้นหรือพระพี่เลี้ยงที่เหมาะสม และหากมีปัญหาอะไรเกิดขึ้นกับผู้บวชพระให้พระพี่เลี้ยง, เจ้าอาวาสวัดแจ้งกับพระอุปัชฌาย์เพื่อจะได้ช่วยกันแก้ไข

2. วิเคราะห์การแก้ไขปัญหการบวชพระของผู้สูงอายุหลังการบวช 2.1 วิเคราะห์การแก้ไขปัญหการบวชพระของผู้สูงอายุของพระอุปัชฌาย์ และพระอาจารย์ผู้สอน ก, พระนวกะ ต้องได้รับการอบรมและอยู่ภายใต้การปกครองดูแลของท่านจนกว่าจะมีพรรษาครบ 5 ที่เรียกว่า นิสสัยมุตตะกะ ข.. ในกรณีที่พระอุปัชฌาย์มาบวชพระให้วัดที่ไม่มีพระอุปัชฌาย์ หรือพระอุปัชฌาย์ไม่มีเวลาในการดูแลอบรม ต้องมอบหมายหน้าที่ให้กับเจ้าอาวาสวัดนั้น หรือพระพี่เลี้ยงเป็นผู้ดูแลอบรมแทนตน ค. พระอุปัชฌาย์ เจ้าอาวาส พระพี่เลี้ยงที่อบรมพระผู้บวชใหม่ ต้องอบรมพระผู้บวชใหม่ให้ทราบความหมายของพระภิกษุ ที่มีหน้าที่สำคัญ คือ ศึกษาพระธรรม) และอบรมเจริญปัญญา รวมทั้งต้องประพฤติปฏิบัติตนตามสิกขาบท 227 ข้อ จ. พระอุปัชฌาย์ เจ้าอาวาสวัดพระพี่เลี้ยงควรสร้างจิตสำนึกให้พระสูงอายุได้รู้ว่า บวชเป็นพระทำไม บวชเป็นพระแล้วได้ประโยชน์อย่างไร เมื่อบวชเป็นพระแล้วต้องประพฤติปฏิบัติตนตามหลักพระธรรมวินัย ซึ่งเป็นผลดีทั้งต่อตนเองและพระพุทธศาสนา 2.2 วิเคราะห์การแก้ไขปัญหการบวชพระของผู้สูงอายุของผู้ให้การศึกษาอบรมหลังการบวช 1. แก้ไขปัญหการติดต่อกันนอกเวลาด้วยสื่อสังคมออนไลน์ 2. ในกรณีที่พระสูงอายุไม่ให้ความสนใจในการศึกษาเล่าเรียน แก้ไขปัญหาโดยการที่ผู้ให้การศึกษาต้องทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์ที่สุด 2.3 วิเคราะห์การแก้ไขปัญหการบวชพระของผู้สูงอายุของตัวผู้บวช คือ ก. วิเคราะห์แนวทางการแก้ไขปัญหสุขภาพทางร่างกาย เรื่องการป่วยไข้ของพระภิกษุ ด้วยวิธีที่พระพุทธเจ้าทรงวางหลักการไว้แล้ว ข. แนวทางการแก้ไขปัญหสุขภาพทางจิตใจ ด้วยการปฏิบัติธรรมตามจริตของตน ซึ่งนอกจากจะแก้ไขปัญหทางจิตใจแล้ว ยังเป็นการพัฒนาและส่งเสริมสุขภาพจิตใจของผู้ปฏิบัติให้ดียิ่งขึ้นไปอีกด้วย เพราะหลักธรรมแต่ละหมวดมีเป้าหมายสูงสุด คือ นำไปสู่การปฏิบัติเพื่อดับทุกข์ หลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด คือ เข้าสู่พระนิพพาน

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์การบวชพระพระผู้สูงอายุในสังคมไทยปัจจุบัน” เกี่ยวกับการบวชพระของผู้สูงอายุในพระพุทธศาสนาเถรวาท ปัญหการบวชพระของผู้สูงอายุในสังคมไทยปัจจุบัน และการวิเคราะห์หาแนวทางแก้ไขปัญหการบวชพระของผู้สูงอายุในสังคมไทย ซึ่งมีปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก, คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง พอสรุปองค์ความรู้จากการวิจัย ดังที่ปรากฏในตาราง ดังนี้

ภาพที่ 1 ปัญหาการบวชพระของผู้สูงอายุในสังคมไทย

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์แนวทางแก้ไขปัญหาการบวชพระของผู้สูงอายุในสังคมไทย ดังนี้ คือ วิเคราะห์การแก้ไขปัญหาการบวชพระของผู้สูงอายุก่อนเข้ามาบวช, ซึ่งวิเคราะห์การบวชพระของผู้สูงอายุที่มาขอบวช โดยให้มีการอบรมให้ความรู้กับผู้ขอบวช, วิเคราะห์แนวทางแก้ไขปัญหาในการกลั่นกรองของพระอุปัชฌาย์ โดยให้มีการอบรมให้ความรู้กับผู้ขอบวชและปฏิบัติตามตามพระวินัยและกฎหมายเถรวาท ๓ อย่างเคร่งครัด, วิเคราะห์การแก้ไขปัญหาการบวชพระของผู้สูงอายุหลังการบวช ซึ่งวิเคราะห์การแก้ไขปัญหาการบวชพระของผู้สูงอายุของพระอุปัชฌาย์และพระอาจารย์ผู้สอน โดยเน้นให้พระอุปัชฌาย์และพระอาจารย์ผู้สอนทำการอบรมกับพระนวกอย่างจริงจัง, วิเคราะห์การแก้ไขปัญหาการบวชพระของผู้สูงอายุของผู้ให้การศึกษาอบรมหลังการบวช โดยเน้นการสอนตามหน้าที่ วิเคราะห์การแก้ไขปัญหาการบวชพระของผู้สูงอายุของตัวผู้บวช ทั้งร่างกายและจิตใจ ซึ่งแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวทั้งหมดนี้ เพื่อให้ได้พระสงฆ์ที่มีคุณภาพที่จะสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์การบวชพระของผู้สูงอายุในสังคมไทยปัจจุบัน” ผู้วิจัยขอเสนอเพื่อการวิจัยในครั้งต่อไป ดังนี้

1. ผู้ที่สนใจจะศึกษาวิจัยเรื่องการบวชพระของผู้สูงอายุระยะยาวในสังคมไทยต่อไป ควรมีการติดตามภายหลังการบวชพระของผู้สูงอายุแต่ละคนและประเมินผลด้วย เพื่อที่จะนำผลการศึกษาที่ได้มาปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมการอบรมดูแลพระสูงอายุให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และจะได้เผยแพร่หลักสูตรวิธีการที่มีประสิทธิภาพเช่นนี้ให้ทั่วถึงทั้งประเทศ ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่ผู้สูงอายุที่เข้ามาบวชและพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง

2. ในการศึกษาแนวทางแก้ไขปัญหาการบวชพระของผู้สูงอายุระยะยาวในสังคมไทยครั้งต่อไปนั้น ควรมีการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ เช่น ผู้สูงอายุที่บวช, พระอุปัชฌาย์, เจ้าอาวาสวัด, พระพี่เลี้ยง ฯลฯ เพื่อให้ทราบปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการบวชพระของผู้สูงอายุ และหาแนวทางแก้ไขปัญหาการบวชพระของผู้สูงอายุระยะยาวในสังคมไทย ให้ได้ผลดี ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่พระพุทธศาสนาในประเทศไทย

เอกสารอ้างอิง

- พระทนต์ รมมิโก. (2543). “ศึกษาวิเคราะห์ปัญหาการบวชพระในสังคมไทยปัจจุบัน”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมวโรดม (บุญมา คุณสมปโนน). (2540). คู่มือพระอุปัชฌาย์. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: สหภาพพัฒนาการพิมพ์.
- พระใบฎีกาอินถนอม มหาวีโร (ศรีหาคา). (2548). “การศึกษาการอุปสมบทในพระพุทธศาสนาเถรวาท: ศึกษากรณีตำบลหัวขวาง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาเกรียงไกร โสภณจิตโต. (2554). “กระบวนการคัดเลือกและวิธีการฝึกอบรมพระอุปัชฌาย์ของคณะสงฆ์ไทย”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนาศึกษา. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พระมหาสำเนียง เลื่อมใส. (2532). เตรียมตัวบวช. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระสนธยา อธิจิตโต (แฝกสูงเนิน). (2564). “ปัจจัยที่ส่งเสริมต่อการบวชพระของพุทธศาสนิกชนในอำเภอสูงเนินจังหวัดนครราชสีมา”. สารนิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546.). พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพมหานคร: ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตโต). (2565). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ 39. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์.
- _____. พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. (2546). พิมพ์ครั้งที่ 39. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์.
- สุชีพ ปุญญานุภาพ. พระไตรปิฎกสำหรับประชาชน. (2539). พิมพ์ครั้งที่ 16. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- แสวง อุดมศรี. (2548). การปกครองคณะสงฆ์ไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย.

**การพัฒนาชุดความรู้และกิจกรรมกายเคลื่อนไหวใจตั้งมั่นตามหลักสติปัฏฐาน 4
ของผู้ปฏิบัติธรรมในเสถียรธรรมสถาน**

**THE DEVELOPMENT OF A KNOWLEDGE SET AND MINDFUL MOVEMENT ACTIVITIES
ACCORDING TO THE FOUR FOUNDATIONS OF MINDFULNESS FOR PRACTITIONERS
AT SATHIRA DHAMMASATHAN**

ศุภรัตน์ คุณอริยเมธี

Suparat Kunariyamethee

วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Buddhaphanya Sri Thawarawadee Buddhist College,

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail: Kul201186@gmail.com

Received 24 April 2025; Revised May 26 2025; Accepted 27 June 2025.

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องการพัฒนาชุดความรู้และกิจกรรมกายเคลื่อนไหวใจตั้งมั่นตามหลักสติปัฏฐาน ๔ ของผู้ปฏิบัติธรรมในเสถียรธรรมสถาน มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาชุดความรู้สำหรับกิจกรรมกายเคลื่อนไหวใจตั้งมั่นและศึกษาหลักสติปัฏฐาน 4 2) เพื่อพัฒนาชุดความรู้และจัดกิจกรรมกายเคลื่อนไหวใจตั้งมั่นตามหลักสติปัฏฐาน 4 ของผู้ปฏิบัติธรรมในเสถียรธรรมสถาน 3) เพื่อประเมินชุดความรู้และกิจกรรมกายเคลื่อนไหวใจตั้งมั่นตามหลักสติปัฏฐาน 4 ของผู้ปฏิบัติธรรมในเสถียรธรรมสถาน ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม นำข้อมูลมาวิเคราะห์ ตีความ อธิบายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย พบว่า ชุดความรู้กิจกรรมกายเคลื่อนไหวใจตั้งมั่น กับหลักสติปัฏฐาน 4 มีความสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้ง 1) กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน การรู้เท่าทันกาย ผูกติดกับกาย ผู้ฝึกได้เรียนรู้ รับรู้ สังเกต 2) เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน รู้เท่าทันความรู้สึก ผู้ฝึกรับรู้ สังเกต ในทุกท่าของกระบวนการฝึกช่วยให้เข้าใจธรรมชาติของความรู้สึก ว่ามันไม่เที่ยง เกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป 3) จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน รู้เท่าทันจิต ใจสงบ ผ่อนคลาย มีสมาธิ มีสติสัมปชัญญะ 4) ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน มีสติรู้เท่าทันธรรม เห็นความเปลี่ยนแปลงของร่างกายและจิตใจ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย โยคะแห่งสติสร้างความสมดุลร่างกายด้วยจิตที่สงบ ฤๅษีตัดตนฝึกทำดัดตนตามอริยาบท สมาธิบำบัด ฝึกกำหนดหายใจ รู้ตัวทั่วพร้อมขณะปัจจุบัน เดินในสวนธรรมอย่างมีสติ มีสติทุกอย่างก้าว ฟังคลื่นเสียงคริสตัลโบร์รับรู้เสียง ทุกกิจกรรมเห็นการเปลี่ยนแปลงภายในผ่านอริยาบท รู้เท่าทันความรู้สึก รู้เท่าทันจิต ไตร่ตรองรู้ทันสภาวะธรรมที่เกิดขึ้น มีสติอยู่กับปัจจุบันเข้าใจในธรรมชาติของชีวิตตามกฎไตรลักษณ์

คำสำคัญ: ชุดความรู้, กิจกรรมกายเคลื่อนไหวใจตั้งมั่น, สติปัฏฐาน 4, เสถียรธรรมสถาน

Abstract

This research on the development of a knowledge set and mindful movement activities based on the Four Foundations of Mindfulness (Satipatthana) for practitioners at Sathira-Dhammasathan aims to: 1) Study the knowledge base for mindful movement activities and explore the principles of the Four Foundations of Mindfulness 2) Develop a knowledge set and organize mindful movement activities based on the Four Foundations of Mindfulness for practitioners at Sathira-Dhammasathan 3) Evaluate the knowledge set and mindful movement activities based on the Four Foundations of Mindfulness for practitioners at Sathira-Dhammasathan. The research employed a participatory action research approach, which better helps with analysis and its interpretation.

Research findings reveal that the knowledge set of mindful movement activities is closely aligned with the Four Foundations of Mindfulness as follows: 1) **Kayanupassana Satipatthana** – Contemplation of the body: Practitioners became aware of the body and developed mindfulness through observing bodily movements. 2) **Vedanupassana Satipatthana** – Contemplation of feelings: Practitioners became aware of their feelings during every posture of the practice, helping them understand the nature of feelings as impermanent – arising, persisting, and passing away. 3) **Cittanupassana Satipatthana** – Contemplation of the mind: Practitioners observed the mind, finding calmness, relaxation, and concentration, which helped develop clear comprehension. 4) **Dhammanupassana Satipatthana** – Contemplation of mental objects: Practitioners gained insight into the Dhamma and observed the changes in both body and mind. The body of knowledge derived from this research – *Yoga of Mindfulness* – enhances physical well-being through a calm and focused mind. Practitioners were guided through gentle, mindful postures using the SKT method, with breathing awareness and present-moment focus. They practiced mindful walking in a garden, attentive to every step, and listened to crystal bowl sound waves to cultivate inner transformation. This process included body preparation, movement practice, and awareness of feelings and thoughts, leading to the recognition of mental and physical states, staying present, and understanding the nature of life through the lens of the Three Characteristics (impermanence, suffering, and non-self).

Keywords: Knowledge set, Mindful movement activities, Four Foundations of Mindfulness, Sathira-Dhammasathan

บทนำ

โลกในยุคปัจจุบันได้พัฒนาไปอย่างก้าวไกล การเดินทาง การติดต่อสื่อสารเหมือนอยู่ใกล้ชิดข้าง ๆ กัน และรวดเร็ว การจะเกิดอะไรขึ้นที่ไหนบนโลกใบนี้เราจะได้รู้ได้ภายในไม่กี่วินาที นั่นคือผลของการใช้เทคโนโลยี และการสร้างนวัตกรรมสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ มาตลอดเวลา จุดประสงค์เพื่อความสะดวกสบาย ทันสมัยและรวดเร็ว ทันใจ การใช้ชีวิตของคนในสังคมปัจจุบัน จึงต้องทำทุกอย่างแข่งกับเวลาอยู่เสมอ เวลาคือ ทรัพยากรที่มีค่าต่อมนุษย์และทุกคน ทุกคนมีเวลาเท่ากันหมด 1 ปี มี 365 วัน ในหนึ่งวัน มี 24 ชั่วโมง เพื่อการดำเนินชีวิตที่ดีมีความสุข เพียรพยายามทำทุกอย่างเพื่อให้ชีวิตประสบความสำเร็จ ในอาชีพหน้าที่การงาน การจัดสรรชีวิตให้ลงตัวเป็นสิ่งที่ทุกคนปรารถนา บางช่วงของชีวิตการหาวันหยุดติดต่อกันให้กับตนเองจึงเป็นเรื่องที่ยาก เพื่อให้ได้พักกาย พักใจ จากข้อมูลสำนักส่งเสริมและพัฒนาสุขภาพจิต กรมสุขภาพจิต ได้ให้แนวทางการเสริมสร้างสมดุลชีวิต 8-8-8 คือ การแบ่งเวลา 1 วันมี 24 ชั่วโมงออกเป็น 3 ส่วน แต่ละส่วนจะมีเวลา 8 ชั่วโมงเท่ากัน 8 ชั่วโมงแรกคือการนอนหลับพักผ่อนให้เพียงพอ 8 ชั่วโมงที่สองคือการทำงานเต็มกำลังความสามารถเพื่อหารายได้และ 8 ชั่วโมงสุดท้ายเพื่อดูแลและพัฒนาตนเอง ดูแลครอบครัว ตอบแทนผู้มีพระคุณ ทำกิจวัตรประจำวันและทำกิจกรรมสันทนาการที่ชื่นชอบ (สำนักส่งเสริมและพัฒนาสุขภาพจิต กรมสุขภาพจิต, ออนไลน์) เพราะชีวิตไม่ได้มีแต่งานเท่านั้น ความสุขที่แท้จริงเกิดจากความพอดีไม่มากเกินไปและไม่น้อยไป ในช่วงของวันหยุดสั้น ๆ เพียงหนึ่งวัน การได้มาปฏิบัติธรรมและต่อยอดกิจกรรมที่ดูแลกายและใจให้ผ่อนคลายจากความเครียด ความกังวล ได้เติมเต็มความสุขกาย สุขใจ เสมือนได้เติมพลังกายและใจ เพื่อการกลับไปใช้ชีวิตและทำหน้าที่อย่างเบิกบานต่อไป การปฏิบัติตามคำสอนของพุทธศาสนาถือเป็นพื้นฐานของมนุษย์สัมพันธ์ เพราะเป็นหลักคำสอนที่ขัดเกลากจิตใจของมนุษย์เริ่มตั้งแต่เข้าใจตนเองไปถึงเข้าใจผู้อื่น เพื่อสร้างมนุษย์สัมพันธ์เนื่องจากมีหลักธรรมของพระพุทธศาสนาหลายประการที่เป็นการสร้างความรัก ความศรัทธาให้กับคนอื่น การปฏิบัติธรรมเป็นการนำธรรมะมาใช้ในชีวิตประจำวัน การทำงาน ทำหน้าที่ ทำทุกเรื่องให้ดี ให้ถูกต้อง จนทำให้เป็นชีวิตที่ดี มีความสุขที่แท้จริง การปฏิบัติธรรมจึงไม่ใช่การปลีกตัวออกจากสังคม ไปอยู่วัด ไปอยู่ป่า แล้วไปนั่งบำเพ็ญสมาธิไม่ใช่แค่นั้น การปฏิบัติธรรมเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาไม่จำเป็นต้องมีวาระที่แน่นอน เพราะทุกวันที่เรามีสติตั้งใจดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องดีงามและนำธรรมะมาใช้ในชีวิตนั้นคือการปฏิบัติธรรมที่ใช้กับชีวิตจริง เมื่อเรามีวันหยุดก็ไปเข้าคอร์สภavana ไปปฏิบัติธรรมที่วัดหรือสถานปฏิบัติธรรม ดังคำกล่าวของท่านอาจารย์พุทธทาส ที่กล่าวไว้ว่า “การทำงานคือการปฏิบัติธรรม” (พระไพศาล วิสาโล, 2562) การทำงานนี้ท่านหมายความว่ารวมถึงการประกอบอาชีพ หรือการทำงานในชีวิตประจำวัน ซึ่งเป็นงานทางโลก ถ้าเราทำงานทางโลกเป็น เราก็ จะใช้การทำกิจ การงาน ให้มาส่งเสริมหรือสนับสนุนการทำจิต ทำให้มีสติ ลดความเห็นแก่ตัว ไม่ยึดติด ถือมั่น ในความสำเร็จ มีหิริโอตตปละ มีความกตัญญูกตเวที มีความรัก ความเมตตา กรุณาต่อผู้อื่นไม่หวั่นไหว ในคำวิพากษ์วิจารณ์ สิ่งเหล่านี้ ล้วนเป็นธรรมะทั้งนั้น โลกกับธรรมไม่ได้แยกกัน การวางใจที่ถูกต้องไม่ว่ามีอะไรเกิดขึ้น มีอะไรมากระทบทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เราก็ปล่อยวางได้ เห็นว่าเป็นธรรมดาของโลก ถ้าวางใจเป็นมีอะไรมากระทบ ใจเราไม่ทุกข์หรืออยู่กับทุกข์ไม่นานเพราะรู้เท่าทันอารมณ์ในปัจจุบัน ดังคำสอนของท่านแม่ชีคันสนีย์ เสถียรสุดได้กล่าวไว้ว่าการเจริญอานาปานสติต้องไม่แยกออกจากวิถีชีวิตตั้งแต่ตื่นนอนตอนเช้าไปจนหลับตาเวลานอน ให้เราฝึกหายใจอย่างมีสติ ไม่ว่าจะเคลื่อนไหวตัวยืน เดิน นั่ง นอน ขอให้หัวใจตั้งมั่น กายอยู่กับกิจ จิตอยู่กับงาน เป็นการอยู่กับโลกอย่างเข้าใจโลก (เสถียรธรรมสถาน, ออนไลน์)

เสถียรธรรมสถานเป็นสถานปฏิบัติธรรมที่รองรับชาวพุทธศาสนิกชน ตั้งอยู่ที่ถนนวัชรพล เขต บางเขน กรุงเทพมหานคร ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ.2530 โดย แม่ชีคันสนีย์ เสถียรสุด ภายใต้ความอนุเคราะห์จาก

กองทุนเสถียรธรรม เป็นสถานปฏิบัติธรรมที่จัดกิจกรรมพักผ่อนทางจิตวิญญาณของคนเมือง กรุงเทพมหานคร มีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมการศึกษาธรรมะ ปฏิบัติธรรม และเผยแพร่ธรรมะแก่คนที่ยังไม่รู้ ไม่เข้าใจ หรือคนที่รู้ที่เข้าใจแล้ว แต่ยังไม่ก้าวหน้า ก็มาพัฒนาให้ก้าวหน้าขึ้น เพราะการมีธรรมะเป็นเรื่องจำเป็นสำหรับชีวิต ชีวิตที่มีธรรมะเป็นชีวิตที่สมบูรณ์ ชีวิตที่ขาดธรรมะเป็นชีวิตที่บกพร่อง ในปีพ.ศ.2531 ได้เริ่มต้นงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน โดยเฉพาะเด็ก สตรีและนักบวชผู้หญิงตั้ง ต่อมาในปี พ.ศ. 2534 ได้เริ่มงานบ้านสายสัมพันธ์ โดยให้ความช่วยเหลือผู้หญิงและเด็กที่ถูกทารุณกรรมทางเพศและตั้งครุฑแบบไม่พึงประสงค์ ในปี พ.ศ. 2538 เริ่มโครงการบวชพุทธสาวิกาสิล 10 บวชเรียนเพื่อเปลี่ยนรหัสชีวิต พ.ศ. 2547 เริ่มโครงการจิตประภัสสรตั้งแต่ นอนอยู่ในครรภ์ พ.ศ. 2551 สาวิกาสิลาลัย มหาวิทยาลัยธรรมะ การศึกษาที่ส่งเสริมการบรรลุธรรมตามอุดมคติของพุทธศาสนาและตลอดการทำงานได้เปิดให้มีการปฏิบัติธรรม พัฒนาชีวิตด้วยอานาปานสติภาวนาในทุกวันศุกร์ เสาร์ อาทิตย์ (3 วัน) ต่อยอดพัฒนาเพิ่มขึ้นเป็นกิจกรรมกายเคลื่อนไหวใจตั้งมั่นในทุกวันจันทร์ถึงวันศุกร์

กิจกรรมกายเคลื่อนไหวใจตั้งมั่นเริ่มมีดำเนินการจัดมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2561 โดยผู้ปฏิบัติธรรมสามารถร่วมกิจกรรมได้ตั้งแต่ 10.00 - 15.00 น. เป็นการปฏิบัติธรรมหนึ่งวันเหมาะอย่างยิ่งกับผู้ที่มีความน้อยทำให้เวลาหนึ่งวันเป็นช่วงเวลาที่มีความสุข เหมือนการให้ของขวัญตนเองด้วยการกลับมาอยู่กับลมหายใจเพื่อนเพียงหนึ่งเดียวที่อยู่กับเราตั้งแต่เกิด มาเฝ้าตามดูอายตนะทั้งหก คือการมาหยุดรู้จักกับ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ของตัวเราเอง ผ่านกิจกรรมกายเคลื่อนไหวใจตั้งมั่น อย่างมีสติ ในการดำเนินการกิจกรรมนี้ยังขาดชุดความรู้สำหรับผู้เข้าร่วมได้เรียนรู้สาระสำคัญของกิจกรรม และนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมให้เป็นแบบแผนที่มีมาตรฐานในทุกวัน รวมทั้งการประชาสัมพันธ์ และก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดเมื่อผู้ปฏิบัติธรรมได้นำกลับไปฝึกต่อด้วยตนเองที่บ้าน อย่างสะดวกและต่อเนื่อง จึงเป็นที่มาของการจัดให้มีการพัฒนาเป็นชุดความรู้ โดยประยุกต์ใช้หลัก สติปัญญา 4 อันมีพื้นฐานมาจากอานาปานสติ โดยจัดเป็นสื่อแผ่นพับ สื่อวีดิทัศน์ดิจิทัลออนไลน์ เพื่อใช้ในกิจกรรมโยคะแห่งสติ ฤๅษีตัดตน สมาธิบำบัดแบบ SKT เดินในสวนธรรมอย่างมีสติ ฟังคลื่นเสียงคริสตัลโบล์

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาการวิจัยดังกล่าว เป็นเหตุให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาเรื่องหลักสติปัญญา 4 โยคะแห่งสติ ฤๅษีตัดตน สมาธิบำบัดแบบ SKT เดินในสวนธรรมอย่างมีสติ ฟังคลื่นเสียงคริสตัลโบล์ โดยประยุกต์ใช้หลักสติปัญญา 4 อันมีพื้นฐานมาจากอานาปานสติ คือการใช้สติเป็นบาทฐานในการปฏิบัติ เป็นการฝึกสติ สมาธิ เมื่อเกิดสมาธิและน้อมจิตที่สงบ พิจารณา สังเกตให้เห็นและรู้เท่าทันต่อธรรมชาติของทุกสิ่งบนโลกใบนี้ เกิดขึ้นตั้งอยู่และดับไป ตามกฎไตรลักษณ์ เมื่อผู้ปฏิบัติ นำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันอย่างพอกพูน จะเกิดประโยชน์ส่งผลให้การดำเนินชีวิตถูกต้อง ราบรื่น การอยู่ร่วมกันมีความสุข หน้าที่การงานสำเร็จ ถือเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากด้านในคือใจที่สงบ จึงพัฒนาสู่วิธีการฝึกปฏิบัติเริ่มตั้งแต่การภาวนาสวดมนต์ แผ่เมตตา เดินในสวนธรรมอย่างมีสติในภาคเช้า ต่อด้วยภาคบ่ายฟังคลื่นเสียงคริสตัลโบล์และอีกหนึ่งกิจกรรมสุดท้ายของวันนั้น ๆ ได้แก่ โยคะแห่งสติ ฤๅษีตัดตน สมาธิบำบัดแบบ SKT การฝึกตามดู ตามรู้ลมหายใจของตนเอง พร้อมการเคลื่อนไหวร่างกายในทุกอิริยาบถ ของการยืน เดิน นั่ง นอน เมื่อมีสติกำกับกาย มีใจที่สงบ จะนำไปสู่การมีสมาธิ เป็นจิตที่ตื่นรู้ เป้าหมายคือพ้นทุกข์ เพื่อหนทางไปสู่ นิพพาน

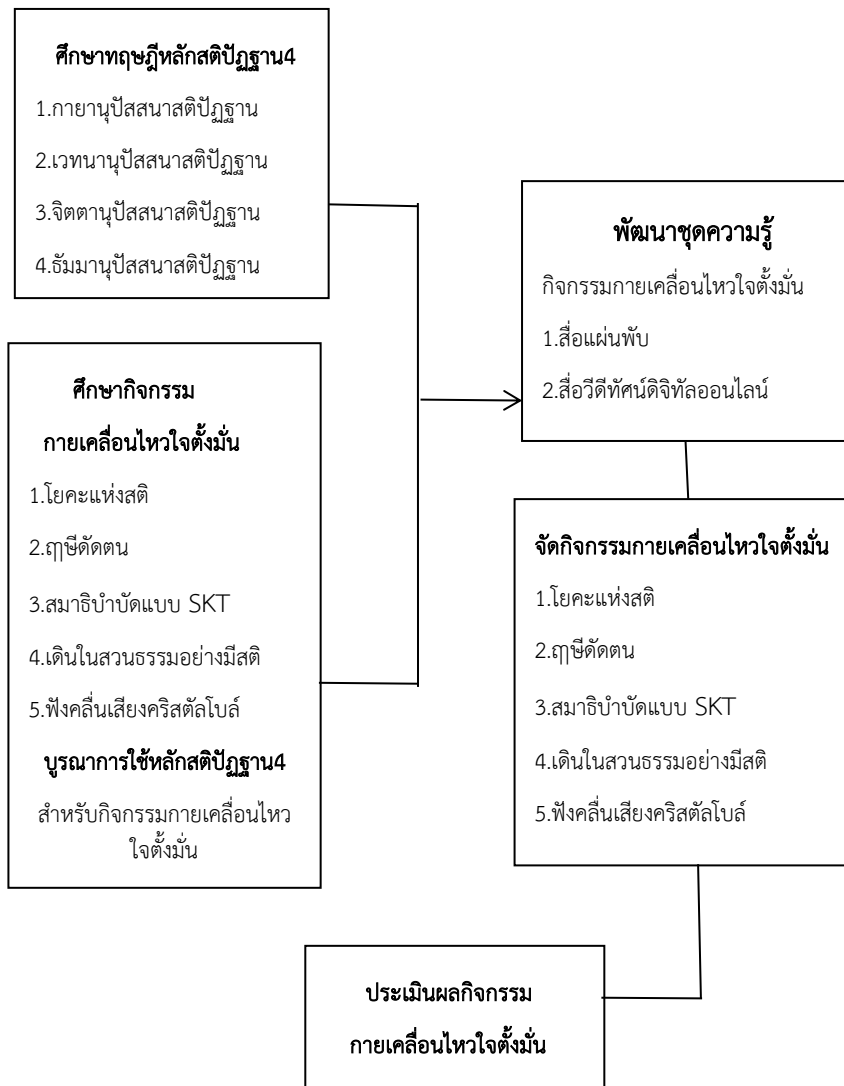

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาชุดความรู้สำหรับกิจกรรมกายเคลื่อนไหวใจตั้งมั่นและศึกษาหลักสติปัฏฐาน 4
2. เพื่อพัฒนาชุดความรู้และจัดกิจกรรมกายเคลื่อนไหวใจตั้งมั่นตามหลักสติปัฏฐาน 4 ของผู้ปฏิบัติธรรมในเสถียรธรรมสถาน
3. เพื่อประเมินชุดความรู้และกิจกรรมกายเคลื่อนไหวใจตั้งมั่นตามหลักสติปัฏฐาน 4 ของผู้ปฏิบัติธรรมในเสถียรธรรมสถาน

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนาชุดความรู้และกิจกรรมกายเคลื่อนไหวใจตั้งมั่นของผู้ปฏิบัติธรรมในเสถียรธรรมสถาน เป็นแนวคิดที่ผู้วิจัยได้มีการศึกษาทฤษฎี กิจกรรมโยคะ ฤชิตัตตน สมาธิบำบัด เดินอย่างมีสติ ฟังคลื่นเสียงคริสตัลโบล จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ สามารถกำหนดเป็นกรอบวิจัยดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและการวิจัยเชิงคุณภาพผู้วิจัยจะทำการศึกษารื่องนี้ผ่านกระบวนการปฏิบัติ 4 ขั้นตอน โดยมีรายละเอียดวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวางแผน (Plan : P)

การออกแบบกิจกรรมกายเคลื่อนไหวใจตั้งมั่นตามหลักสติปัฏฐาน 4 รวมถึงการจัดทำชุดความรู้สื่อแผ่นพับ สื่อวีดิทัศน์ดิจิทัลออนไลน์ เพื่อการสอนในกิจกรรม ที่ได้ออกแบบไว้

ขั้นตอนที่ 2 การปฏิบัติการ (Action : A)

พัฒนากิจกรรมกายเคลื่อนไหวใจตั้งมั่นโดยใช้หลักสติปัฏฐาน 4 ด้วยการจัดกิจกรรมโยคะแห่งสติ ฤๅษีดัตตน สมาธิบำบัดแบบSKT เดินในสวนธรรมอย่างมีสติ ฟังคลื่นเสียงคริสตัลโบล์ ให้กับผู้ปฏิบัติธรรมในเสถียรธรรมสถาน กรุงเทพมหานคร

ขั้นตอนที่ 3 การสังเกตผล (Observe : O)

ดำเนินการสังเกตและสัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมการอบรมระหว่างการดำเนินกิจกรรมกายเคลื่อนไหวใจตั้งมั่นตามหลักสติปัฏฐาน 4

ขั้นตอนที่ 4 การทบทวนและประเมินผล (Reflect : R)

นำผลที่ได้จากการสังเกตและสัมภาษณ์ระหว่างการดำเนินกิจกรรมกายเคลื่อนไหวใจตั้งมั่นโดยใช้หลักสติปัฏฐาน 4 มาใช้ในการทบทวนและประเมินผล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มี 2 ชนิด คือ 1) แบบสัมภาษณ์ผู้ปฏิบัติธรรมกิจกรรมกายเคลื่อนไหวใจตั้งมั่น ประกอบด้วยกิจกรรมจำนวน 5 กิจกรรม ใช้เวลา 5 ชั่วโมง และ2) ชุดจัดกิจกรรมกายเคลื่อนไหวใจตั้งมั่นตามหลักสติปัฏฐาน 4

1. แบบสัมภาษณ์ผู้ปฏิบัติธรรมกิจกรรมกายเคลื่อนไหวใจตั้งมั่น ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อนำไปใช้เป็นแบบสอบถามในการประเมินการพัฒนาชุดความรู้และกิจกรรมกายเคลื่อนไหวใจตั้งมั่น ตามหลักสติปัฏฐาน 4 ของผู้ปฏิบัติธรรมในเสถียรธรรมสถาน โดยสร้างขึ้นจากการศึกษาเอกสาร ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย รวมทั้งกรอบแนวคิดที่กำหนดขึ้นเพื่อศึกษาวิจัย มีลำดับขั้นตอนการสร้างเครื่องมือการวิจัย ดังนี้

1) ศึกษาจากเอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติธรรมตามหลักสติปัฏฐาน 4 แนวคิดกรอบการจัดกิจกรรม 5 กิจกรรม เพื่อนำมาใช้เป็นพื้นฐานทางทฤษฎีในการตั้งข้อคำถามในแบบสัมภาษณ์

2) สร้างข้อคำถามในแบบสัมภาษณ์โดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยและขอบเขตของการศึกษาวิจัย มีลักษณะของแบบสอบถาม ดังนี้

ลำดับที่ 1 ข้อคำถามแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) เกี่ยวกับปัจจัยพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ สถานภาพ อายุ ระดับการศึกษา

ลำดับที่ 2 แบบสัมภาษณ์ก่อนเข้าร่วมกิจกรรมและภายหลังการเข้าร่วมกิจกรรม 5 กิจกรรม ได้แก่

(1) แบบสัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมกิจกรรมโยคะแห่งสติ

(2) แบบสัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมกิจกรรมฤๅษีดัตตน

- (3) แบบสัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสมาธิบำบัดแบบ SKT
- (4) แบบสัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเดินในสวนธรรมอย่างมีสติ
- (5) แบบสัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมกิจกรรมฟังคลื่นเสียงคริสตัลโบล์

2) ชุดจัดกิจกรรมกายเคลื่อนไหวใจตั้งมั่นตามหลักสติปัฏฐาน 4 ได้แก่ สื่อแผ่นพับสมาธิบำบัดแบบ SKT เดินในสวนธรรมอย่างมีสติ ฟังคลื่นเสียงคริสตัลโบล์ สื่อวีดิทัศน์ดิจิทัลออนไลน์ กิจกรรมโยคะแห่งสติ กิจกรรมฤๅษีตัดตน

1) ศึกษาข้อมูลจากเอกสารต่างๆ ทั้งหนังสือวิชาการ งานวิจัย เอกสาร และรายงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ได้ข้อมูลอันเป็นความรู้เกี่ยวกับประเด็นการศึกษา แนวคิด ที่จะนำมาใช้ในการออกแบบกิจกรรมกายเคลื่อนไหวใจตั้งมั่นตามหลักสติปัฏฐาน 4

2) วิเคราะห์กลุ่มเป้าหมาย ปัญหาและความต้องการของผู้เรียน เป้าหมาย และผลการเรียนรู้ที่ต้องการ

3) จัดทำร่างชุดกิจกรรมกายเคลื่อนไหวใจตั้งมั่นตามหลักสติปัฏฐาน 4

4) นำร่างชุดกิจกรรมที่สร้างขึ้น เสนอให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบพิจารณาความเหมาะสม แก้ไข ปรับปรุง และให้ข้อเสนอแนะ จากนั้นผู้วิจัยแก้ไขปรับปรุงตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อให้ชุดกิจกรรมมีความถูกต้องและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

5) นำร่างชุดกิจกรรมที่ได้ปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์แล้ว ไปนำเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิการพัฒนาชุดกิจกรรมจำนวน 1 ท่าน ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านสื่อชุดความรู้จำนวน 1 ท่าน ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา 1 ท่าน

6) นำตัวอย่างแผนกิจกรรมการเรียนการสอนจากชุดกิจกรรมที่ได้ผ่านการปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิแล้วไปทดลองใช้ สนทนากลุ่มกับผู้เชี่ยวชาญปฏิบัติธรรม เพื่อพัฒนาแผนกิจกรรมโยคะแห่งสติ ฤๅษีตัดตน สมาธิบำบัดแบบSKT เดินในสวนธรรมอย่างมีสติ ฟังคลื่นเสียงคริสตัลโบล์

7) นำแผนกิจกรรมการเรียนการสอนไปใช้จัดการเรียนรู้กับกลุ่มเป้าหมายต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล / การดำเนินการทดลอง

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาค้นคว้า มีดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลจากเอกสารต่างๆ ทั้งหนังสือวิชาการ งานวิจัย เอกสาร และรายงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ได้ข้อมูล อันเป็นความรู้เกี่ยวกับประเด็นการศึกษา แนวคิด สำหรับกิจกรรมกายเคลื่อนไหวใจตั้งมั่นตามหลักสติปัฏฐาน 4

2. การสัมภาษณ์ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมและผู้เชี่ยวชาญที่เป็นนักกิจกรรม สรุปผลการสัมภาษณ์

การวิเคราะห์ข้อมูล

นำแบบสัมภาษณ์ภายหลังการเข้าร่วมกิจกรรมโยคะแห่งสติ ฤๅษีตัดตน สมาธิบำบัดแบบ SKT เดินในสวนธรรมอย่างมีสติ ฟังคลื่นเสียงคริสตัลโบล์ มาสรุปผลที่ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรม มาทำการวิเคราะห์โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Techniques)

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 ชุดความรู้กิจกรรมกายเคลื่อนไหวใจตั้งมั่นตามหลักสติปัฏฐาน 4

กิจกรรมกายเคลื่อนไหวใจตั้งมั่นได้แก่ 1) กิจกรรมโยคะแห่งสติ 2) กิจกรรมฤๅษีตัดตน 3) กิจกรรมสมาธิบำบัตแบบ SKT 4) กิจกรรมเดินในสวนธรรมอย่างมีสติ 5) กิจกรรมฟังคลื่นเสียงคริสตัลโบล์ โดยทำการศึกษาในแต่ละกิจกรรม บูรณาการกับหลักสติปัฏฐาน 4 คือ กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน ตามคู่มือการเคลื่อนไหวของร่างกาย รับรู้ความรู้สึกที่เกิดขึ้นทางกายได้อย่างละเอียดขึ้น เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน การฝึกกิจกรรมกายเคลื่อนไหวใจตั้งมั่น ตามคู่มือความรู้สึก ในทุกท่าของกระบวนการฝึกจะช่วยให้เข้าใจธรรมชาติทุกความรู้สึกเกิดขึ้น เปลี่ยนแปลง และจางคลายไป จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน ตามคู่มือธรรมที่กำลังเกิดขึ้นเป็นปัจจุบันขณะ สังเกตความนึกคิด และกระบวนการทางจิตต่าง ๆ โดยไม่ยึดติด ไม่ตัดสิน และธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน การฝึกอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ นำไปสู่การเข้าใจธรรมชาติของสิ่งต่าง ๆ ความไม่เที่ยง และความว่างเปล่า ซึ่งตรงกับการฝึกสติกับธรรม สรรพสิ่งทั้งหลายล้วนไม่เที่ยง เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เพื่อสร้างความสมดุลของกายและใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรม ในการพัฒนาชุดความรู้ได้ร่วมกับผู้เชี่ยวชาญที่เป็นนักกิจกรรมโยคะแห่งสติ ฤๅษีตัดตน สมาธิบำบัตแบบ SKT เดินในสวนธรรมอย่างมีสติ และคริสตัลโบล์ ในการพัฒนาชุดความรู้โดยนำเสนอเป็นสื่อแผ่นพับสมาธิบำบัตแบบ SKT สื่อวีดิทัศน์ดิจิทัลออนไลน์ โยคะแห่งสติ ฤๅษีตัดตน สมาธิบำบัตแบบ SKT

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการจัดกิจกรรมกายเคลื่อนไหวใจตั้งมั่นตามหลักสติปัฏฐาน 4 ของผู้ปฏิบัติธรรมในเสถียรธรรมสถาน

เพื่อนำชุดความรู้ที่ได้มาใช้ในการกิจกรรมกายเคลื่อนไหวใจตั้งมั่นตามหลักสติปัฏฐาน 4 โดยมีวัตถุประสงค์ 1) ผู้เข้าร่วมกิจกรรมฝึกปฏิบัติได้ถูกต้อง เพิ่มความหลากหลายวัยของกลุ่มผู้ปฏิบัติ เมื่อดูสื่อแล้วเข้าใจชัดเจน ส่งผลให้การฝึกง่าย กระชับ เป็นไปตามเวลาที่กำหนด 2) นำสื่อแผ่นพับ สื่อวีดิทัศน์ดิจิทัลออนไลน์ ไปใช้เพื่อการทบทวนฝึกต่อที่บ้าน 3) สะดวกต่อผู้สอนและช่วยประหยัดเวลาในการสอน 4) ทำให้การสอนตรงประเด็น และการนำฝึกกิจกรรมเป็นแนวทางเดียวกันในทุก ๆ วัน ของกิจกรรม จัดการสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญนักกิจกรรม ในทุกเดือน เพื่อสะท้อนประสบการณ์ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญนักกิจกรรม

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการประเมินชุดความรู้และกิจกรรมกายเคลื่อนไหวใจตั้งมั่นตามหลักสติปัฏฐาน 4 ของผู้ปฏิบัติธรรมในเสถียรธรรมสถาน

ประเมินชุดความรู้ สื่อแผ่นพับ สะดวกต่อการนำไปทบทวน ใช้งาน เมื่อนำไปฝึกต่อที่บ้านทำให้การฝึกทบทวนได้ถูกต้อง และสื่อคลิปวิดีโอเป็นชุดความรู้ที่สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการเรียนการสอนได้จริง ประหยัดเวลา ช่วยให้เข้าใจง่าย เห็นภาพท่าฝึกได้ชัดเจน และประเมินกิจกรรมโยคะแห่งสติ ฤๅษีตัดตน สมาธิบำบัตแบบ SKT เดินในสวนธรรมอย่างมีสติ ฟังคลื่นเสียงคริสตัลโบล์ โดยการฝึกให้ผู้ปฏิบัติจดจ่ออยู่กับเคลื่อนไหวร่างกายในขณะปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นความรู้สึกทางกาย ความรู้สึกทางอารมณ์ หรือความคิด ซึ่งสอดคล้องกับหลักสติปัฏฐาน 4 ดังนี้ 1) กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน รู้เท่าทันกาย ฝึกความแข็งแรงกาย สร้างความสมดุลของกาย 2) เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน ช่วยให้ปฏิบัติสามารถสังเกตและรับรู้ความรู้สึกทางอารมณ์ต่าง ๆ เช่น ความปวด ความเจ็บ ความตึงเครียด โดยไม่ยึดติด ไม่ตัดสิน 3) จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน ช่วยให้ปฏิบัติสามารถสังเกตและรับรู้ความคิด ความรู้สึกนึกคิด และกระบวนการทางจิตต่าง ๆ โดยไม่ยึดติด ไม่ตัดสิน 4) ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน การฝึกอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ นำไปสู่การเข้าใจธรรมชาติของสิ่งต่าง ๆ ความไม่เที่ยง และความว่างเปล่า ซึ่งตรงกับการฝึกสติกับธรรม สามารถนำไปสู่ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎไตร

ลักษณะ อนิจจัง โดยสรรพสิ่งทั้งหลายล้วนไม่เที่ยง เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ไม่มีอะไรคงที่ถาวร เมื่อผู้ฝึกได้เห็นความเปลี่ยนแปลงของร่างกายและจิตใจ ไม่มีอะไรคงที่ เป็นการเรียนรู้และยอมรับความไม่เที่ยงของสรรพสิ่ง การฝึกกิจกรรมช่วยให้ผู้ฝึกได้รู้จักร่างกายและเห็นความคิดเข้าใจจิตใจของตนเองมากขึ้น เห็นสภาวะธรรมตามความเป็นจริง ทุกอย่างมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาชุดความรู้และกิจกรรมกายเคลื่อนไหวใจตั้งมั่นตามหลักสติปัฏฐาน 4 ของผู้ปฏิบัติธรรมในเสถียรธรรมสถาน ผู้วิจัยพบประเด็นสำคัญที่เป็นข้อค้นพบจากการวิจัยนี้มาอภิปรายผลกับผลการศึกษาวิจัยที่มีผู้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ เพื่อให้เกิดการต่อยอดองค์ความรู้ มีประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายตามลำดับดังต่อไปนี้

ผลการสังเคราะห์ชุดความรู้และกิจกรรมกายเคลื่อนไหวใจตั้งมั่นตามหลักสติปัฏฐาน 4 พบว่าการฝึกโยคะเป็นกุญแจสำคัญสำหรับการมีสุขภาพที่ดี พิสูจน์แล้วว่ามีประสิทธิภาพในการเสริมสร้างสุขภาพกายและใจ เป็นการออกกำลังกาย การประสานกาย จิต วิญญาณให้เป็นหนึ่งเดียวกัน ฝึกให้เรา มีสติ และอยู่บนพื้นฐานความจริงของชีวิต ประกอบไปด้วยส่วนที่สำคัญ ได้แก่ 1) การออกกำลังกายหรือการฝึกท่าโยคะ 2) การหายใจหรือลมปราณ 3) การทำสมาธิ มุ่งเน้นการสร้างสมดุลระหว่างร่างกายและจิตใจ ผ่านกระบวนการฝึกท่าโยคะมีสติตามรู้ลมหายใจ และการทำสมาธิเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง ต้องใช้ความอดทนและความพยายามอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้เกิดความแข็งแรง การยืดหยุ่นของกล้ามเนื้อ และความสงบทางจิตใจ ร่างกายและจิตใจของผู้ฝึกจะเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ ความสงบทางจิตใจจะเพิ่มขึ้น สอดคล้องกับผลการวิจัยของพระมหาชัยยุทธ เทชธมโม (ตระการวณิช) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักอานาปานสติกับผู้ปฏิบัติธรรมของวัดรางตลนิลประดิษฐ์ ตำบลหนองบัว อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร” ผลการศึกษา พบว่า หลักในการฝึกอานาปานสติเป็นการตัดความกังวล ไม่ฟุ้งซ่านขณะฝึกสมาธิ เป็นการพิจารณาภายใน โดยจะมีหลักอยู่ 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย การนับลมหายใจ การติดตามลมหายใจ การถูกต้องลมหายใจ และเป็นการที่จิตตั้งมั่น ซึ่งเป็นระบบที่มีรูปแบบของการปฏิบัติ และเป็นวิธีการที่ต้องเรียนรู้ตามเทคนิคและประสบการณ์ของแต่ละคน เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย (พระมหาชัยยุทธ เทชธมโม (ตระการวณิช), 2565) และผลการวิจัยเรื่องนี้ยัง พบว่าหลักในการฝึกอานาปานสติเป็นการตัดความกังวล ไม่ฟุ้งซ่านขณะฝึกสมาธิ เป็นการพิจารณาภายใน สอดคล้องกับการฝึกสติปัฏฐาน 4 ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้ปฏิบัติเกิดความรู้เท่าทันในกาย เวทนา จิต และธรรม โดยไม่ถูกครอบงำด้วยความยึดติดในความรู้สึกนึกคิด หรือสิ่งภายนอก การฝึกสติปัฏฐาน 4 มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายและจิตใจ การบริหารจัดการด้วยสติปัฏฐานสามารถช่วยส่งเสริมความสงบ และการยอมรับต่อความไม่เที่ยงของชีวิตได้ดีขึ้น กล่าวได้ว่า หลักสติปัฏฐาน 4 เป็นหลักปฏิบัติที่เสริมสร้างสภาวะทั้งร่างกายและจิตใจ ประเด็นนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ สุชาติา คงเสรีและคณะในการศึกษาวิจัยเรื่อง “ผลของการเจริญสติแบบเคลื่อนไหวและการเจริญอานาปานสติที่มีต่อความเครียดและความก้าวร้าวของเด็กและเยาวชนในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน” ผลการวิจัยพบว่า การฝึกอบรมการเจริญสติจำนวน 17 ครั้ง ใน 9 สัปดาห์พบ ว่า เด็กและเยาวชนที่ได้รับการฝึกการเจริญสติมีความเครียดและความก้าวร้าวลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และรูปแบบการเจริญสติที่มีประสิทธิภาพ คือ แบบเคลื่อนไหว โดยสามารถลดความเครียดและความก้าวร้าวในเด็กและเยาวชนในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนได้ (สุชาติา คงเสรีและคณะ, 2563) ดังนั้นการฝึกเจริญอานาปานสติโดยบูรณาการกับหลักสติปัฏฐาน 4 เป็นหลักปฏิบัติที่

ส่งผลเหมือนกันคือเสริมสร้างสุขภาพที่ดีทั้งร่างกายและจิตใจ เห็นการเปลี่ยนแปลงของร่างกายและจิตใจ มีสติรู้เท่าทันธรรม

จากผลการสังเคราะห์ชุดความรู้ พบว่า เมื่อผู้เข้าร่วมกิจกรรมกายเคลื่อนไหวใจตั้งมั่น ก่อนฝึกปฏิบัติได้อ่านสื่อแผ่นพับกิจกรรมสมาธิบำบัดแบบ SKT ได้ดูสื่อวีดิทัศน์ดิจิทัลออนไลน์ ในกิจกรรมโยคะแห่งสติ ฤๅษีตัดตนและสมาธิบำบัดแบบ SKT และดูการนำฝึกสอนโดยผู้เชี่ยวชาญนักกิจกรรม ก่อนเริ่มฝึกปฏิบัติในกิจกรรมนั้น ส่งผลให้การฝึกปฏิบัติได้ถูกต้อง เข้าใจง่าย และยังสามารถนำสื่อแผ่นพับ สื่อวีดิทัศน์ดิจิทัลออนไลน์ ไปใช้เพื่อการทบทวนฝึกต่อบ้านเพื่อเสริมสร้างทักษะบริหารกาย บริหารใจในวิถีการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างต่อเนื่อง สื่อชุดความรู้อำนวยความสะดวกและส่งผลให้การสอนและการนำฝึกกิจกรรมเป็นแนวทางเดียวกัน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ สมฤดี ชื่นกิตติยานนท์ และวราภรณ์ คำரச วิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลของโปรแกรมสมาธิบำบัด SKT ต่อการลดระดับน้ำตาลในเลือดและลด ระดับความดันโลหิตในพระสงฆ์ในเขตภาคีเจริญ กรุงเทพมหานคร” พบ ว่า พระสงฆ์อาพาธด้วยโรคเบาหวานและความดันโลหิตสูงมีอัตราเพิ่มขึ้นทุกปีพระสงฆ์จะคงไว้ซึ่ง สุขภาพที่ดีได้นั้นพระสงฆ์ จะต้องมีการบริหารชั้นธด้วยท่าที่ที่สํารวมและเหมาะสม การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรมสมาธิบำบัด SKT ต่อระดับน้ำตาลในเลือดและระดับความดันโลหิต เป็นการวิจัยแบบกึ่งทดลอง ได้ทำการศึกษากับพระสงฆ์วัดในเขตภาคีเจริญ ที่อาพาธเป็นโรคเบาหวานและโรคความดันโลหิตสูง จำนวน 38 รูป ที่เข้าฝึกโปรแกรมสมาธิบำบัด SKT เป็นระยะเวลา 8 สัปดาห์ แล้วเปรียบเทียบระดับน้ำตาลในเลือดและระดับความดันโลหิตก่อนและหลังเข้าร่วมโปรแกรม ผลการวิจัยพบว่า หลังเข้าร่วมโปรแกรมสมาธิบำบัดSKT 8 สัปดาห์ประเมินผลหลังดำเนิน โปรแกรม พระสงฆ์มีระดับน้ำตาลในเลือดเฉลี่ยลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < 0.008$) และ พระสงฆ์มีระดับความดันโลหิต Systolic เฉลี่ยลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < 0.001$) รวมถึง พระสงฆ์มีระดับความดันโลหิต Diastolic เฉลี่ยลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < 0.001$.) เมื่อ เทียบกับก่อนเข้าโปรแกรมสมาธิบำบัด SKT (สมฤดี ชื่นกิตติยานนท์ และวราภรณ์ คำரச) , 2561) ดังนั้นโปรแกรมสมาธิบำบัด (SKT) ต่อระดับน้ำตาลในเลือดและระดับความดันโลหิต จึงจัดเป็นชุดความรู้ เพราะเป็นการนำโปรแกรมความรู้ในเรื่องเฉพาะซึ่งเป็นโปรแกรมความรู้เรื่องสมาธิบำบัดที่นำมาใช้กับพระสงฆ์อาพาธด้วยโรคเบาหวานและโรคความดันโลหิตสูง ผลของการฝึกตามโปรแกรม ตามระยะเวลามีผลต่อสุขภาพที่ดีขึ้น

จากการวิจัย พบว่า ชุดความรู้และกิจกรรมกายเคลื่อนไหวใจตั้งมั่นกับหลักสติปัฏฐาน 4 ได้แก่ กิจกรรมโยคะแห่งสติ กิจกรรมฤๅษีตัดตน กิจกรรมสมาธิบำบัดแบบ SKT กิจกรรมเดินในสวนธรรมอย่างมีสติ กิจกรรมฟังคลื่นเสียงคริสตัลโบล์ แบ่งกิจกรรมออกเป็น 4 ส่วน สอดคล้องกับหลักสติปัฏฐาน 4 โดยเน้นการฝึกสติในแต่ละขั้นตอน มีดังนี้

1) การเตรียมกายเพื่อรู้เท่าทันกาย ในหมวดกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน ได้แก่ การฝึกท่าโยคะแห่งสติ ฤๅษีตัดตน สมาธิบำบัดแบบ SKT กิจกรรม ฝึกทำในอิริยาบถนั่ง ยืน นอน หายใจลึกยาว หายใจออกยาว และในกิจกรรมสมาธิบำบัดแบบ SKT หายใจเข้ายาว กลั้นลมหายใจ และปล่อยลมหายใจออกยาว สังเกตความรู้สึกในร่างกาย เช่น ความตึงเครียด ความอ่อนล้า ความหนักเบา ความเย็นร้อน

สติปัฏฐาน ในหมวดกายานุปัสสนา เน้นการรับรู้ความรู้สึกทางกายอย่างละเอียด โดยไม่ตัดสิน ไม่ยึดติด

2) การฝึกทำเพื่อรู้เท่าทันความรู้สึก ในหมวดเวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน ได้แก่ กิจกรรมโยคะแห่งสติ ฤๅษีตัดตน สมาธิบำบัดแบบ SKT กิจกรรม ฝึกทำในอิริยาบถนั่ง ยืน นอน หายใจลึก ๆ สังเกตความรู้สึกใน

ร่างกาย เช่น ความตึง ความคลาย ความเจ็บปวด หรือความสบาย สังเกตความรู้สึกทางอารมณ์ที่เกิดขึ้น เช่น ความสุข ความทุกข์ ความเบื่อหน่าย

สติปัฏฐาน ในหมวดเวทนานุปัสสนา เน้นการรับรู้ความรู้สึกทางกายและอารมณ์ โดยไม่ตัดสิน ไม่ยึดติด

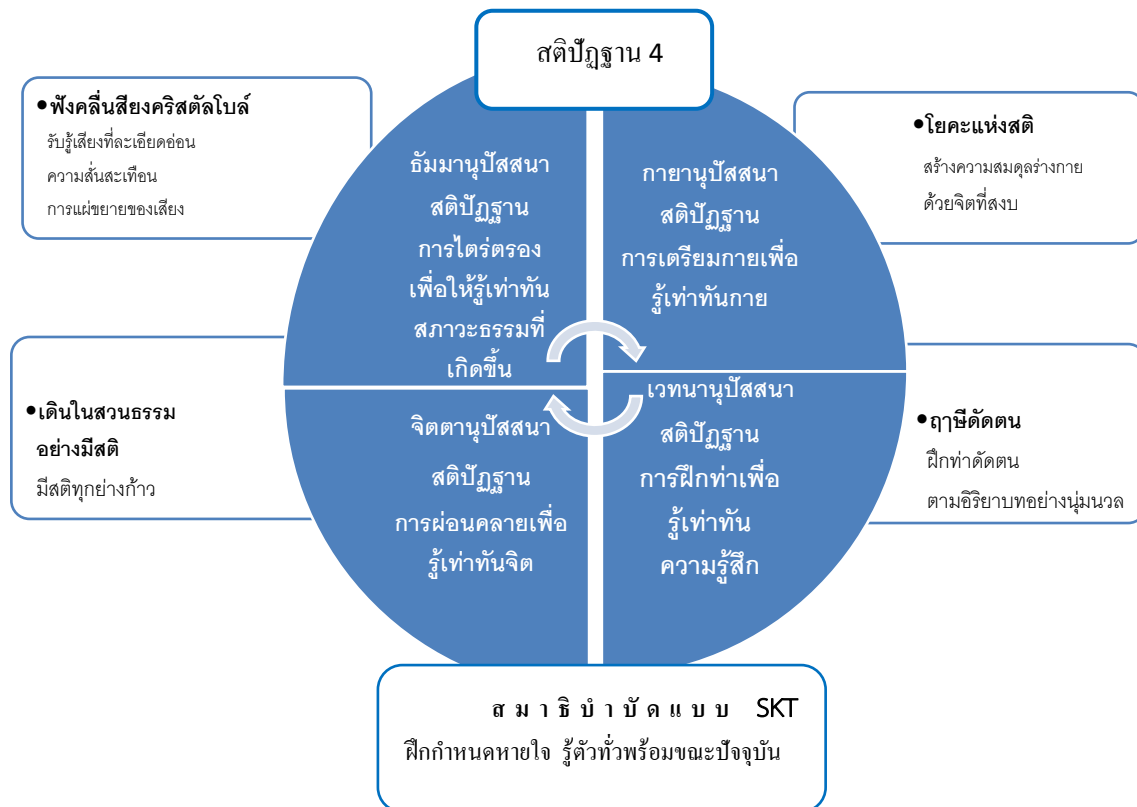
3) การผ่อนคลายเพื่อรู้เท่าทันจิต ในหมวดจิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน ได้แก่ กิจกรรม ผีอกทำในอิริยาบถ นั่ง ยืน นอน และในกิจกรรมสมาธิบำบัดแบบ SKT มีอิริยาบถเดินด้วย ช่วยผ่อนคลายกล้ามเนื้อ หายใจลึกๆ สังเกตความคิด ความรู้สึกนึกคิด และกระบวนการทางจิตต่างๆ ปลอ่ยวางความคิดที่ฟุ้งซ่าน

สติปัฏฐาน ในหมวดจิตตานุปัสสนา เน้นการรับรู้ความคิด ความรู้สึกนึกคิด และกระบวนการทางจิต โดยไม่ตัดสิน ไม่ยึดติด

4) การไตร่ตรองเพื่อให้รู้เท่าทันสภาวะธรรมที่เกิดขึ้น ในหมวดธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐานได้แก่ ในทุกกิจกรรม ไตร่ตรองประสบการณ์ที่เกิดขึ้นระหว่างการฝึกทำในอิริยาบถนั่ง ยืน นอน และเดิน เรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติของความรู้สึก ความคิด และร่างกาย เข้าใจความไม่เที่ยง ความไม่แน่นอน และความว่างเปล่า สติปัฏฐาน ในหมวดธัมมานุปัสสนา เน้นการเข้าใจธรรมชาติของสิ่งต่าง ๆ ความไม่เที่ยง ความไม่แน่นอน และความว่างเปล่า เป็นการปฏิบัติที่สามารถนำไปสู่ความเข้าใจและประสบการณ์ ที่ได้ จากการฝึกทำ จะช่วยให้ผู้ฝึกได้สัมผัส ได้เห็นกับความไม่เที่ยง ความทุกข์ และความไม่ใช่อัตถ์ตน ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาจิตใจ และความเข้าใจในธรรมชาติของชีวิต สอดคล้องกับผลการวิจัยของ พระมหาประเสริฐ มนต์เสวี (พระหมจันทร) ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์หลักปฏิบัติอานาปานสติภาวนาเฉพาะกรณีคำสอนพุทธทาสภิกขุ” พบว่า แนวคำสอนของท่านพุทธทาส มีแหล่งที่มาและเป็นระบบตามคัมภีร์เป็นส่วนใหญ่ และได้อธิบายเพิ่มเติมหลักการปฏิบัติที่ปรากฏในคัมภีร์โดยการเพิ่มเติมเทคนิคเฉพาะตนที่เห็นว่าเหมาะสมที่สุด เพื่อช่วยให้การเจริญอานาปานสติภาวนา พัฒนาจิตให้เกิดสมาธิและปัญญาญาณ อันเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่สุดในการปฏิบัติ เพื่อดำเนินไปสู่ความพ้นทุกข์จุดหมายสูงสุด ในทางพระพุทธศาสนา (พระมหาประเสริฐ มนต์เสวี (พระหมจันทร) , 2551) ดังนั้นจึงพบว่าการฝึกกิจกรรมกิจกรรมกายเคลื่อนไหวใจตั้งมั่นกับหลักสติปัฏฐาน 4 เป็นการเจริญอานาปานสติภาวนา เพื่อการพัฒนาจิตให้เกิดสมาธิและปัญญา อันเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการปฏิบัติเพื่อความพ้นทุกข์ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ อมรรัตน์ แก้วโพนเพ็ก วิจัยเรื่อง “ผลของการออกกำลังกายร่วมกับสมาธิบำบัดใน ผู้สูงอายุกลุ่มติดบ้าน ที่เป็นโรคเบาหวานชนิดที่ไม่พึ่งอินซูลิน” ตำบลวังสวาบ จังหวัดขอนแก่น เป็น ผู้สูงอายุกลุ่มติดบ้านที่ป่วยเป็นโรคเบาหวานชนิดที่ไม่พึ่งอินซูลินในตำบลวังสวาบ จำนวน 30 คน อายุ ระหว่าง 71-90 ปีโดยปฏิบัติการออกกำลังกายร่วมกับสมาธิบำบัดวันละ 2 ครั้ง หลังอาหาร 30 นาที เข้า-เย็นทุกวัน เป็นเวลา 8 สัปดาห์จากการวิจัยพบว่า ก่อนการเข้าร่วมกิจกรรมมีค่ามีระดับน้ำตาลใน เลือดเฉลี่ย 147.48 มิลลิกรัมเปอร์เซ็นต์ภายหลังการเข้าร่วมกิจกรรม ครบ 8 สัปดาห์มีระดับน้ำตาล ในเลือดลดลงมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 95 มิลลิกรัมเปอร์เซ็นต์ ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ปกติเมื่อเปรียบเทียบกับทาง สถิติพบ ว่าค่าเฉลี่ยของระดับน้ำตาล ในเลือดหลังการเข้าร่วมกิจกรรมลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P - value < .05$) (อมรรัตน์ แก้วโพนเพ็ก , 2561) ดังนั้นการออกกำลังกายร่วมกับสมาธิบำบัดจึงเป็นการฝึกกลมหายใจอย่างมีสติ จนเกิดสมาธิฝึกจิตให้อยู่กับร่างกายปัจจุบัน เป็นการเยียวยาร่างกาย โดยการเจริญสติภาวนา แม้กายป่วยแต่ใจไม่ทุกข์อันนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อความพ้นทุกข์

สรุปองค์ความรู้

กิจกรรมโยคะแห่งสติ ฤๅษีตัดตน สมาธิบำบัตแบบSKT เดินในสวนธรรมอย่างมีสติ ฟังคลื่นเสียงคริสตัลโบล์ นำองค์ความรู้ที่สังเคราะห์แล้วมาบูรณาการใช้หลักสติปัฏฐาน 4 นำเสนอเป็นองค์ความรู้ดังแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ 2 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยแสดงให้เห็นว่า การฝึกกิจกรรมโยคะแห่งสติ ฤๅษีตัดตน สมาธิบำบัตแบบ SKT เดินในสวนธรรมอย่างมีสติ ฟังคลื่นเสียงคริสตัลโบล์ ของผู้ปฏิบัติธรรมในเสถียรธรรมสถานบูรณาการใช้หลักสติปัฏฐาน 4 มีความสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้ง กิจกรรมกายเคลื่อนไหวใจตั้งมั่น ไม่ใช่เพียงแค่การออกกำลังกายทางกายภาพ แต่ยังเป็นการฝึกจิตให้มั่นคง เน้นการรู้เท่าทันร่างกายและลมหายใจ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กายานุปัสสนา เวทนานุปัสสนา และจิตตานุปัสสนา ดังนี้

กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน การรู้เท่าทันกาย การฝึกกิจกรรมกายเคลื่อนไหวใจตั้งมั่น เน้นการเคลื่อนไหวร่างกาย การยืดเหยียดกล้ามเนื้อ การรับรู้ความรู้สึกต่าง ๆ ในร่างกาย เช่น ความตึง ความคลาย ความเจ็บปวด หรือความสบาย ซึ่งล้วนเป็นการฝึกสติกับกาย ผู้ฝึกจะได้เรียนรู้ที่จะรับรู้ สังเกต และอยู่กับความรู้สึกที่เกิดขึ้นเหล่านั้นโดยไม่ตัดสิน ไม่ยึดติด

เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน การรู้เท่าทันความรู้สึก การฝึกกิจกรรมกายเคลื่อนไหวใจตั้งมั่น ทำให้เกิดความรู้สึกต่าง ๆ เช่น ความสุข ความทุกข์ ความเหนื่อยล้า หรือความสงบ ผู้ฝึกจะได้เรียนรู้ที่จะรับรู้ สังเกต

และอยู่กับการรู้สึกเหล่านั้นโดยไม่ตัดสิน ไม่ยึดติด ในทุกท่าของกระบวนการฝึกจะช่วยให้เข้าใจธรรมชาติของความรู้สึก ว่ามันไม่เที่ยง เกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป

จิตานุปัสสนาสติปัฏฐาน การรู้เท่าทันจิต การฝึกกิจกรรมกายเคลื่อนไหวใจตั้งมั่น ช่วยให้จิตใจสงบ ผ่อนคลาย และมีสมาธิ ผู้ฝึกจะได้เรียนรู้ที่จะสังเกตความคิด ความรู้สึกนึกคิด และกระบวนการทางจิตต่าง ๆ โดยไม่ยึดติด ไม่ตัดสิน ในทุกท่าของกระบวนการฝึกจะช่วยพัฒนาสติสัมปชัญญะ ทำให้สามารถควบคุมจิตใจได้ดียิ่งขึ้น

อัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน การรู้เท่าทันธรรม การฝึกกิจกรรมกายเคลื่อนไหวใจตั้งมั่นอย่างมีสติ ต่อเนื่องและลึกซึ้ง จะนำไปสู่การเข้าใจธรรมชาติของสิ่งต่าง ๆ ความไม่เที่ยง ความไม่แน่นอน และความว่างเปล่า ซึ่งเป็นการเข้าใจธรรมชาติของความเป็นจริง

กิจกรรมกายเคลื่อนไหวใจตั้งมั่นกับหลักสติปัฏฐาน 4

โมเดลนี้แบ่งกิจกรรมออกเป็น 4 ส่วน สอดคล้องกับหลักสติปัฏฐาน 4 โดยเน้นการฝึกสติในแต่ละขั้นตอน

1. การเตรียมกายเพื่อรู้เท่าทันกาย ในหมวดกายนุปัสสนาสติปัฏฐาน ได้แก่ การฝึกท่าโยคะแห่งสติ ฤๅษีดัตตน สมาธิบำบัดแบบ SKT ฝึกทำในอิริยาบถนั่ง ยืน นอน หายใจเข้ายาว หายใจออกยาว และในกิจกรรมสมาธิบำบัดแบบ SKT หายใจเข้ายาว กลั้นลมหายใจ และปล่อยลมหายใจออกยาว สังเกตความรู้สึกในร่างกาย เช่น ความตึงเครียด ความอ่อนล้า ความหนักเบา ความเย็นร้อน

สติปัฏฐาน ในหมวดกายนุปัสสนา เน้นการรับรู้ความรู้สึกทางกายอย่างละเอียด โดยไม่ตัดสิน ไม่ยึดติด

2. การฝึกท่าเพื่อรู้เท่าทันความรู้สึก ในหมวดเวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน ได้แก่ กิจกรรมโยคะแห่งสติ ฤๅษีดัตตน สมาธิบำบัดแบบ SKT กิจกรรม ฝึกทำในอิริยาบถนั่ง ยืน นอน หายใจลึก ๆ สังเกตความรู้สึกในร่างกาย เช่น ความตึง ความคลาย ความเจ็บปวด หรือความสบาย สังเกตความรู้สึกทางอารมณ์ที่เกิดขึ้น เช่น ความสุข ความทุกข์ ความเบื่อหน่าย

สติปัฏฐาน ในหมวดเวทนานุปัสสนา เน้นการรับรู้ความรู้สึกทางกายและอารมณ์ โดยไม่ตัดสิน ไม่ยึดติด

3. การผ่อนคลายเพื่อรู้เท่าทันจิต ในหมวดจิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน ได้แก่ กิจกรรมฝึกทำในอิริยาบถนั่ง ยืน นอน และในกิจกรรมสมาธิบำบัดแบบ SKT มีอิริยาบถเดินด้วย ช่วยผ่อนคลายกล้ามเนื้อ หายใจลึก ๆ สังเกตความคิด ความรู้สึกนึกคิด และกระบวนการทางจิตต่าง ๆ ปล่อยวางความคิดที่ฟุ้งซ่าน

สติปัฏฐาน ในหมวดจิตตานุปัสสนา เน้นการรับรู้ความคิด ความรู้สึกนึกคิด และกระบวนการทางจิต โดยไม่ตัดสิน ไม่ยึดติด

4. การไตร่ตรองเพื่อให้รู้เท่าทันสภาวะธรรมที่เกิดขึ้น ในหมวดอัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน ได้แก่ ในทุกกิจกรรม ไตร่ตรองประสบการณ์ที่เกิดขึ้นระหว่างการฝึกทำในอิริยาบถนั่ง ยืน นอน และเดิน เรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติของความรู้สึก ความคิด และร่างกาย เข้าใจความไม่เที่ยง ความไม่แน่นอน และความว่างเปล่า

สติปัฏฐาน ในหมวดอัมมานุปัสสนา เน้นการเข้าใจธรรมชาติของสิ่งต่างๆ ความไม่เที่ยง ความไม่แน่นอน และความว่างเปล่า เป็นการปฏิบัติที่สามารถนำไปสู่ความเข้าใจและประสบการณ์ที่ได้ จากการฝึกท่า จะช่วยให้ผู้ฝึกได้สัมผัส ได้เห็นกับความไม่เที่ยง ความทุกข์ และความไม่ใช่วัตถุ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญ

ในการพัฒนาจิตใจและความเข้าใจในธรรมชาติของชีวิตตามกฎไตรลักษณ์ คือ การเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไปของทุกสิ่งในโลกนี้

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ผู้ปฏิบัติธรรม สามารถนำกิจกรรมในรูปแบบกายเคลื่อนไหวคือโยคะ ฤๅษีตัดตน สมาธิบำบัด ไปใช้ในวิถีชีวิตประจำวันโดยการมีสติจดจ่ออยู่กับลมหายใจขณะเคลื่อนไหวร่างกาย มีสติรู้ลมหายใจขณะหายใจเข้าหายใจออก มีสมาธิกับการรู้ตัวทั่วพร้อม รู้เท่าทันกาย รู้เท่าทันใจ
2. พัฒนาการสอนโดยบูรณาการใช้หลักธรรม นำสิ่งที่ทันสมัย เพื่อใช้ในการเผยแผ่ธรรม ให้นำไปใช้ในวิถีชีวิตตั้งแต่ตื่นนอน ตอนเช้าไปจนหลับตาเวลานอน หากเราสามารถหายใจอย่างมีสติ ก็อยู่ในกระบวนการอานาปานสติไม่ว่าจะเคลื่อนไหวยืน เดิน นั่ง นอน ขณะเดินก็เดินอย่างมีสติ ขณะทำงานหรือสนทนาสามารถจดจ่อกับเรื่องราวข้างหน้าอย่างมีสติ ใช้กิจกรรมการออกกำลังกายโยคะ ฤๅษีตัดตน สมาธิบำบัด กับการเรียนรู้ เข้าใจความจริงของธรรมชาติ ร่างกายนี้มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาความไม่เที่ยง ความรู้สึก ความไม่แน่นอน และความว่างเปล่า กาย เวทนา จิต ธรรม ซึ่งเป็นการเข้าใจธรรมชาติความเป็นจริงของทุกอย่างบนโลกใบนี้ มีสติอยู่กับปัจจุบันขณะ รู้ทันกาย รู้ทันใจ ไม่ประมาทในกายกรรม วาจากรรม มโนกรรม แม้ต้องเผชิญความจริงของโลกอย่างไร ใจก็ไม่เป็นทุกข์

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิจัยกิจกรรมแบ่งตามกลุ่มวัย เน้นหลักการฝึกเจริญสติ เพื่อส่งเสริมในการฝึกเจริญสติทุกกลุ่มวัย
2. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการบูรณาการหลักพุทธธรรมโดยผ่านการจัดกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้และการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

เอกสารอ้างอิง

- พระไพศาล วิสาโล. (2562). ปฏิบัติธรรมให้ครบคู่และรอบด้าน. สมุทรปราการ: จัดพิมพ์โดยชมรมกัลยาณธรรม.
- พระมหาชัยยุทธ เทชธมโม (ตระการวณิช). (2565). “การประยุกต์ใช้หลักอานาปานสติกับผู้ปฏิบัติธรรม ของวัดรางตลิลประดิษฐ์ ตำบลหนองบัว อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาประเสริฐ มนต์เสวี (พรหมจันทร์). (2551). “ศึกษาวิเคราะห์หลักปฏิบัติอานาปานสติภาวนาเฉพาะกรณีคำสอนพุทธทาสภิกขุ”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุชาติ คางศรีและคณะ. (2563). “ผลของการเจริญสติแบบเคลื่อนไหวและการ เจริญสติแบบอานาปานสติที่มีต่อความเครียดและความก้าวร้าวของเด็กและเยาวชนในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพุทธจิตวิทยา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วารสาร มจร ทวารวดีปริทรรศน์ ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2568)

- สมฤดี ชื่นกิติยานนท์ และวราภรณ์ คำரச. (2561). “ประสิทธิผลของโปรแกรมสมาธิบำบัด (SKT) ต่อการลดระดับน้ำตาลในเลือดและลด ระดับความดันโลหิตในพระสงฆ์ในเขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร”.
ทุนสนับสนุนงานวิจัยจากมหาวิทยาลัยสยาม.
- สำนักส่งเสริมและพัฒนาสุขภาพจิต กรมสุขภาพจิต. (2566). “โปรแกรม สร้างสุขวัยทำงานในชุมชน”, คลังความรู้สุขภาพจิต กรมสุขภาพจิต. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:
<https://dmhelibrary.org/items/show/292>. [18 ธันวาคม 2566].
- เสถียรธรรมสถาน, (2561) อานาปานสติภาวนา เสถียรธรรมสถาน Sathira Dhammasathan Facebook. [ออนไลน์].แหล่งที่มา: <https://thaiwho.org> [25 มกราคม 2567].
- อมรรัตน์ แก้วโพนเพ็ก. (2561). “ผลของการออกกำลังกายร่วมกับสมาธิบำบัดในผู้สูงอายุกลุ่มติดบ้านที่เป็นโรคเบาหวานชนิดไม่พึ่งอินซูลิน”. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย ฉบับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. ปีที่ 12 ฉบับที่ 2 (2561): 65 - 72.

การบริหารจัดการเมืองในสถานการณ์ Virus corona 2019 Urban management in the situation of Virus corona 2019

มะลิ ทิพย์ประจง

วิทยาลัยสงฆ์เพชรบุรี

Mali Thipprajong

Phetchaburi Buddhist College

Email: thipprajongmali@gmail.com

Received 11 August 2024; Revised 5 January 2025; Accepted 27 April 2025.

บทคัดย่อ

หลังจากประเทศไทยประสบกับปัญหาทางการเมืองไม่ว่าจะสถานการณ์ที่ต้องเปลี่ยนแปลงด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม การศึกษา วัฒนธรรม เทคโนโลยีที่เข้ามามีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศตลอดถึงการที่ต้องประสบกับปัญหาของไวรัสโคโรนา 2019 ที่ผ่านมามีความชัดเจนในการบริหารจัดการประเทศที่มีความโดดเด่นและชัดเจนอย่างที่เราจะดำเนินการให้เกิดเป็นรูปธรรมมากขึ้น ส่วนหนึ่งก็มาจากการที่ประเทศมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองบ่อยและปัญหาเศรษฐกิจของโลกและเศรษฐกิจของประเทศไทยเองก็มีเรื่องราวได้ของภาคประชาชนที่ยังไม่มีปัญหาอยู่ทั้งด้านภาคการเกษตร อุตสาหกรรม การค้าการลงทุนในประเทศก็ยังคงมีความผันผวนอยู่ตลอดเวลาจะเห็นได้ว่าปัจจุบันภาคการเกษตรก็กำลังการผลิตและการซื้อตำการลงทุนก็มีการเคลื่อนย้ายฐานผลิตออกไปสู่ประเทศใกล้เคียงกับไทยมากขึ้น และการปิดตัวลงของภาคอุตสาหกรรมก็มีเพิ่มมากขึ้นกว่าในอดีต

คำสำคัญ: การบริหาร, การเมืองไทย, ยุค Virus corona 2019

Abstract

After Thailand has experienced political problems, whether it is a situation that requires changes in politics, economy, society, education, culture, technology that plays an important role in driving the development of the country, as well as having to face the problem of the 2019 coronavirus, there may not be a clear and prominent way to manage the country that should be implemented to be tangible. Part of it is because the country has frequent political changes and the world's economic problems and the Thai economy itself has the issue of income of the people that still has no problems in both the agricultural sector, industry, trade and investment in the country are still not fluctuating all the time. It can be seen that currently, the agricultural sector has low production capacity and purchases. Investment has moved production bases to countries near Thailand more and the industrial sector has closed down more than in the past.

Keywords: Administration, Thai politics, Virus corona 2019 era

บทนำ

หลังจากประเทศไทยประสบกับปัญหาทางการเมืองไม่ว่าจะสถานการณ์ที่ต้องเปลี่ยนแปลงด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม การศึกษา วัฒนธรรม เทคโนโลยีที่เข้ามามีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศตลอดถึงการที่ต้องประสบกับปัญหาของไวรัสโคโรนา 2019 ที่ผ่านมามีความชัดเจนในการบริหารจัดการประเทศที่มีความโดดเด่นและชัดเจนอย่างที่ควรจะต้องดำเนินการให้เกิดเป็นรูปธรรมมากขึ้น ส่วนหนึ่งก็มาจากการที่ประเทศมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองบ่อยและปัญหาเศรษฐกิจของโลกและเศรษฐกิจของประเทศไทยเองก็มีเรื่องราวได้ของภาคประชาชนที่ยังไม่มีปัญหาอยู่ทั้งด้านภาคการเกษตร อุตสาหกรรม การค้าการลงทุนในประเทศก็ยังไม่ความผันผวนอยู่ตลอดเวลาจะเห็นได้ว่าปัจจุบันภาคการเกษตรก็มีกำลังการผลิตและการซื้อตำการลงทุนก็มีการเคลื่อนย้ายฐานผลิตออกไปสู่ประเทศใกล้เคียงกับไทยมากขึ้นและการปิดตัวของภาคอุตสาหกรรมก็มีเพิ่มมากขึ้นกว่าในอดีต “New (ab)normal ทางการเมือง?” กนกรัตน์ เลิศชูสกุล อธิบายความสัมพันธ์รัฐจัดตั้งชุมชนสร้างกลไกสาธารณสุขในรอบหลาย 10 ปี วัฒนธรรมการเมืองแบบชนเพื่อเรื่องความสงบ การกำจัดและควบคุมฝ่ายค้านหลังเลือกตั้งทั้งในและนอกสภา และการใช้ พ.ร.ก.ฉุกเฉิน มีส่วนช่วยรัฐบาลประยุทธ์ประคองตัวได้ในช่วง COVID-19 ระบาด อย่างไรก็ตามมีปัจจัยท้าทายในอนาคตที่ต้องพิจารณาทั้งพลังคนรุ่นใหม่คนจนเมืองที่ไม่มีภาคเกษตรรองรับ และพลังอดีตกองเชียร์รัฐบาลทหารในเวทีเสวนาออนไลน์ “New (ab)normal ทางการเมือง?” โดยเครือข่าย We Watch เมื่อวันที่ 6 มิ.ย. กนกรัตน์ เลิศชูสกุล คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นำเสนอหัวข้อ “การเมืองไทยก่อนหน้าโควิด ปัญหาอุปสรรคและการมีส่วนร่วมของประชาชน” กนกรัตน์ เริ่มนำเสนอว่าก่อนหน้าและช่วงการระบาดของ COVID-19 นั้น การเมืองไทยโดยเฉพาะการตรวจสอบจากภาคประชาชน มีการประเมินสถานการณ์อย่างไรบ้าง ต่อทั้งรัฐในสถานการณ์ทางการเมือง ในระดับโลกและในประเทศไทย และพิจารณาว่าการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการตรวจสอบรัฐบาล การผลักดันนโยบายมีปัญหา อุปสรรค และความเป็นไปได้อย่างไรบ้าง ถ้ามองการเมืองเมื่อปลายปี 2562 หรือจะนับการเมืองไทยตั้งแต่ปี 2562 ที่ผ่านมานับว่าเป็น unpredictable year (ปีที่คาดเดาไม่ได้) มีการเปลี่ยนแปลงเยอะมาก และมีเงื่อนไขหลายอย่าง มีผลการเลือกตั้งมากมายที่ทำให้เราคาดเดาไม่ได้ เราไม่รู้ว่พรรคไหนจะโดนยุบ เราไม่รู้ว่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างกลไกรัฐจะเป็นอย่างไร พอมาถึงช่วงปลายปีและต้นปีที่ผ่านมา ฝั่งที่สนับสนุนประชาธิปไตยก็คาดหวังความเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น ไม่ว่าจะจากผลการเลือกตั้งที่พรรคการเมืองของคนรุ่นใหม่รวมทั้งพรรคการเมืองหลายพรรคที่เคยเป็นของคนส่วนใหญ่ในประเทศชนะเลือกตั้ง แต่ไม่ได้ตั้งรัฐบาลเพราะกลไกของรัฐธรรมนูญที่มีปัญหาหรือมองเห็นพลังของนักศึกษาที่เริ่มก่อตัวก่อนที่จะเกิดการระบาดของ COVID-19 เกิดความไม่พอใจของประชาชนต่อความชอบธรรมของรัฐบาลทั้งคอร์รัปชั่น และกรณีต่างๆ และเมื่อเกิด COVID-19 ระบาดคนก็รู้สึกไม่พอใจต่อรัฐบาลที่มีนโยบายแก้ปัญหาเน้นไปที่ผลประโยชน์ของชนชั้นกลางระดับบนและชนชั้นนำ เช่น การปิดเมืองเป็นระยะเวลานาน เพื่อรักษาจำนวนตัวเลขผู้ติดเชื้อให้ต่ำ โดยไม่สนใจผลกระทบทางเศรษฐกิจที่คนเปราะบางไม่สามารถแบกรับต้นทุนเหล่านี้ มันก็สะท้อนคุณค่าที่รัฐบาลให้ความสำคัญกับความมั่นคงทางการเมืองกับสุขภาพ มากกว่าผลกระทบต่อคนกลุ่มอื่นๆ เราเห็นคนประท้วงหน้ากระทรวงการคลังทำให้หลายคนคิดว่าอาจจะมีการประท้วงที่ลุกขึ้นมาตรวจสอบรัฐบาลเติบโตมากขึ้น หรือมีคนประเมินว่ารัฐบาลอาจไม่ไปไม่รอดเพราะไม่สามารถจัดการวิกฤตที่ทำลายแบบ COVID-19 ได้ แล้วเวลาทั่วโลกประเมินเรื่องประชาธิปไตย

เผด็จการ ความสามารถของรัฐ ความชอบธรรมของรัฐ และความสัมพันธ์ของรัฐกับประชาชนในช่วง COVID-19 อย่างไร? มีคำถามในงานวิจัยหลายชิ้นว่าระหว่างรัฐบาลประชาธิปไตยกับเผด็จการ รูปแบบไหนจัดการ COVID-19 ได้ดีกว่ากัน หลายคนยกตัวอย่างรัฐเผด็จการแบบจีนจัดการ COVID-19 ได้ดีกว่า หรือดูสิรัฐประชาธิปไตยในยุโรป มีคนตั้งคำถามกับประเด็นเรื่องรัฐประชาธิปไตยกับเผด็จการว่ารูปแบบไหนสามารถจัดการกับ COVID-19 ได้ดีอย่างไรก็มีงานเสนอว่า เรื่องนี้ไม่ได้ดูความสามารถในการรับมือการระบาดว่าเป็นรัฐเผด็จการหรือประชาธิปไตย แต่ขึ้นอยู่กับ “state capacity” หรือความสามารถในการจัดการของรัฐ รัฐเผด็จการในตะวันออกกลางก็ไม่สามารถจัดการโรคระบาดได้ ในขณะที่รัฐประชาธิปไตยอย่างเกาหลีใต้ ญี่ปุ่น ไต้หวัน จัดการการระบาดได้ดีถ้าพิจารณาประเทศในเอเชียในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จะพบว่าหลายรัฐเป็นรัฐอำนาจนิยม ช่วงต้นของการระบาด ก็มีคนเสนอว่า COVID-19 จะมาทำลายรัฐอำนาจนิยมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพราะก่อนหน้านี้รัฐเหล่านี้มีความชอบธรรมมาจากการรักษาการเติบโตทางเศรษฐกิจได้ เช่น สิงคโปร์ เวียดนาม พม่า หรือแม้แต่ไทย ปัญหาคือถึงแม้รัฐในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะรับมือการระบาดของ COVID-19 ได้ แต่ก็มีความทำลายตามมาก็คือรัฐเหล่านี้ที่เป็นรัฐอำนาจนิยมรวมทั้งไทยด้วยจะไม่สามารถจัดการปัญหาเศรษฐกิจหลังการระบาดได้เพราะมีความซับซ้อน กนกรัตน์ วิเคราะห์เมื่อกลับมาพิจารณาการเมืองไทย มีการประเมินในช่วงต้นของการระบาดที่รัฐไทยคงต้องเผชิญวิกฤตความชอบธรรมมากขึ้นในการจัดการปัญหา ตั้งแต่ การระบาดจากสนามมวย ผลกระทบทางเศรษฐกิจ ปัญหาแรงงาน เพราะที่ผ่านมาประเทศไทยมีลักษณะเปราะบางในการจัดการปัญหาซับซ้อนจากการจัดการปัญหาน้ำท่วม หมอกควัน PM2.5 หลายคนก็คิดว่ารัฐจะประสบความล้มเหลวในการแก้ไขปัญหา COVID-19 ได้ แต่หลังเหตุการณ์ผ่านไป 2 เดือน สิ่งที่เราเห็นเป็นแบบนี้หรือเปล่า ต้นเดือนมิถุนายนตัวเลขผู้ติดเชื้อรายใหม่เหลือ 0 ติดต่อกันมาหลายวัน เราจะทำความเข้าใจรัฐไทยที่เราเคยเข้าใจว่าไม่มีประสิทธิภาพ เป็นรัฐที่น่าโดยผู้นำมาจากกองทัพ ไม่มีประสบการณ์ในทางนโยบายเพื่อจัดการปัญหาซับซ้อน อย่างไร

ที่รัฐบาลไทยยังมีความชอบธรรมในระยะสั้นมี 4 ประเด็นคือ

1. ประสบความสำเร็จในการจำกัดจำนวนผู้ติดเชื้อ ที่มาความสำเร็จมีคำอธิบายหลายอย่าง ซึ่งนอกจากกลไกรัฐและความสามารถของระบบสาธารณสุข แต่เป็นความสำเร็จของการเติบโตของการเมืองภาคประชาชนที่ทำงานร่วมกับรัฐ เป็นการพัฒนาชุดความสัมพันธ์อีกแบบหนึ่งที่น่าสนใจ ภายใต้การเติบโตของรัฐที่พยายามจะสร้างความสัมพันธ์ไม่ว่าจะเรียกว่าเป็น co-optation หรือ collaborationก็ตาม แต่ในการเมืองชนบทและในท้องถิ่น คุณจะเห็นว่าการทำงานของ อสม. จริง ๆ แล้วไม่ใช่เฉพาะความสำเร็จของกระทรวงสาธารณสุขแต่เป็นความตื่นตัวของความต้องการที่จะอยากมีส่วนร่วมในการทำงานของกลไกรัฐของคนในท้องถิ่นด้วย

หรืออีกด้านหนึ่งอาจมองว่ามันเป็นความสำเร็จของรัฐไทยในการดึงคนในระดับรากหญ้าเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของกลไกรัฐเพื่อทำงานและสร้างความชอบธรรมให้กับรัฐ

ในแง่นี้ก็ต้องทำความเข้าใจว่ารัฐไทยหรือรัฐบาลชุดนี้ที่ประสบความสำเร็จในการแก้ไขปัญหา ไม่ใช่เพราะตัวรัฐบาลเองแต่เป็นประวัติศาสตร์ยาวนานของการทำงานร่วมกันระหว่างคนในชนบทกับกระทรวงสาธารณสุขที่มีนโยบายและความพยายามในการที่จะดึงภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม เนื่องจากรัฐไทยไม่มีทรัพยากรเพียงพอในการจัดสรรทรัพยากรด้านสาธารณสุขลงไปในพื้นที่ทุกท้องถิ่นที่เราไม่มีแพทย์เวชปฏิบัติ (GP) ในทุกหมู่บ้านแบบในยุโรป แต่การมีอาสาสมัครในหมู่บ้าน และใช้งบประมาณในระดับที่น้อยมาก เป็นความสำเร็จของรัฐไทยในการ co-opt กลไก คน หรือทรัพยากรในท้องถิ่นเพื่อให้รัฐประสบความสำเร็จใน

การทำงาน ความสำเร็จครั้งนี้ในการจัดการกับโควิด โดยเฉพาะการมอนิเตอร์การจัดการ COVID-19 ในท้องถิ่น มันสะท้อนเรื่องนี้มากๆ ในระยะสั้น

ความสำเร็จอันนี้ไม่ได้สะท้อนความสำเร็จของรัฐบาล แต่มันสะท้อนถึงเราต้องเข้าใจพัฒนาการของ ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและประชาชน ที่พัฒนามาในช่วง 20 กว่าปีที่ผ่านมา

2. กำจัดฝ่ายค้านไปหมด ในช่วงก่อน COVID-19 ระบาด ทั้งในและนอกสภา รัฐธรรมนูญ 2560 จัดการพรรคเพื่อไทย ภายใต้เงื่อนไขของรัฐธรรมนูญทำให้ไม่มี ส.ส.บัญชีรายชื่อ พรรคประชาธิปัตย์ที่เคยเป็น พรรคขนาดใหญ่ของชนชั้นกลางก็หมดสภาพ แม้แต่จะเป็นฝ่ายค้านภายในพรรคร่วมรัฐบาลก็ไม่มีความสามารถ อีกต่อไป รวมทั้งการยุบพรรคอนาคตใหม่คือรัฐบาลจัดการพรรคฝ่ายค้านในสภาและนอกสภา ไม่ต้องพูดถึง มวลชนเสื้อแดงที่ถูกปราบและแกนนำถูกเฝ้าติดตามตลอดเวลาตั้งแต่หลังรัฐประหาร ก็คือรัฐบาลประสบความสำเร็จ ในการจัดการเสียงที่แตกต่าง ที่เคยเป็นมวลชนกลุ่มใหญ่ในช่วงก่อนหน้านี้

3. มาตรการในการจัดการทางสังคม ผ่านการจำกัดสิทธิเสรีภาพ หรือ coercive state คือใช้กลไก กฎหมายและการเมืองจัดการ ผนวกกับกฎหมายที่ใช้ในการจัดการโรคระบาด ทั้งสองอันมันผนวกกัน ถ้าในอดีตเวลาเกิดวิกฤตหรือปัญหาอะไรขึ้น เราจะเห็นคนบนท้องถนนทันที แต่ครั้งนี้มันไม่เป็นแบบนั้น มีเงื่อนไข พิเศษที่ทำให้รัฐสามารถใช้อำนาจและกลไกทางการเมืองและทางกฎหมายในการจัดการเพื่อไม่ให้เกิดการลุก ขึ้นมาของพลังในการตรวจสอบ

4. การร่วมมือกันระหว่างภาคประชาชนกับกลไกรัฐ เช่น ความสำเร็จของกระทรวงสาธารณสุข หรือ ดึงกลไกท้องถิ่นมาเป็นกลไกสาธารณสุข อย่างที่ 2 และ อสม. วัฒนธรรมทางการเมืองของไทยง่ายที่จะชวน เชื้อเรื่องความสงบของสังคม ซึ่งรัฐใช้บ่อยเมื่อเกิดวิกฤตแต่ละครั้ง

การ co-optation ระหว่างภาคประชาชนและกลไกรัฐ ซึ่งมีหลายเรื่องที่เชื่อมกันอยู่ ตัวอย่างแรก เรื่องความสำเร็จของกระทรวงสาธารณสุขหรือรัฐในการดึงกลไกในระดับท้องถิ่นเข้าเป็นส่วนหนึ่งของกลไก กระทรวงสาธารณสุข อย่างที่สองที่น่าสนใจคือ หลายประเทศถ้าอยู่ในช่วงวิกฤต มันอาจจะมีความพยายามนึก ถึงการนำเสนออะไรที่มัน radical ทางเลือก แต่ในสังคมไทย เราเห็นตามประวัติศาสตร์มาโดยตลอดว่า วัฒนธรรมทางการเมืองที่เป็นอนุรักษนิยมของไทยมันง่ายต่อการที่รัฐจะโปรโมทความสงบสุขและความมั่นคง ทางการเมือง มันเป็นเรื่องใจ กลไกที่เกิดขึ้นมาหลายต่อหลายครั้งเมื่อสังคมไทยต้องเผชิญกับวิกฤติการณ์

นอกจากนั้น อีกประเด็นที่คิดว่าอยากจะทิ้งไว้ให้คิดกันต่อคือความสำเร็จของรัฐของกระบวนการต่อต้านทักษิณ กระบวนการอนุรักษนิยมก่อนหน้านี้ ประสบความสำเร็จในการเปลี่ยนให้ “apolitical middle class” หรือ ชนชั้นกลางที่ไม่สนใจหรือเพิกเฉยต่อการเมืองกลายเป็นพลังอนุรักษนิยมและนิยมอำนาจ หรือ อำนาจนิยมในหัว 10 กว่าปีก่อนที่จะมีรัฐประหาร ความสำเร็จของกระบวนการต่อต้านทักษิณทำให้ประชาชน จำนวนหนึ่งที่ก่อนหน้านี้ไม่เคยสนใจการเมืองตื่นตัวทางการเมืองแต่ไม่ใช่เป็นการตื่นตัวทางการเมืองแบบเสรี นิยม แต่ในฐานะกลไกสำคัญที่จะสนับสนุนพลังรัฐที่นิยมการใช้อำนาจ และส่งเสริมแนวคิดแบบอนุรักษนิยม

นี่เป็นจุดเริ่มต้นในการค่อยๆ ทำความเข้าใจว่าเรากำลังเผชิญอะไรอยู่ในฐานะภาคประชาชน นั่นคือสิ่งที่ เห็นในระยะสั้น ท่ามกลางความสำเร็จของตัวเลขศูนย์ที่เราเห็นกันติดต่อกัน แต่ถ้าจะพูดถึงสิ่งที่เกิดขึ้นในระยะยาว รัฐบาลจะต้องเจอกับ new normal politics คือการเมืองใหม่ที่เค้าไม่สามารถที่จะต้านทานได้ โดย ภาพ 3 ภาพที่กำลังจะเกิดขึ้น คือ

1. คนรุ่นใหม่ที่กำลังจะตื่นตัวทางการเมืองหลังจาก COVID-19 ค่อยๆ ได้รับการแก้ไขปัญหาก็ไป คน generation ใหม่ที่กำลังจะตงงานทันทีหลังจบในปีนี้ และคน generation ใหม่ที่จะจบในปีหน้าและไม่มีโอกาสที่จะมีส่วนร่วมทางการเมือง เป็นพลังที่จะท้าทายอำนาจของรัฐบาลในอนาคตแต่ยังไม่ใช้ตอนนี้

2. คนจนในเมืองที่ไม่มีชนบทและภาคเกษตรรองรับเหมือนช่วงวิกฤตเศรษฐกิจในช่วงปี 2540 พลังเหล่านี้จะตื่นขึ้นอย่างไร จะเปลี่ยนรูปแบบอย่างไร พวกเขาไม่สามารถเคลื่อนไหวภายใต้การจัดตั้งเคลื่อนไหวแบบคนเสื้อแดงในอดีต พลังเหล่านี้ที่คนชนชั้นกลางระดับล่างในอดีตที่กลายเป็นคนจนไปแล้ว คนเหล่านี้จะเป็นพลังลุกขึ้นมาท้าทายและสร้าง new normal ทางการเมืองใหม่ในช่วงอีก 1-2 ปี ข้างหน้าอย่างไร

3. พลังอดีตกองเชียร์รัฐบาลทหาร ซึ่งดิฉันก็ยังรู้สึกว่าเป็นพลังที่เปลี่ยนแปลงค่อนข้างยากและเข้าท่ามกลางความสำเร็จของรัฐที่จะทำให้รู้สึกว่ามีทัศนียภาพอยู่ พลังของคนเสื้อแดงยังอยู่ พวกคุณยังจะต้องช่วยในการรักษาอำนาจของผู้นำในปัจจุบัน นี่คือการในระยะยาวที่เราเห็นทางออกสำหรับการเคลื่อนไหวทางสังคมหากใครที่สนใจทางเลือกในการมีส่วนร่วมทางการเมืองท่ามกลางวิกฤตการณ์ COVID-19 อยากให้ลองเข้าไปดูเว็บไซต์จำนวนมากที่น่าสนใจ รวบรวมชุดประสบการณ์และตัวอย่างของ social movement หรือขบวนการทางการเมืองในช่วงยุค COVID-19 มีตัวอย่างของหลายประเทศ ทั้งการชุมนุมออนไลน์ที่พยายามชวนเพื่อนๆ จากทั่วทุกมุมโลกที่มีประสบการณ์ในการผลักดันการเคลื่อนไหวทางการเมืองภายใต้การล็อกดาวน์ มีนวัตกรรมทางการเมืองมากมายที่พวกเขาพยายามนำเสนอ ทั้งนี้ก็เริ่มต้นหยิบยืมมาจาก 1 งานศึกษา ที่คิดว่าน่าสนใจและสามารถนำไปเป็นแนวทางในการค่อยๆ คิดว่า ในฐานะคนธรรมดา ภายใต้ยุค COVID-19 จะมีส่วนร่วมทางการเมืองอะไรได้บ้าง คือบทความของ Sobhi Mohanty หัวข้อ “From communal violence to lockdown hunger: emergency responses by civil society networks in Delhi, India” เผยแพร่เมื่อเดือนเมษายน ที่ศึกษารวบรวมชุดประสบการณ์ของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมทั่วโลกและพยายามนำเสนอว่าอะไรคือทางเลือกในการเคลื่อนไหวทางการเมืองบ้าง มีข้อเสนอ 4 ประเด็น ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำกันอยู่แม้จะไม่ใช่วัยโควิดก็ตาม เพราะบางที่เราอาจคิดว่าเราสามารถที่จะเคลื่อนไหวทางการเมืองผ่านออนไลน์ได้ การระดมมวลชน หรือการระดมรายชื่อเพื่อต่อต้านรัฐบาล แต่ในความเป็นจริงมีข้อจำกัดเยอะมากโดย Mohanty เสนอ 4 เรื่องที่น่าสนใจ ก็คือ

1. คนที่สนใจเรื่องประชาธิปไตยควรสร้างช่องทางใหม่ๆ ให้คนตัวเล็กตัวน้อยมีพื้นที่ในการพูดเรื่องของตัวเองผ่านสื่อทางเลือกมากขึ้น เพราะในอดีต ประเด็นคือ เราสามารถไปหาเขาได้ มีนักข่าวพลเมือง แต่คนที่ได้รับผลกระทบจาก COVID-19 จริงๆ หรือนโยบายของรัฐอยู่ในพื้นที่ที่เราเข้าไม่ถึง ฉะนั้นจะอย่างไรให้เราสามารถเป็นตัวเชื่อมและขยายพื้นที่ให้เขามีพื้นที่ในการแสดงออกมากขึ้น

2. การจัดทำนโยบายทางเลือกคู่ขนานไปพร้อมกับการตรวจสอบและกดดันรัฐบาล

3. จัดตั้งรัฐบาลเงาโดยมีผู้เชี่ยวชาญหลายๆ ด้านและผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงเข้ามาช่วยกันสร้างรัฐบาลเงาที่ทำงานและตรวจสอบรัฐบาล พร้อมกับการนำเสนอนโยบายด้วย

4. การพยายามสร้างการมีส่วนร่วมของคนในวงกว้างผ่านช่องทางออนไลน์ที่หลากหลายและสนุกสนานมากขึ้น

นี่เป็นข้อเสนอที่สนุกและง่ายที่จะทำให้เราเห็นว่าในท่ามกลางยุคโควิดนี้เราจะมีส่วนร่วมทางการเมืองกันได้อย่างไรบ้าง

สรุป

ประเทศไทยจะประสบกับปัญหาสถานการณ์ของโรคไวรัสชนิดหนึ่งที่เรียกว่า (Virus corona 2019) ซึ่งจะเห็นได้ว่าการบริหารจัดการเมืองไทยช่วงนั้นจะมีความสับสนในเบื้องต้นเป็นอย่างมากทั้งเรื่องการบริหารจัดการและการหาวิธีการเข้ามาแก้ไขสถานการณ์ได้อย่างไวหรือเฉียบพลันได้ แต่ผู้บริหารประเทศไทยในยุคนั้นถือว่ามีความชัดเจนในการบริหารจัดการและแสวงหาแนวทางเข้ามาช่วยเหลือประชาชนได้อย่างเหมาะสมและลดอัตราการเสียชีวิตลงได้อย่างทันกับสถานการณ์ของโลกได้ดี ส่วนหนึ่งเกิดจากการบริหารจัดการเมืองในการบริหารจัดการ โครงสร้างการบริหารในสถานการณ์โควิดโดยคณะรัฐมนตรีเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนและเสนอแนวทางการขับเคลื่อนและแก้ไขปัญหาของสถานการณ์ดังกล่าว อย่างเป็นรูปธรรมจะเห็นได้ว่าการนำเสนอข้อมูลสู่ประชาชนก็มีความชัดเจน ถูกต้องและปฏิบัติได้อย่างทันทั่วทั้งที่

เอกสารอ้างอิง

- กนกรัตน์ เลิศชูสกุล . (2563). We watch จัดเสวนาออนไลน์ new (ab) normal ทางการเมือง . ออนไลน์. แหล่งที่มา: <https://www.interfacejournal.net/wp-content/uploads/2020/04/Mohanty.pdf>
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2563). “การบริหารจัดการเมืองในสถานการณ์ COVID-19”. ออนไลน์. แหล่งที่มา: <https://imd.nmu.ac.th/summary-questions-about-city-management-and-covid-19-th/>
- กระทรวงสาธารณสุข. (2565). แนวทางการป้องกันและควบคุมการแพร่ระบาดของโรค COVID-19 ในพื้นที่ชุมชน", 2021. ออนไลน์. แหล่งที่มา: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC7195988/>
- สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2564). การจัดการภาวะฉุกเฉินในเมืองในสถานการณ์ COVID-19.
- World Health Organization (WHO). (2563). Strengthening Preparedness for COVID-19 in Cities and Urban Settings.
- United Nations (UN). (2563). Policy Brief: COVID-19 in an Urban World.
- Centers for Disease Control and Prevention (CDC). (2563). Interim Guidance on Management of Coronavirus Disease 2019 (COVID-19) in Correctional and Detention Facilities. 2020.
- International Monetary Fund (IMF), "The Economic Impact of COVID-19 on Cities.